

22
ANUL IX

numărul

450!

LUCIAN GIURCHESCU

Exil, Diasporă, Refugiu.
Mituri, realități, supărări.

pag. 12-13

Reformă în Învățămînt
Interviu cu MIHAI KORKA

secretar de stat în
Ministerul Educației Naționale pag. 7

22 LITERAR

Jurnale:
MONICA LOVINESCU
VIRGIL IERUNCA

La începutul anului 1990, între multele psihote induse societății, și astăzi bolnave, cea a apolitismului a avut urmări grave, minind profund, de la început, refacerea vieții democratice în România. „Noi nu facem politică” puteau auzi la acea vreme și în reunurile furtunoase ale GDS, dar și în stradă, unde, nemulțumită de cursul evenimentelor, mulțimea protesta. De altfel, veniți pentru prima oară la București, în 29 ianuarie 1990, ca dezașamente populare de soc, minerii clamau „Noi nu vrem partide!”. Iar în iunie al aceluiași an, tîrnăcoapele lor s-au abătut cu furie, în primul rînd asupra sediilor de partide, atele decît FSN. Politicul era arătat cu degetul, echivalat cu dezgustătoarea propagandă PCR și evitat programatic, tocmai atunci cind devine element fundamental în instituirea jocului democratic. De politic au rămas să se ocupe alții: Iliescu și comp., care nu reprezentau decît un esalon doi al Partidului Comunist, dorind să instituie o democrație originală, în fond, doar un defazat social cu față umană.

Lichelele au pătruns și ele cu rapiditate în scenă, fără să le fi păsat de Apelul lansat către ele în epoca de Gabriel Liiceanu, schimbînd senin tribuna PCR cu oricare altă tribună aducătoare de avantaje personale, chiar și cu aceea a apărării drepturilor omului.

În politică și-au mai făcut apariția atunci, în 1990, dar numai în trea FSN-ului, și un fel de flori rare, „unicate”, după expresia lui Silviu Brucan: tineri specialiști în diferite domenii, ca economia de piață, drept internațional și.a., despre care nu-i puteai da seama unde și cum se formaseră într-o țară ca România, transformată de Ceaușescu în închisoare. Secretul acestor specialiști este dezvăluit, poate cel mai bine, de Françoise Thom în

Sfîrșiturile comunismului. Pe baza arhivelor studiate, ea a descoperit că, începînd cu anii '60, organizația de la Moscova și ale sateliștilor ei au început să se intelectualizeze. S-au creat institute speciale de economie mondială, de relații internaționale etc., unde intelectuali capabili au fost recruitați de către serviciile secrete externe, spre a fi pregătiți să ia cu asalt Occidentul. Pentru credibilitate, preparativele vizau pînă și înținuta exterioră: blugi, sandale, plete și barbă. (Recuizita românească a inclus, după cum am înțeles ulterior, și puloverul.)

RODICA PALADE

Din nou soluția individuală de salvare

O neprevăzută a intervenit, însă, tulburînd tabloul „democrației originale”: partidele istorice. Cu eforturi uriașe, acestea s-au reformat, în climatul sumbru al anului 1990, încăpăținîndu-se să intre în arena politică. Membrii lor, supraviețuitori ai închisorilor comuniste și obiective predilecte ale Securității, s-au lovit atât de adversitatea FSN-ului ca partid și stat, cât și de cea a intelectualilor, adeptii, din varii motive, ai doctrinei „apolitismului”. Li s-a indicat, în schimb, o zonă eroică și, totodată, elegantă, cea a societății civile ca o rezer-

văție-debușeu, tocmai bună pentru energiile lor sofisticate. Ca într-un consens, partidele istorice erau văzute ca demodate, cu față întoarsă spre trecut, în dorință lor de a reinvia o societate de acum o jumătate de secol. Însă, oricăte critici s-ar fi putut formula la adresa liderilor bătrîni (Corneliu Coposu ajunse, la un moment dat, să și ceară scuze că încă nu murise) și a strategiilor politice promovate de partidele istorice – infiltrate metodic de fosta Securitate – prea puțini au recunoscut că tocmai tenacitatea acestor bătrîni, care păstraseră în memorie o țară normală, i s-a datorat apariția unor partide democratice ca PNCD, PNL, PSDR, singurele care s-au încăpăținat să contracareze politica neocomunistă dusă de regimul Iliescu. Înțelegind, într-un tîrziu, importanța jocului politic, dar neregăsindu-se în partidele istorice, intelectualii au creat și ei un partid, PAC-ul, ce s-a vrut modern și eficace, dar care a eşuat înainte de a fi lăsat vreo urmă notabilă.

Aceasta scurtă și lacunară trecere în revistă a începuturilor noastre democratice, de după 1990, ne ajută să înțelegem de ce, în prezent, după aproape 10 ani, și după ce democrații au preluat puterea, țesutul politic și social rămîne încă șubred, iar democrația este încă una de fațădă. Fără a scuza cu nimic politicianismul, mediocritatea, arivismul actualilor guvernări, ar trebui să ne amintim că ei, și nu alții, poate mai inteligenți și mai incoruptibili, și-au asumat viața de partid.

Faptul grav rămîne că, votată de cetăjeni ca alternativă, actuala coaliție la putere trezește tot mai multă neîncredere în binefacerile democrației, silindu-i pe oameni să întorcă din nou spatele istoriei, în căutarea unei soluții individuale de salvare.

SCRISORI**OPINII****DREPT LA REPLICĂ**

Stimată doamnă Gabriela Adameșteanu,

În numărul 37 (446), 15-21 septembrie 1998 al revistei 22, ați publicat, în cadrul rubricii Curier, o scrisoare ce-mi era adresată de către domnul Radu Măreș, directorul editurii Dacia din Cluj. Vă adresez rugămintea de a publica răspunsul meu în perimetrul același pagini, cu atât mai mult cu cât e unul din rarele plăjuri – și ar fi păcat să-l pierd! – în care se vorbește (nici nu mai are importanță cum!) în revista GDS despre Fundația pentru o Societate Deschisă, atât de apropiată, nu-i aşa, atât dumneavoastră, cît și mie.

Cu cele mai bune urări prietenești, de la Timișoara,

Mircea Mihăies
24 septembrie 1998

Domnule Radu Măreș,

Înainte de a vă răspunde, pre cărui îngăduință puterile, la melancolică scrisoare pe care mi-ați adresat-o prin intermediul revistei 22, aș dori să fac două precizări:

1. Instituția la care vă referiți, Fundația pentru o Societate Deschisă, nu este „filiala din România” a vreunei organizații (presupus internaționale), ci chiar o fundație-fundată românească de sine stătoare, înregistrată conform tuturor cerințelor legislative în vigoare;

2. În cadrul acestor instituții românești nu am fost și nu sunt un „dirigitor” – cel puțin nu în sensul dat curent acestui termen: am fost în ultimii ani, și mai sunt și în clasa de față, membru în Consiliul Național al Fundației, un organism colectiv ce ia decizii pe bază de vot democratic; în acest context, rămîne prea puțin loc pentru a „dirigii”, cu atât mai mult cu că membrii Consiliului sănătoșii cu o puternică personalitate, care cu greu ar accepta să fie „diriguiți” de cineva, dinăuntru sau din afară.

Acestea fiind spuse, am să încerc să răspund că mai precis la ceea ce constituie obiectul scrisorii dumneavoastră. Să anume, nemulțumirea că unul din titlurile propuse în cadrul colecției Cărți Fundamentale ale Culturii Române, capodopera lui I. Budai-Deleanu, Tiganida, a fost atribuit unei alte edituri decât aceea pe care o conduceți. În prelungirea celor de mai sus, ați dor să afăriți numele celor care au luat o astfel de decizie care, după cum sugerați în finalul scrisorii, probează o dată în plus că în România totă lumea „umbătu” cu cioră vopsită.

(Sedus de metaforă dumneavoastră, am să vă cer îngăduință să revin asupra ei – sperind că între aceasta și eroii marilor „poemători eroi-comico-satirici” al lui Budai-Deleanu nu există nici o legătură)

Juriul care decide asupra cîștigătorilor competiției finanțate sub controlul direct al Consiliului Național al Fundației și este alcătuit din următoarele persoane: Andrei Corbea-Hoisie, Andor Horváth, Mircea Mihăies, H.-R. Patapievici, Lazăr Vlăscău. Deciziiile juriului se iau prin vot. Evaluările dosarelor se fac avându-se în vedere atât criteriul de natură financiară, cît și de natură culturală (din acest punct de vedere, nu are rost să mă compătim), pentru că, așa cum se vede, nu sunt un biet filolog pierdut printre ingineri – respectiv TCM-isti; de altfel, rămîne pentru mine un mister felul în care ati ajuns la concluzia că mareea majoritatea a directorilor de programe ai Fundației au studii politehnice! Si chiar dacă le-ar avea, ce-ar fi rușinos în asta?).

Revenind la obiectul, hai să-i zicem, „protestului” dumneavoastră, am să vă

răspund din nou că se poate de precis: în urma-anunțului privind titlurile propuse să apară în 1998, pentru Tiganida au existat șase solicitări. Editura care a întrunit adeziunea juriului se numește Amarcord, din Timișoara (spre a preîntîmpina eventuale speculații, extremitatea populație în Balcanii noștri ultracorupti, subliniez că relațiile mele cu această editură, ca și cu multe alte din țară, sunt strict profesionale. Fac această precizare în nume propriu, pentru că mi-ați adresat această scrisoare, dar și ca ti-mișorean; sănătatea și cei lăzii membri ai juriului, deși netimișoreni, se află în exact aceeași situație).

Au existat cîteva motive, greu de contestat, după cum veți vedea, pentru care editura Amarcord a întrunit voturile juriului:

1. Un foarte bun raport despre tirajul propriu și suma de bani solicitată. Spre comparare: în timp ce Dacia solicită o subvenție de 3.409 dolari pentru o serie de exemplare, Amarcord se oferă să tipărească patru mii de exemplare cu o subvenție totală de 6.286 dolari. Adică, mai puțin de jumătate față de ceea ce propunea Dacia.

2. O prefată originală, scrisă special pentru noua ediție de către eminentul profesor G.I. Tohăneanu. Acest lucru răspunde criteriului folosii și în cazul volumelor selectate pentru 1997, menite a oferi cititorilor reevaluări și valorizări din perspectiva timpului de acum a cărților în discuție. Editura Dacia a propus, însă, doar retipărire editiei prefătă de regătătoarea Ioana Em. Petrescu. (În această ordine de idei, vă asigur că „fizicianul Patapievici” cunoaște foarte bine și editia cu pricina, și excelenta carte din 1974 a Ioanei Em. Petrescu, I. Budai-Deleanu și episoul comic. Nu mai că, în conformitate cu principiul numita, textele deja tipărite ieșau din discuție.)

3. În timp ce editura Amarcord anunță utilizarea unei edizioni critice, și anume, cea din seria Opere, 1974, realizată de domnul Florea Fugariu, editura Dacia a propus editia J. Byck, binecunoscută, nici vorbă, dar depășită din punct de vedere filologic, după cum vă poate informa oricare dintre cei care au scris despre strânsa creație budai-deleană. (Ca dovadă, cinci dintre cele șase solicitante ale acestui titlu s-au referit la editia Fugariu, notă discordantă făcind doar editura clujeană – să sperăm că numai din patriotism local, și nu din ne-cunoașterea evoluțiilor din cîmpul editării). Retipărirea clasicilor, o știu, cred, mai bine decât mine, și un domeniu cu o dinamică aparte, în care se fac neconte-nit descoperiri și se aduc îmbunătățiri. Altminteri, nu ne-am fi rămas decât, și în cazul cărții invocate, să rămînem fie la editia de la 1900 a editurii Librăriei Ciurcu, la aceea, tot de la începutul secolului, a Librăriei Alcalay, la aceea, din 1925, a lui Gheorghe Cardaș (retipărită în 1928 și în 1944 la Cugetarea-Delafras), ori chiar editia Ion Pillat, de la Cartea Românească, 1943. Ce dovadă mai bună că ne-am orientat corect poate fi decât că cea mai importantă istorie recentă a literaturii române, anume aceea a domnului Nicolae Manolescu (1990, 1997), folosește în analize-

le sale tot editia Fugariu, și nu, să zicem, „recitată” Tiganida! datorată lui Serban Codrin, publicată la Dacia în 1994?

Dacă ati citit cu atenție anunțul Fundației – și nu mă îndoiesc că ati făcut-o – există un punct c. prin care li se solicită editurilor să aducă în propriul sprinț „alte argumente prin care își susțin candidatura”. Or, editura Amarcord a prezentat angajamentul scris al domnului Fugariu, realizatorul celei mai bune – și singure! – ediții critice de pînă acum, care ceda drepturile de tipărire în exclusivitate editurii Amarcord. În aceste condiții, ce altă decizie se putea lua?!

Pentru că spiritul dumneavoastră de observare este remarcabil (mă refer la „TCM-isti” din Fundație), detectați cu atită agerime, și la greșelile de tehnoredactare ale României literare, care-mi publică articolele în pagina a două – chiar, unde le-ați vedea plasate: mai „înainte” sau mai „la spate”? În primul caz, tare mi-e teamă că locul e ocupat de o personalitate culturală care-și preabînemerită poziția (pe la pagina întâi), și numai din acest motiv, îmi permit să relev faptul că ati pornit la asalt lăsindu-vă flancurile descooperate: faceți afirmația, pe cît de bombastică, pe atit de neadeverărată, că toată lumea știe (cu excepția doamnei Eva Szabo, firește, care, e adeverărat, coordonează programul de editare al Fundației, dar nu e TCM-ist) „că cea mai bună ediție a Tiganida” e cea îngrijită și prefătată (s.m., M.M.) de regătătoarea Ioana Em. Petrescu și tipărită la Dacia cu ani în urmă”. Profund eroare: Ioana Em. Petrescu nu a îngrijit editia menționată, ci a prelucrat-o pe aceea publicată prin „obsedantul deceniu”, în Biblioteca pentru toți, de către deja-menționatul J. Byck. Or, veți concede, între o ediție populară, gen Bpt, și ediția critică, n-am avut nici o ezitate în a face alegerea potrivită cu scopurile colecției noastre.

Cu aceasta, nu-mi rămîne decit să sper că cititorul își poate forma, în fine, propria părere în legătură cu cine umblă cu cioră vopsită prin lingă Tiganida.

In rest, vorba domniei voastre, numai de bine!

Mircea Mihăies

Revista 22 este printre rarele publicații de la noi care este de partea adevărului, independentă, obiectivă și care contribuie substanțial la educația civică, democrată, politică, economică etc. a cititorilor ei. Colaboratorii dumneavostra sănătoși de o mare probitate profesională.

Ce păcat însă că unii ziariști de la alte publicații sănătoșii și tenden-

țioși. Eu nu mă mai mir de acest fapt după ce am citit autobiografia lui Oleg Gordievski, fost colonel KGB (devenit întrimp SVR) care se numește La un pas: Execuția. Pe cînd rușii mor de foame, KGB dispune la discreție de sume uriașe cu care cumpără ziariști, șefi de sindicate, de partide, parlamentari, diplomați, oameni cu influență etc. pentru a destabiliza anumite țări.

Cine oare are interesul ca România să nu intre în NATO și UE? Nu e greu de ghicit iar cozile de topor sănătăușor de depistat dacă urmărim ce spun, ce fac sau ce scriu.

Observ de mult comportamentul bizar al fruntașilor PD care de la alegerile din 1996 au pus mereu bete în roate pentru a destabiliza țara. Bine-i-a caracterizat Alexandru Bîrlădeanu în cartea Alexandru Bîrlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu, de Lavinia Betea la p. 238 numindu-i „tinerii lupi cu colții mari”. De fapt, condacătorii PD-ului care rînjesc batjocoritor și cinic pe ecranele televizoarelor ne-au adus înțențional la sapă de lemn, blocind reforma prin săntaj, trăgind sfiorile, denigrind, mintind și creîndu-și o imagine favorabilă în ochii naivilor pe care i-au înșelat și-n alegeri. Eu îi văd așa cum sunt în realitate: niște oameni în primul rînd fără caracter, criptocomuniști, minciuniști, duplicitari, fără cuvînt de onoare, egoiști, lovind sub centură, coruși, orgoliști, empatici, cinici, intriganți, ranichiușii, foarte vicleni, impostori, cabotini, unși cu toate alifile, bolnavi de putere, one-roși, veroși, fără scrupule și fără fair-play, lovind în dreapta și-n stingă pentru a-și confectiona o falsă imagine de patrioți, cointeresați material, profitori feroci, slujind numai intereselor lor de gașcă, profund imorali, mediocre ca politicieni, foarte periculoși pentru țară, detestabili prin ce au făcut cînd erau FSN-isti cît și în timpul guvernării Ciobea, un veritabil om de caracter de care țara duce astă lipsă și pe care l-au înțărat căci stătea în calea „lupilor”... Cum au dat românii țara pe mîinile unor asemenei fățănci?! Dacă suferim și vom suferi, tot electoratul cel naiv este de vină căci în 1990 a votat cu comuniști, în 1992 tot așa, iar în 1996 numai circa 30% au votat cu cheia iar PD, cu 16%, folosind tactica buturugii mici care răstoarnă carul mare, își face jocul cum vrea... Din cauza criptocomuniștilor care folosesc săntajul nu se va putea afla nicio nici despre Revoluția din 1989, nici despre mineria, nici despre conturile lui Ceaușescu, nici despre doarele Securității etc. Cred că se va mai căuta încă o sută de ani Deșteaptă-te române iar unii vor dormi mereu...

Constantin Pagu,
Botoșani, 26 august 1998

PREȚURILE ABONAMENTELOR INTERNE

Să în continuare, abonamentele pentru cadre didactice, elevi, studenți, pensionari, foști detinuți politici și veterani de război asigură

o reducere de 50% fată de pretul de vinzare per exemplar:

- Numai **13.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacție
- Numai **17.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu

Acest program este subvenționat de Asociația Est-Libertés

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sănătoșii, de asemenea, cu reducere :

- **17.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacție (35%)
- **21.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (20%)

MĂRIRILE DE PRET NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

Cei interesați sănătoșii achite la sediul redacției (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poștal suma

corespunzătoare, pe adresa:

Revista "22",

cont 45103532 BCR

Sucursala sector 1,

Calea Victoriei 155,

Bloc D1, București.

Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.) valabile un an se expediază pe adresa:

Revista "22",

Calea Victoriei 120, sector 1,

București, cu specificarea

pentru Serviciul de Difuzare.

ION BOGDAN LEFTER

Semnificațiile retragerii unui ministru independent

Mult comentată în țară și cu destul de numeroase ecouri internaționale, demiterea lui Daniel Dăianu la *Finanțe* a rea dus în atenția mediilor noastre politice și jurnalistice cîteva teme majore de reflecție. Ele fuseseră discutate cînd și cînd în anii trecuți, însă acum, în contextul înlocuirii unuia dintre cei mai „grei” membri ai Executivului, au avut o mare forță de impact. Au fost – de asemenea – pentru prima oară grupate într-o constelație de probleme care privesc – în ultimă instanță – procesul de guvernare în ansamblu. Iată-le pe cele mai importante, asupra cărora mă voi opri în continuare: mizele politice și sociale ale portofoliului *Finanțelor*, renunțarea la ministrul independent și aşa-zisul „eșec” al guvernării „cu specialisti”.

Profesionalism, eleganță, austeritate

Ca orice personalitate puternică ajunsă într-o poziție foarte „vizibilă”, Daniel Dăianu a stîrnit admirări totale și contestații înversante. Nimeni nu poate nega competențele sale profesionale, reputate încă dinainte de cooptarea sa în Executiv, săcă încît criticele s-au concentrat asupra politicilor urmărite de minister sub conducerea sa. Cu eleganță și cu abilitate, Daniel Dăianu a menținut finanțele statului pe o linie prudentă, austera, „de siguranță”. Atare opțiunea strategică a decurs din răspunderea enormă a postului. Înregul minister trăiește într-o tensiune permanentă datorită presiunii prea-numeroaselor salariaj bugetare care trebuie onorate la fiecare chenziș, în timp ce blocajele financiare se perpetuează, evaziunea fiscală se întinde ca o pecingine, iar datornicii către stat, în loc să caute soluții pentru a-și plăti restantele, se zbat să le amine, să le „reesaloneze”. Drept urmare, recoltarea taxelor și impozitelor a devenit o bătălie de zi cu zi, perspectiva pierderii controlului asupra deficitului bugetar și un coșmar perpetuu, pericolul inflației galopante pîndește la tot pasul. Prestația ministerială rezervată a lui Daniel Dăianu a fost consecința acestei stări de fapt.

Se poate – de altfel – observa că rigurile portofoliului *Finanțelor* au impuls după noiembrie 1996 un unic *pattern* comportamental. În perioada de aproape un an cît s-a aflat în funcție, predecesorul lui Daniel Dăianu, Mircea Ciuhura, a adus calitatea de guvernare contribuția sa cea mai eficientă profesional și cea mai echilibrată politic: vehemența

de dinainte de alegeri se potolise, pentru ca după ieșirea din guvern să izbucnească din nou. Primele declarații ale actualului titular, Decebal Traian Remeș, au fost foarte curajoase, anunțând reducerea impozitelor, dar la numai cîteva zile după instalare, dezmeticindu-se și lînd contact cu problemele ministeriale, el a făcut pasul înapoi către *pattern*-ul prudentei, amînînd relaxarea fiscală pînă cînd baza de impozitare va crește și se va reuși o mai bună recoltare a datorilor către buget. Un jărlănist înaintea sa și un liberal după el se adaptăză – aşadar – aceluiși model de gestionare a finanțelor urmat și de Da-

reșele economice permit trecerea la o construcție bugetară mai dinamică. Altfel spus, nu Ciuhura, Dăianu sau Remeș trebuie să impună coloralite ministeriale să accelerizeze reforma: ele însese trebuie să o facă, astfel încât finanțele să poată trece de la o prudentă excesivă la una moderată, care să facă loc politicilor fiscale relaxate, alocările bugetare pentru dezvoltări pe termen mediu și lung – și altelor asemenea.

Politicieni și specialiști

Sînt de adus corecții acelor comentarii din presă care au văzut în demiterea lui Daniel Dăianu ieșirea „ultimului independent” din *Guvem*. În actualul cabinet se mai află încă doi ne-membri de partid: Andrei Pleșu la *Externe* și Andrei Marga la *Învățămînt*. Tratarea în bloc a retragerii coloralității cooptați în cabinet la sfîrșitul lui 1997 e mai degrabă inadecvată. Ilie Șerbănescu, Ion Bruckner și chiar și Valentin Ionescu, desemnat ministru al *Privatizării* mai puțin în calitatea sa de membru – discret pînă la imperceptibil – al PNȚCD, cît ca specialist în economie, au plecat din cauze foarte diferite: inadaptare la rigorile funcțiilor executive, implicare (fie și involvătoră) în scandalul medicamentelor compensate, cooperare defectuoasă cu *Fondul Proprietății de Stat*.

E adevarat că abia înlocuirea lui Daniel Dăianu vine să pună punctul de iul chestiunii de principiu a guvernării „cu specialisti”. Cu o prestare și cu performanță similară, Mircea Ciuhura n-a fost apropă deloc contestat cît timp s-a aflat în funcție, mutarea sa la *Industria și Comerț* fiind la data respectivă o surpriză. E de așteptat ca și Decebal Traian Remeș să aibă parte de o atmosferă mai liniștită, căci are, ca și Ciuhura, sprijinul unuia dintre partidele din coali-

tie. Aici e cheia problemei: au sau nu nevoie miniștrii de suport politic direct, trebuie ei sau nu să fie reprezentanții unor partide? Există la noi tendință de punere în opoziție, în alb și negru, a specialiștilor și a politicienilor: primii ar fi „buni”, ultimii ar fi „răi” și – în genere – cele două categorii sunt private ca izolate, fără posibilitate de interferență. Multă ar prefera un cabinet „de tehnicieni”, varianta care nu s-ar aplica din cauza rapacității clasei politice, avide de funcții și de profituri.

Trebue spus că – din păcate – într-o astfel de vizină se insinuează o subtilă depreciere a înseși mecanismelor democratice. Dacă guvernarea cea mai bună s-ar obține prin convocarea celor mai reputați specialiști din domeniile ministeriale, ar însemna că votul popular e mai puțin important, de vremea când cabinetul ar putea fi cam același indiferent de rezultatele alegerilor. Or, electoratul optează pentru *anumite* politici și nu pentru altele. Nu „politicienii”, ci logica democrației obligă guvernele să aibă anumită culoare. Practica internațională arată că soluția „tehnicienilor” se aplică doar în situații speciale: cel mai adesea, atunci cînd se declanșează procedurile alegerilor anticipate, un cabinet neutru fiind însărcinat să le pregătească și să asigure funcționarea statului pînă la instalarea unui nou guvern politic rezultat din opțiunile electoratului. Mai rar, specialiștii neimplicați în partide sunt cooptați în echipele executive beneficiare ale unor majorități parlamentare monocolare, care le pot controla printr-o activitate legislativă negrevată de per tractări și tensiuni interne.

Regula democratică este – aşadar – cea a guvernelor *politică*. „Tehnicienii” de calibru unor Dăianu, Ilie Șerbănescu sau Valentin Ionescu participă peste tot ca experti, înalți funcționari de stat, gestionari ai treburilor curente, dar în *linia politică imprimată de titularii politici ai ministerelor*. O întrebare mai pertinentă și mai gravă e în ce măsură acest suport al celor mai buni specialiști este asigurat în administrație României acestor ani. Departe de a fi o „înfringeare” personală, plecarea lui Daniel Dăianu de la *Finanțe* pune în valoare și asemenea semnificații mai generale – instituționale, politice, democratice...

nier Dăianu. Împrejurare din care se poate trage concluzia că recent-demisul ministru nu părăsește cabinetul ca un „învinzor”, el întărind prin autoritatea sa profesională o linie de continuitate în domeniu. Pe termen scurt e chiar un „învingător”, căci ieșirea sa din Executiv se produce după ce reușește să impună rectificarea în sens auster a bugetului, ceea ce înseamnă că execuția pe acest an va continua conform strategiei sale, ca și cînd ei ar continua să administreze finanțele statului.

Ar fi putut Dăianu să facă mai mult? Era – și este – posibilă o politică „mai reformistă” a ministerului? Două lucruri trebuie spuse în fața acestor întrebări. În primul rînd, că riscurile pe care le presupun eventualele politici fiscale „curajoase” trebuie asumate de *înregul* cabinet, nu de titularul unui singur portofoliu. Răspunderea nu poate fi doar profesională, „finanțistică”, ci trebuie să fie *politică*, guvernamentală și parlamentară. În al doilea rînd, reforma nu poate fi accelerată prin construcția „curajoasă” a bugetului care să oblige economia reală să se dinimizeze, ci invers, numai pro-

Lucia Hossu-Longin votată de Comisia

Comisiile de cultură ale Parlamentului i-au audiat pe 1 octombrie pe cei doi candidați la președinția *Consiliului de Administrație* al TVR, Neculai Constantin Munteanu (propus de membrii CA), respectiv Lucia Hossu-Longin (preferată de comisiile de specialitate). Rezultatul votului (secret) a fost de 22–10 în favoarea Luciei Hossu-Longin. În CA, ea fusese învinsă de N.C. Munteanu cu un vot de 7–6.

Intrucât votul *Comisiilor* este consultativ, rezultatul va fi transmis Birourilor Permanente, acestea urmînd să decidă dacă vor supune plenului ambele propunerile sau doar pe aceea care a intrunit adeziunea majorității parlamentare.

In aceeași zi, șase dintre membrii CA al TVR (Gabriel Liiceanu, Zsolt Galfalvi, Cristian Hadjuilea, Stere Gulea, Alex. Ștefănescu și Dumitru Iuga) au semnat o scrisoare în care protestează: „am dorit ca parlamentarii români (...) să înțeleagă că riscă să producă un grav blocaj în televiziune dacă ignoră în continuare candidatura domnului Neculai Constantin Munteanu. Vîitorul director general al TVR nu va putea adopta nici o măsură importantă dacă nu va fi susținut de majoritatea membrilor CA” se arată în scrisoare. (I.A.)

Comunicat

În legătură cu emisiunea *7 zile în România*, din 4 octombrie, realizată de Anca Toader și Alina Mungiu, am primit din partea Colegiului Realizatorilor din TVR următorul comunicat:

„Colegiul Realizatorilor și Corpul Redacțional protestează împotriva felului în care a fost murdărîță, într-un proces de tip stalinist, una dintre personalitățile de frunte ale Televiziunii Române – doamna Lucia Hossu-Longin. Realizatoarea Memorialului Dureri a fost terfelită în absență de emisiunea *7 zile în România*, fără a î se da putința de a-și spune punctul de vedere. Colegiul Realizatorilor protestează drastic față de această gravă încălcare a drepturilor omului, a dreptului la expresie, a incitării la lipsă de respect față de lege și față de Parlamentul României.

Doamna Lucia Hossu-Longin este membră a Consiliului de Administrație al SRTV în urma proponerii Guvernului și a validării candidaturii sale de votul Parlamentului României.

Reamintim Comisiilor de Cultură și Mass-Media ale Parlamentului României că Televiziunea Română trebuie să intre în Europa, nu în spatele Cortinei de Fier. Prezența unui distins membru al Comisiilor la această mascăradă demascătoare, neadevărurile flagiente și partizane pe care le-a rostit ne provoacă o stare de mare îngrijorare. Ce s-a întâmplat la Televiziunea Publică din dimineață seara demonstrează că e nevoie imediat de o schimbare majoră, care să permită guvernarea unui serviciu public în interesul contribuabilului, și nu de dezlănțuire permanentă a patimilor și a urii pe micul ecran.”

POLIROM

Converbiri cu Schopenhauer

Volum alcătuit și îngrijit de Cristian Bădiliță

Adelina Piatkowski

Jocurile cu satyri în antichitatea greco-romană

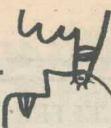
In pregătire:

André Sirota Conduite perverse în grup
Jean Delumeau Mărturisirea și iertarea. Dificultățile confesiunii (sec. XIII–XVIII)

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)313897
Brășov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dnts.ro

NOUTĂȚI octombrie '98

Revocarea de către președintele Constantinescu a domnului Dăianu din funcția de ministru de Finanțe, în urma refragerii sprijinului politic din partea PNL, demonstrează fără echivoc că independentii, sau mai precis neînregimentați politici, nu au ce căuta în formulele actuale de guvernare. Și nu au ce căuta pentru simplul fapt că orice încercare a acestora de a determina o realocare spre eficiență a resurselor economiei naționale, care constituie esența reformei, intră în contradicție cu preocuparea disproporțională a partidelor de a împărtăși ele controlul asupra resurselor economiei naționale, care în atîțea privințe se opun reformei.

Din păcate, președintele tării, care, din poziția sa, ar fi unicul în momentul de față ce ar putea încerca să concilieze măcar cu ceva respectiva contradicție, cedează partidelor, evident în duna reformei, ignorind, în căutare de aliaj pentru un nou mandat în anul 2000, că sprijin politic nu-i vor putea oferi decât reformele, și nu partidele, care le o adică îl vor părași fără să-i adrezeze măcar vreo scuză sau o mulțumire.

Liberalism insuficient?

Nu știm dacă domnul Dăianu a făcut ca ministru de Finanțe doar ceea ce a constituit convinsarea sa proprie. Dar este cert că nu a răspuns la unele solicitări de aranjamente din partea forțelor politice din coaliție. Și a deranjat! Și, dacă nu au fost și unele motivații cu conotații externe – ca, de pildă, opozitia, deși în principiu cu justificări, a domniei sale față de asumarea garanților pentru controversatul contract *Bell Helicopters* sau mai greu justificabilul refuz de a semna garanții, de altfel modice, în cazul contractului din domeniul agriculturii tot cu mari firme americane –, atunci putem fi siguri că „independentul” Dăianu a fost înălțat pentru că nu a acceptat ca indispensabila placă turnantă a Ministerului de Finanțe să fie utilizată în scopuri clientelare și, poate încă și mai rău, nu a făcut rost de bani pentru partid, căci, vorba asemeni, alegerile bat la ușă! Pe postul cu pricina trebuie să fie unul strict îngrijorant, care să răspundă la ordin nu numai fără opozitii, dar și fără explicații.

Astfel că motivația invocată de PNL cum că domnul Dăianu a trebuit să plece pentru că n-ar fi promovat suficient abordarea liberală în finanțele publice este o biată poveste în care probabil nu crede nici cel ce o spune.

Domnul Dăianu a ținut cheltuielile bugetare în limite strinse, de fapt în limitele impuse de încasările bugetare efective, pentru ca deficitul bugetar să nu o ia razna și situația precara a economiei să nu se transforme în colaps. Și a menținut astfel deschisă ușa și pentru negocierea unui nou acord cu FMI. Că această politică strinsă să-riute dovedește că a fost degeaba, din cauza faptului

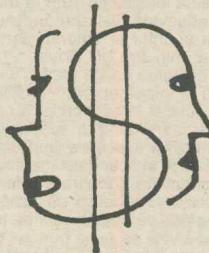
ILIE SERBĂNESCU

Independentii nu au ce căuta în Guvern

că nu a fost însoțită măcar de un început de asanare în sectorul neperformant al economiei, oricum nu este vina domnului Dăianu!!

Un buget și liberal și social-democrat este imposibil

Rămîne de văzut cît de liberal va fi în practică domnul Remeș! O politică liberală în materie bugetară este, și în România, posibilă. Dar cu condiția ca, în prealabil, să fie decisă politic o substanțială reducere (probabil mult peste valoarea deficitului) a cheltuielilor bugetare – inclusiv și poate înație de toate în domeniul protecției sociale – pentru a se putea face astfel față scăderii, cel puțin temporare (dar nu sub un an de

zile), a veniturilor bugetare, ca urmare a relaxării „liberale” a fiscalității. Poate că liberalii ar fi gata la o asemenea amputare a cheltuielilor bugetare. Numai că ei nu guvernează singuri. Și este cu totul improbabil ca democrații și țărăniști – cărora nici nu prea le trăiesc prin gînd să se prezinte altfel decât ca apărători ai protecției sociale – vor fi de acord. Oricum, să faci și liberalism, și soci-al-democrație pe articolul unui buget de sârăcie comună este chiar imposibil! Și niște, și deci nici domnul Remeș, nu are sub manta iepurășul fermecat care să tămâduiască bugetul de toate constrângerile, făcându-l liberal la imposta și social-democrat la cheltuieli!

Faptul că nu promovarea insuficientă a abordărilor liberale în materie de politici bugetare, așa cum pretinde PNL, a fost motivația reală a înălțării domnului Dăianu este dovedit de înșeși po-

a Crimei Organizate din IPJ Cluj ar fi produs „o bucurie în rîndul infractorilor”. Această afirmație constituie o dovadă certă că nu mă cunoașteți. Nu cred că tocmai o eventuală numire a mea într-o funcție de execuție în acest sector a creat o echipă în rîndul unor persoane care să cunoască și ce pot, și care v-au furnizat „datele” ce le definești despre mine? Oricum, nu doresc să-mi prezint un raport de activitate cu privire la activitatea mea, însă cred în buna-credință a factorilor de decizie ce vor hotărî în privința situației mele profesionale.

Precizez doar că nu am devenit înamicul public numărul 1 pentru Ministerul de Interne. Până atunci, cu bine.

Colonel Neciu Gavril
Fost șef al Serviciului UM 0215 Cluj

Nu trebuie să vă mîre că, în calitate de candidat la Serviciul de Combatere a Crimei Organizate IPJ Cluj, vă aflați sub lupa presei.

Faptul că ați slujit „aproape 30 de ani statul român și Ministerul de Interne” nu este o garanție, având în vedere că statul și ministerul respectiv erau concepute pentru anularea morală și nu în ultimul rînd fizică a cetățeanului...

Că aveți încredere în buna-credință a factorilor de decizie ce vor hotărî situația dumneavoastră profesională este, în acest moment, îmbucurător.

Rodica Palade

promisei și indispensabilei restructurării a aparatului *Ministerului de Finanțe*. Problema mare este însă alta: că astfel s-ar putea depista și recuperă pentru buget doar sume derizorii, deoarece grosul impozitelor cuvenite dar necollectate îl constituie evaziunea fiscală la vedere practicată de mari întreprinderi de stat. Și în legătură cu care domnul Remeș a propus de fapt mai nimic: o monitorizare a acestor contribuabili (care credem că oricum există în cazul în spate), o întârziere a procedurii de execuție silată (folosită și pînă acum, dar cu efecte minime) și un apel către *FPS* de a lichida întreprinderile producătoare de pierderi și plăti restante. Și *FPS* va zîmbi îngăduitor și cu aceasta se va încheia totul, căci de ce să se lege *FPS* cumva la cap cînd, potrivit reglementărilor în vigoare, nu răspunde și nu este afectat cu absolut nimic de faptul că întreprinderile la care este acționar, inclusiv majoritar, acumulează pierderi peste pierderi și datorii peste datorii, toate oalele spărgeandu-se în capul *Governului* și, de fapt, în capul populației care plătesc. În această privință a colectării – asupra căreia insistă atât de mult primul ministru și acum și nou ministru de Finanțe – buba nu este la ministerul de resort, ci constă în lăsarea fără stăpîn a întreprinderilor de stat și în depersonalizarea oricărlei răspunderi față de gestiunea și rezultatele economice ale acestora.

Ce trebuia să rămînă în ceată

Domnul Remeș a prezentat abordările cu privire la alcătuirea bugetului purind de la veniturile prognozate și nu de la cheltuielile necesare ca fiind opinile domniei sale, spunind nu numai că cred în ele, dar și că, dacă vor veni în contradicție cu cele ale PNL, se va retrage din funcție. Mai mult, domnia sa și-a exprimat speranța că nu se află acum în acest post doar ca o marionetă pentru semnarea garanților în contractul *Bell Helicopters*.

Acesta declarării aruncă lucrurile și mai în ceată. Dacă tot nu se mai face relaxare fiscală, poate liberalii și-au schimbat opțiunile liberale și atunci nu mai apare foarte clar de ce l-au înălțat pe domnul Dăianu. Dacă nu și-au schimbat opțiunile, dar tot nu se face relaxare fiscală, înseamnă că au greșit omul cu domnul Remeș, nimerind un alt Dăianu. Dacă, împreună cu președintele Constantinescu, aveau nevoie de o semnătură pe contractul *Bell Helicopters*, putându-objeție mai elegant acest lucru: pur și simplu partidul ajungea la concluzia că respectivul contract reprezintă o nevoie și atunci domnul Dăianu trebuia ca atare să se retragă el însuși. Mai rămîne deci varianta că, în locul domnului Dăianu, care nu aducea bani la partid, trebuia să vină cineva care să o facă. Desigur, însă, în acest domeniu lucrurile trebuiau să rămînă în ceată!

O precizare

Am citit cu multă atenție articoul interviu realizat de doamna Rodica Palade, redactor-șef adjunct al revistei de cultură 22 publicat în nr. 32/1998. M-a surprins totuști insistent cu care s-a pus pe tapet situația profesională actuală a persoanei mele, care a fost prezentată într-o lumină total eronată, lucru pe care l-au mai făcut de altfel și alte ziară, aparținând de o anume categorie a presei.

Precizările mele nu se doresc și nici o angajare cu revista dumneavoastră într-o dispută de uzură, contraproductivă, pentru ambele părți. În să-mi exprim doar un punct de vedere potrivit căruia datele ce v-au servit ca suport pentru întrebările posibile domnului ministru Dejeu sunt, dacă nu tendențioase, cel puțin ireale și furnizate cu rea-credință de anumite „surse” al căror caracter este îndoianic.

Dacă dumneavoastră ați fi cunoscut cel puțin tangential modul în care am slujit aproape 30 de ani statul român și Ministerul de Interne, cu siguranță că nu ați inserat pe o coloană întreagă a acestui articol detalii și aprecieri total nefondate și lipsite de realitate, cu altfel mai mult cu cît cred, și sper cel puțin, că intenția și scopul revistei 22 este de a informa în mod obiectiv opinia publică în general și cititorii ei în special.

Așa cum am precizat mai sus, la adresa mea s-au publicat mai multe articole în care am fost calomniat și denigrat vehement, însă cel mai supărător mi se pare că în susținerea dumneavoastră potrivit căreia intenția mea de a lucra în continuare la Serviciul de Combatere

Cazul Eva Maria Barki

Președintele Emil Constantinescu a cerut *Governului* român ca, pe canale diplomatici, să informeze Executivul austriac despre declarările publice făcute de avocata austriacă de origine maghiară Eva Maria Barki în care aceasta susține federalizarea României. Șeful statului a anunțat că se va adresa personal omologului său austriac, pe această temă. Ministerul de Interne, Gavril Dejeu, a anunțat că împotriva Erei Maria Barki vor fi luate măsuri ferme, după ce, în prealabil, va fi consultat statul austriac.

Eva Maria Barki, care a participat săptămâna trecută, alături de episcopul reformat László Tökés și de alți reprezentanți ai UDMR, la un forum desfășurat la Miercurea Nirajului, a susținut necesitatea autonomiei Transilvaniei. Pentru opinile sale extremitate, Eva Maria Barki fusese declarată în 1994 persona non grata pentru o perioadă de trei ani. (A.B.)

GABRIEL ANDREESCU

Sentimente imperiale, sentimente colegiale

În decembrie 1989 știam prea puțin despre minorități. Mă interesau științele sociale, mai ales sub aspectele lor epistemologice, dar și pentru mine tema democrației era scufundată în tema libertății individuale. Nici o miză, la nivel comunitar. De atunci au trecut (desi cu greu nu vine să credem) aproape 10 ani. Se întimplă ca astăzi, peste jumătate din ceea ce scriu, să fie dedicat, într-o formă sau alta, temelor ce implică minorități.

Rapidă schimbare de perspectivă e legată de evenimentele de la Tîrgu Mureș. Atunci a devenit limpede că tema persoanelor individuale și tema comunităților sunt foarte legate una de alta și că acestea privesc nu numai nivelul „micro”, ci logica și interesele societății în ansamblul ei. Iată punctul de vedere prin care aş judeca editorialul lui Horia-R. Patapievici, *Minoritatea imperială*, din numărul precedent al revistei 22. El ridică, după părerea mea, întrebări ce țin nu numai de informație, ci și de atitudine.

Mă întrebă, mai întâi, ce relevanță are noțiunea de „minoritate imperială”? Conform opiniei lui H.-R. Patapievici, ar fi vorba despre o minoritate care a pierdut dominația politică, urmare a transformării ei într-o minoritate numerică oarecare. Dar trebuie notat că pînă în 1918 maghiarii nu au fost minoritari, ci majoritari în cadrul statului căruia i-au apartinut, adică, Regatul Ungariei, componentă la rîndu-i a Imperiului Austro-Ungar. (Minoritatea este un concept juridic relativizat la teritoriul pe care s-a constituit o autoritate politică.) Dacă maghiarii din România au probleme ale conștiinței de sine, apoi acestea se exprimă prin pierderea statutului de majoritate (privilegiată politic, are dreptate H.-R.P.) în raport cu statutul actual de minoritate. Asemenea lor au sau au avut probleme rușii din fosta URSS, vorbitori de limbă germană din Tirolul de Sud, danezii din Germania, românii din Herta și Bucovina.

Dar o tensiune la nivelul identității lor trăiesc și comunitățile care nu au apărut ca efect al mutării frontierelor. Aceasta este primul lucru care trebuie înțeles: *statutul de minoritate crează motivații similar tuturor minorităților, dincolo de oricare specificitate etno-culturală* (îaș sugera îi H.-R.P. să facă o comparație între cererile UDMR și cererile Alianței Creștin-Democrate a Românilor din Ucraina.)

Concluzia etichetei pusă de H.-R.P. (nu este însă primul: l-am auzit pe Ion Coja vorbind și el despre sentimentele imperiale ale maghiarilor) ar fi că prin însăși natura genezei minorității maghiare aceasta are o „legătură contorsionată a conștiinței etnice cu modernitatea”. Una care se opune identității etnice moderne! Care ar fi identitatea etnică modernă? După Horia Patapievici, una bazată pe: (1) reformularea politică și civică a tuturor problemelor metafizice (neam etc.); (2) principiul majoritatii; (3) existența unui bine comun.

Sunt întru totul de acord cu primul criteriu al lui H.-R.P. Numai că eforturile minorităților de a-și afirma identitatea chiar aceasta înseamnă: înlăuirea în termeni civici și politici a vechii apologiei metafizice a națiunii. Ce înseamnă politic? Ce înseamnă civic? Existența unor „identități și inte-

rese care preced, delimită și condiționează” viața statului³. Civicul nu se opune „identităților”, din contră, le permite afirmarea. Politicul nu face abstractie de ele, invers, negociază ponderea lor. Legitimarea identităților presupune, însă, aceasta și drept, a-runcarea peste bord a unei vizuni metafizice a popoarelor și a statului (ca împlinire a unui „destin” etno-cultural). Respectarea diversității etnice respinge uniformizarea în numele unei „rațiuni” globale.

In ceea ce privește „principiul democratic al majoritatii”, sunt profund sceptic față de relevanța unui astfel de criteriu. Desigur, principiul majoritatii este important, dar exclusiv ca o componentă cu totul particulară a mecanismelor de decizie și reprezentare ce întemeiază autoritatele publice. Altfel, democrația este definită mai ales în sensul legat de numele lui John Rawls – deși, în forme puțin diferite, a fost enunțat de atâtă alți –, adică, de realizare a unor instituții capabile să asigure protecția persoanelor individuale și a comunităților⁴. Astăzi, invocarea principiului majoritatii se face mai ales pentru argumentarea unor obiective conservatoare. Dar despre „dictatura majoritatii” s-a teoretizat prea mult pentru ca să avem nevoie de alte comentarii.

Îmbrățișez, în schimb, al treilea criteriu al lui H.-R.P., existența unui bine comun. Numai că el este atât de evident încit nu știu dacă merită să îl mai menționăm. Nu avem nici o problemă să recunoaștem principiul. Mașile întrebări abia după aceea vin: care este metodologia și care este arhitectura „bielui comun”?

Dacă înțelegem atât de diferit arhitectura democrației, nu este deloc surprinzător că vizuinea pe care o am asupra rolului comunității maghiare este complet diferită de cea imbrățișată de Horia Patapievici. Eu cred în influența considerabilă a acestei comunități pentru realitățile formale și practice ale statului român. Lupta politică pentru a afirmarea drepturilor minorităților naționale, dusă de maghiari, a exercitat o extraordinară presiune asupra mentalității societății românesti. Tara a fost marcată prea adinc de esențialismul de dreptă, apoi de național-comunism, în particular de mitologia protoconștiință. Dacă și partea cea bună a elitei intelectuale se află în continuare sedusă de aventura culturală interbelică, ce proiect poate oferi ea României? Strategia maghiară a alterităților, drepturilor, autonomiilor, autodeterminării a fost un torrent conceptual năvăind peste obsesia văstă a statului național unitar. Pentru o societate care are impresia că România a fost proiectată de pe vremea lui Burebista, iar România Mare reprezintă sensul final al istoriei, punerea în discuție, cu atită dramatism, a problemei Transilvaniei a adus lucrurile oarecum la zi. De altfel, termenii utilizati de Horia Patapievici, cu referire la voința „acelei minorități politice maghiare” – „separare”, „închidere”, „segregare”, termeni invocați cu pasiune de o mare parte a presei românești, de la *Adevărul* pînă la *Romania Mare* – nu iau act de experiența societăților moderne. Este evident că statele federative au fost cele mai adaptabile la condițiile

vieții contemporane – vezi Germania, Elveția, Belgia – și că restrukturările profunde din anii ’70, pe aceeași linie, ale Spaniei și Italiei au reprezentat un succés incontestabil. Oriunde în Europa s-a produs pe cale pașnică o distribuire a puterii concentrate în virful piramidei statului în favoarea diferitelor tipuri de comunități, acest lucru a avut un efect benefici. Fenomele cărora H.-R.P. preferă să le atâșeze etichete acuzatoare/negationiste (segregare etc.) sunt mult mai adecvată descrise prin „subsidiaritate”, „decentralizare”, „deconcentrare” (distincția este semnificativă mai ales pentru Franța), afirmarea autonomiilor, a statutelor speciale și a ceea ce termenul englezesc descrie mult mai bine decît românescul „administrație locală”: „self-government”. Nu e nimic diabolic și nimic „inactual” în cererea lui László Tökés și a lui Kátona Adam de a obține autonomie teritorială pentru fostele „Trei Scaune”. Nu expresie a „întîrziatilor” a fost „Forumul Secuiesc” – las la o parte popisme și iredentisme, dar că îi iau în serios? –, ci expresie a imaginărilor unui grup incapabil să raționeze în termeni practici, adică, să evaluateze contextul politic. Să fie însă limpede: în spatele întîlnirii de la Cernatul de Jos nu se află frustrările Trianonului, ci chemearea la o formă de autodeterminare internă care este și tradițională (de unde autenticitatea) și contemporană (de unde eficacitatea). Nu concepțiile maghiarilor sunt rămasă în ură, ci societatea românească nu a mers să trebuiască înainte. (Dar de această realitate trebuie să se țină seamă. Români mai mizează pe un stat unitar. Nu acesta este marele obstacol în calea unei democrații românești efective.)

A trata actuala criză legată de participarea UDMR la guvernarea drept „ultimatumul UDMR” înseamnă a face *tabula rasa* din tot ceea ce este necesar pentru a da o sănătă coabitării dintre români și maghiari.

Lexicul pe care îl alegem nu este însă numai o problemă de ordin epistemologic, frontieră doar a „spațiului de discurs” în care ne elaborăm concepțile. El reflectă o atitudine. Mai ales o atitudine este afirmația „Ochiul filozofului înregistrează cu o curiozitate entomologică supraviețuirea (...)

Pe marginea altui editorial
al lui
Horia-R. Patapievici

acestei inactuale conștiințe imperiale". Aici mă despart cel mai mult de Horia Patapievici. În mintea mea, filozoful nu este cel care privește la alte ființe ca la niște insecte respingătoare. Poate așa se simțeau unii filozofi pînă în zorii acestui secol. Mult timp au avut pretenția de a judeca lumea pluită, singulari, deasupra unor bipede profane. Secolul XX a împins filozoful spre condiția ceva mai modestă, de a seamă de mijloacele cu care el sau lumea gîndește. Filozofia analitică a dominat pînă în penultimul deceniu. (Pe la mijlocul anilor ’80 o proporție considerabilă dintre articolele publicate în revistele de filozofie mai erau dedicate limbajelor formale sau naturale.) Dar și acest domeniu a ajuns o pluralitate de științe. Astăzi filozoful pare să se fi refugiat în etic. (Este suficient să deschizi aceleași reviste de filozofie.) Așa și cred că e bine: să se aseze într-unul din acele rare locuri în care mai poate să-și servească semne.

Note

1. Din 1867 pînă la prăbușire, Imperiul Habsburgic a fost o monarhie constitutională duală. Austria și Ungaria constituiau formațiuni statale independente în ceea ce privește treburile interne, avind un aparat comun în domeniul politicilor externe și apărare. După dizolvarea Dietei din Cluj (20 iunie 1867), parlamentul și, respectiv, guvernul de la Budapest au avut (formal) puteri depline în administrarea Transilvaniei.

2. Paralela poate fi găsită în Gabriel Andreescu, *Recomandare 1201 și o rețea de stabilitate/securitate în Europa Centrală și de Est*, în *Studii Internationale* nr. 3, 1998, pag. 49–63. Dar, pentru o analiză de adințime sugerez, studiul lui Renate Weber, *Trei minorități și solicările lor: românii din Ucraina, ungurii din România, găgăuzii din Moldova*, Altera nr. 6, 1997, pp. 142–163.

3. Alberto Melluci, *Social Movements and the Democratization of Everyday Life*, în John Keane (ed.), *Civil Society and the State*, editura Verso, 1993, p. 247

4. O astfel de lectură este implicită – pînă la a deveni explicită – în toate lucrările lui Rawls, începînd cu *A Theory of Justice*. Ea constituie, desigur, un loc comun al nouului liberalism dezvoltat începînd cu anii ’70 (Van Dyke, Baubock, Buchanan, Spinner, Tamir, Taylor, Tully, Kymlicka, Miller, Walzer etc.).

ASCOLTA

BBC

PROGRAMUL INTEGRAL

ÎN BUCUREȘTI LA

UNIPLUS Radio

69.8

Valea Jiului probleme economice, probleme sociale

Datorile acumulate din 1990 pînă în prezent de *Regia Autonomă a Huilei din Petroșani (RAH)* se ridică la 3.655 miliarde de lei (1.857 la bugetul de stat și 1.664 la cel al asigurărilor sociale). RAH a produs pînă acum pagube economiei românești în valoare de cca 2 miliarde de dolari. Numai în primele 6 luni ale acestui an, RAH Petroșani „a pierdut 1.280 miliarde de lei, ceea ce, pe întregul an, va conduce la suma de 2.500 miliarde lei, sumă egală cu cea alocată prin bugetul de stat pentru restructurarea întregii industrii românești în acest an”, a declarat ministrul Industriilor, Radu Berceanu. Subvențiile de la bugetul de stat sunt de 33%.

În structura de conducere a RAH Petroșani activează în jur de 100 de directori de „direcții” și ingineri șefi, „cu salarii confidentiale”. Din numărul total de 23.500 de angajați, doar cca 3.000 lucrează propriu-zis în subteran. În primele 6 luni ale lui 1998 s-au înregistrat cca 200.000 de zile de concedii medicale, din care doar aproximativ 60.000 pe bază de boli profesionale, accidente de muncă și îngrijire de copii.

Cheltuieli cu personalul ale RAH depășesc valoarea producției realizate (pe primul semestru din 1998, 587 miliarde de lei cheltuieli cu personalul și 547 de producție).

Unica posibilitate de redresare economică a RAH Petroșani, vizată și de *Ministerul Industriilor* prin programul de restructurare, este reducerea cheltuielilor, care ar însemna încădereea unor unități cu pierderi mari, dublată de disponibilizări de personal.

Din cca 19.000 de mineri disponibili la baza *Ordonanței 22* în septembrie 1997, peste 15.000 au rămas în Valea Jiului (unii au plecat, dar s-au întors). „Deocamdată, cea mai eficientă orientare a minerilor disponibili la 1997 sunt minele din Ungaria, unde cîștigă între 600 și 1.000 de dolari pe lună”, spune Mihai Muntean, șeful Centrului de Forțe de Muncă și Somajdin Petroșani.

Înființată la 1 mai 1998, *Agenția pentru Reconstrucția Zonelor Miniere*, în colaborare cu *Ministerul Muncii și Protecției Sociale*, a creat pînă acum, în cadrul Programului de protecție socială și ocupare a forței de muncă, finanțat de *Banca Mondială*, 1.570 de locuri de muncă (1.000 de posturi sezoniere – 6–12 luni – și 570 de locuri de muncă în activități de prestații comunitare). *Agenția pentru Reconstrucția Zonelor Miniere* a mai finalizat prima fază a programului de *Stimulare a activităților economice alternative* în Valea Jiului, finanțat din fonduri PHARE (425 mil ECU). Pînă acum, din cele cca 261 de proiecte prezentate au fost selectate pentru finanțare 29.

Dar cea mai mare mișă actuală, spune Iulian Mitache, directorul *Reprezentanței din Petroșani a Agenției pentru Reconstrucția Zonelor Miniere*, o constituie declararea Văii Jiului ca zonă defavorizată, ceea ce ar presupune scutirea de impozite, taxe și alte obligații față de bugetul statului, pe o perioadă de 10 ani, a celor care investesc în producție în Valea Jiului. Dacă această decizie va fi luată de guvern în viitor apropiat, programul de investiții în activități economice alternative va putea demara la începutul lui 1999.

Test de popularitate

Disfuncțiile majore din activitatea economică a RAH au condus, în special în ultimele 6–7 luni, la amănări frecvente ale plății salarilor. Regia a fost nevoită să facă împrumuturi repetate (de la BCR) pe termen scurt pentru a-și acoperi cheltuielile cu personalul. Pe 14 septembrie, *Liga Sindicatelor Miniere din Valea Jiului (LSMVJ)* a declarat grevă generală. La acea dată se plătiseră cam jumătate din salarii. În momentul începerii grevei, RAH emise deja o nouă cerere de împrumut de 20 miliarde de lei către BCR. Greva generală a durat pînă la ora 18 în aceeași zi, moment în care împrumutul a fost confirmat.

Există însă o serie de aspecte ale desfășurării acestei greve și ale modului în care s-a comportat pe parcursul ei liderul LSMVJ, Miron Cozma, care conduce

la concluzia că, în fapt, greva de la Petroșani nu a fost decît un test de popularitate.

Miron Cozma a revenit în Valea Jiului la mijlocul lunii iulie, după un an și jumătate de închisoare. Acuzat inițial de subminarea puterii de stat pentru implicarea în mineriade, Cozma a fost condamnat pînă la urmă doar pentru ultraj și tulburarea linii publice. De cînd a revenit, el a „organizat” alegeri sindicale anticipate și a adus oamenii noi, înălăturîndu-i pe unii dintre foști lui apropiați. Într-acestia se află Marin Condescu, președinte al *CNCSMR* (Centrala Națională Confederativă a Sindicatelor Miniere din România – de la exploatarele de lignit, în special din Oltenia), și Romeo Beja, liderul de sindicat de la mina Paroșeni și al grevei minerilor din Vale din 1997 (Cozma era închis). Beja susține că greva din 14 septembrie a fost o manevră a lui Cozma pentru a-și recăpăta supremația în Valea Jiului. La rîndul său, Marin Condescu s-a arătat „nedumerit” de revendicările minorilor din Valea Jiului care, spune el, „se poate rezolva print-un simplu ordin de plată”. Confederația sindicală condusă de Marin Condescu (80.000 de membri) nu a aderat la greva din Vale și nici nu l-a recunoscut pe Miron Cozma ca reprezentant al minerilor din România, așa cum susține el că ar fi.

Deși pe parcursul grevei Miron Cozma a atacat absolut în toate direcțiile, de la președintele și politicienii pînă la directorul RAH și bucătăreșele angajate ale Regiei, singura revendicare „sindicală” a fost cea legală de plată salariori la timp. Cozma nu s-a ferit niciodată de aminteașă faptul că „Ultima dată cînd nu ne-am primit salariile a fost în august '91. Și atî văzut ce s-a întâmplat după aia”.

La număr două zile de la grevă însă (16 septembrie), *Liga Sindicatelor Miniere din Vale și Confederația Sindicatelor Miniere din România (CSMR)* îi adresau o scrisoare de mulțumire lui Radu Berceanu: „Vă mulțumim, Domnule ministru, pentru demersurile făcute pe lîngă BCR pentru că aceasta să acorde împrumutul necesar salarilor”. În același act, „membrii de sindicat, lideri, personal președintelui Miron Cozma” îl roagă pe „domnul ministru” să sprijine „obținerea de la BCR a unui credit pe termen lung (peste 5 ani) de 150 miliarde lei, care ar rezolva problema salarilor pînă în 1999”.

Această schimbare de 180 de grade nu e greu de înțeles: Miron Cozma încearcă să reciște poziția pierdută, printr-un joc dublu: pe de o parte, îi întărită pe minori împotriva autorităților și, pe de altă parte, încearcă să fie singurul negociator cu ele.

De altfel, Radu Berceanu a răspuns sindicatului din Vale, în ziua următoare: „Nu am făcut nici un fel de demers pentru ca să obțineți un credit de la BCR, pentru plata salarilor. Dimpotrivă, m-am opus public, unei astfel de măsuri”.

În urma răspunsului, pe 18 septembrie, LSMVJ a anunțat declanșarea unei noi greve generale pentru data de 28 septembrie. Aceasta nu a mai avut loc. Se pare că minorii nu mai răspund cu altădată „chemărărilor sindicale” ale lui Cozma.

Sandu Iordache

și a plecat gol și l-a obligat să facă un raport în acest sens. (A.B.)

Universitatea Petöfi-Schiller

În conformitate cu prevederile art. 6 din *Constituția României*, cu prevederile art. 123 al. 1 și 2 din *Legea învățămîntului*, nr. 84/95 modificată prin *Ordonanța de urgență nr. 36/97, Guvernul României* a hotărît pe 30 septembrie înființarea *Universității multiculturale „Petöfi-Schiller”*, cu limbile de predare maghiară și germană. Cheltuielile legate de finanțarea universității urmează să fi suportate în întregime de bugetul de stat. Urmare a acestui fapt, *Consiliul Operativ* al UDMR a hotărît pe 30 septembrie ca Uniunea să rămînă în coaliție. (I.A.)

Cu privire la dezbaterea de la Budapesta

Pe 24 septembrie a.c., a avut loc la Budapesta o dezbatere prilejuită de apariția în prestigioasa revistă *Beszélő* a trei eseuri, semnate de *Gusztáv Molnár*, *Sorin Mitu* și de mine, dedicate Transilvaniei și locului acestei provincii în evoluția statului român. În fața unui public numeros au luat cuvîntul *Gusztáv Molnár* (cerțetor specialist în geopolitică), *Bozo Katalin* (*Universitatea „Babeș-Bolyai”*), *Toró Tibor* (parlamentar UDMR), *Renate Weber* (co-președinta *Comitetului Helsinki*), *Németh Zsolt* (secretar de stat la *MAE* ungar) și cel care scrie aceste rînduri. A fost o discuție elevată, apreciată de cei prezenți. Numeroase întrebări și comentarii referitoare la evoluția României, la reconcilierea româno-maghiară, la principiile și instituțiile prin care democratizarea moderne a reușit să creeze pace socială, eficacitate, prosperitate au transformat întîlnirea într-un dialog purtat în spirit academic. La fel de evidență a fost și importanța dată de participanții intereselor comunităților în care trăiesc.

În sală a sosit la un moment dat, în locul în așteptătură, secretarul de stat *Răzvan Ungureanu*. Domnia sa nu a intervenit datorită pierderii unei părți esențiale a dezbateleri.

Evenimentul de la Budapesta a fost prezentat în țară, de mai multe ziare, într-un mod aberant, ca fiind expresia unui proiect de federalizare a României, susținut de forțe evreiești, ungurești, occidentale. Elucubrațiile ziariștilor care s-au exprimat pe această temă amestecă acuzațiile antioccidentale cu vechea tendință comunistică, de a condamna opiniile, ideile, concepțiile, teoriile care nu corespund cu dogmele lor ori cu dogmele comandanților lor. După cum se vede, xenofobia, antisemitismul, sovînismul acestor ziariști par a fi fost încurajate de reprezentanții ai autorităților publice, ale căror acțiuni recente îndreptate împotriva libertății de opinie și de expresie încearcă să acopere gravul eșec al guvernării. Nu în ultimul rînd, amintesc refuzul diplomaților de la *Amasada României* din Ungaria de a-mi trimite materialele de presă pe această temă, sosite de la *Amasada*. Am explicit solicitarea mea prin nevoie de a informa opinia publică din România, în timp util, asupra dezbatelerii din Budapesta, invocînd și importanța acestei puneri la punct, pentru poziția secretarului de stat *Răzvan Ungureanu*. Refuzul trimiterii materialelor constituie, după părere mea, o evidentă încercare de discreditare a secretarului de stat *Răzvan Ungureanu* de către unii diplomați ai *Amasadei României* în Ungaria. Felul în care și-au făcut simțită prezența unii membri ai *Amasadei*, înaintea sosirii delegației române la dezbatere, comportamentul lor ulterior mă conving de implicarea acestor diplomați în transmiterea deformată a evenimentului și de exploatarea sa în modul în care s-a făcut. Este cunoscută de altfel activitatea acestei ambasade pînă în noiembrie 1996, în sens contrar bunelor relații dintre România și Ungaria (vezi și cooperarea acesteia cu Dorin Suciu, unul dintre pionierii tensionării relațiilor dintre cele două țări), ca să nu mai amintesc de gravele nereguli financiare ale căror responsabili opinia publică nu a mai aflat nimic.

Gabriel Andreescu
27 septembrie 1998

The best place to hear Jazz is here!

Programul Green Hours 22

Joi 8 oct. ora 21:00 : *Jazz live cu trupa „Harold Rubin-Zaviot Quartet” din Tel Aviv*

Luni 12 oct. ora 21:00: *Teatrul Luni prezintă: Coca Bloos în spectacolul ASTFEL!*
cu pian: *Lucian Ban*

Joi 15 oct. 21:00: *seară de jazz cu „Garbis Dedeian Quartet”*

Luni 19 oct. ora 21:00: *Teatrul Luni prezintă: Întoarcerea broaștei testoase*
cu: *Mihaela Rădescu*
la pian: *Dorina Crișan Rusu*

și ATENȚIE: Turneul de lansare a primului album de jazz live din România „CHANGES-LIVE AT GREEN HOURS” CONTINUĂ!

Concerte „Jazz Unit” în:

8 oct.: *Diesel Club*, Cluj
9 oct.: *Music Pub*, Cluj
10 oct.: *Baia Mare*, în cadrul Sărbătorii castanelor

15 oct.: *Apollo Club*, Tg. Mureș
16 oct.: *Palatul Culturii*, Tg. Mureș
17 oct.: *Piano Bar*, Brașov

Calea Victoriei 120 **green hours**
22 CLUB JAZZ CAFE

„Tigarea II”

Tribunalul Militar Teritorial București a finalizat pe 29 septembrie audierea, în procesul „Tigarea II”, a comandorului Iuliu Suciu, fostul comandant al Aeroploului Militar Otopeni.

La audiere, el a declarat că a fost anunțat de șeful Statului Major al Aviației Militare, generalul Gheorghe Bucșe, cu săptămînă înainte, că pe 16 aprilie pe Aeroploul Militar Otopeni se va derula un transport special pentru *SPP*, dar că nu știa de natura încărcăturii.

Potrivit declarației lui Ion Suciu, întreaga acțiune a fost coordonată de Gheorghe Trutulescu. În data de 18, generalul Bucșe l-a ordonat să declare că avionul a venit

MIHAI KORKA, secretar de stat în Ministerul Educației Naționale

Reforma Învățământului la standarde europene

Domnule secretar de stat, vă rugăm să descrieți în linii generale stadiul actual al reformei.

Preocuparea Ministerului Educației Naționale a fost aceea de a aduce reforma mai aproape de standardele europene și de a-i accelera ritmul. În acest sens, în învățământul preuniversitar s-a elaborat un curriculum național, un mare progres în flexibilizarea procesului de învățământ care asigură formarea de bază a elevilor, și în programele opționale disciplinare, care pot fi alese de părinți și de elevi, bineînțele confruntați cu oferta școlii și cu posibilitatea ei de a oferi programe. În același rând, pentru învățământul primar s-a schimbat sistemul de notare ceea ce reprezintă un avantaj pentru copii. El trebuie să învețe să creze, asigurându-lu-se astfel dezvoltarea personalității. Elevul este liberat de perspectiva unor note mai bune sau mai slabe, în funcție de gradul de reproducere a cunoștințelor primite de la învățători. Sistemul de notare, începând cu ciclul al doilea de învățământ, aplică din nou notele, cind elevul este deja la o vîrstă la care poate percepe relativismul acestora.

Trecind acum la învățământul superior, care sunt rezultatele reformei din acest domeniu, având în vedere că ea a început mult mai devreme decât cea din învățământul mediu?

Reforma în domeniul învățământului superior include, pe de o parte, aspecte de conținut academic (vorbim aici de *reforma curriculară*, adică generalizarea sistemului de credite transferabile) și, pe de altă parte, *reforma administrativă și financiară* a universităților, care urmează să capete conțur definitiv în anul universitar 1999–2000. În domeniul reformei curriculare nu se poate discuta despre un *curriculum național*, pentru că universitățile beneficiază de autonomie. Beneficiind de înțelegerea și conlucrarea Conferinței Naționale a Rectořilor, am reușit să determinăm o anumită armonizare a *curriculumului* pe domenii mari de știință. Această armonizare – nu standardizare, nu uniformizare – permite studentului la ora actuală, mai exact după 1 octombrie 1998, să-și aleagă acel profesor și acel centre universitare care să-și facă pregătirea, într-o disciplină sau alta, în funcție de renumele profesorului, de interesul său pentru o pregătire cît mai bună.

Noul sistem de credite și echivalarea studiilor

În legătură cu creditele, știu că anul trecut a fost o mare confuzie: studenții aveau impresia că pot să-și aminte examenele pînă în anul IV, profesorii condiționau prezentarea la examene de un anumit număr de credite acordate pe criterii din ce în ce mai diverse. Atî putea să explicări care este de fapt sistemul?

Universitățile au convenit asupra mărilor în care acționează în privința repartizării numărului de credite pentru disciplinele obligatorii și optionale. Sigur că există și specificații locale, dar punctajele sunt apropiate. În interiorul fiecărui semestru și al fiecărui an universitar se stabilește un număr minim de puncte-credit care trebuie acumulat de către student, astfel încît el să fie declarat promovat sau apt urma cursurile unui an superior. Spun număr minim de credite acumulabile pentru că, beneficiind de o cădă crescătoare de discipline optionale de la anul întîi spre anul final de studii, studentul are posibilitatea să-și aleagă propriul parcurs de studiu. Aici apare strategia universității, de a asigura o formare cît mai completă, corelată cu opțiunea studentului de a alege unele discipline după propriul interes.

Sistemul de credite are repercușiuni și asupra echivalării studiilor cu cele din străinătate?

Inainte de a răspunde la această întrebare, vreau să adaug: studentul care nu obține numărul maxim de puncte-credit (poate trece în anul următor, dar nu a acumulat numărul maxim posibil) trebuie să continue acumularea de credite pentru anul inferior pe care l-a depășit nu din motive administrative, ci pentru că accesul la unele discipline începînd cu anul al doilea și continuînd cu anii următori este condiționat de promovarea prealabilă a unor examene din „aval”.

Revenind la întrebarea dumneavoastră, introducerea sistemului de credite transferabile a avut în vedere principiile sistemului european. Începînd cu studenții anului întîi 1998–1999, toate universitățile din România pot beneficia de avantajele acestui sistem. Aceasta înseamnă că dacă studentul își face primul an în România, perioada este valabilă și recunoscută ca atare în străinătate, astfel că el își continuă studiile, nu le ia de la capăt. La fel, există posibilitatea în timpul parcursului, în partea a doua și a anului trei, să spunem, să facă studii în străinătate pe bază de burse de mobilitate oferite prin *Agenția Socrates*, sau prin finanțarea privată. La întoarcerea în țară ele sunt recunoscute ca perioadă valabilă.

1998
6 – 12 octombrie

Am înțeles că există o noutate în structura administrativă, mai exact a apărut un *Centru Național de recunoaștere și echivalare a diplomelor*, sprijinit de un organism consultativ – *Consiliul Național de Echivalare*. De ce acest Consiliu, constituit din, citez, „specialiști de vîrf al învățământului românesc”, este numai organism consultativ? De ce nu se încearcă o implicare mai directă a specialiștilor în procesul de echivalare?

Valoarea de organism consultativ provine din faptul că România a încheiat deja o serie de acorduri bilaterale de recunoaștere automată a perioadelor de studiu și a certificatelor și diplomelor de studiu. Pentru recunoașterea acestor perioade și documente nu avem nevoie de nici un fel de consultare, este un automatism, în virtutea acordurilor internaționale. Pe de altă parte, pentru relațiile bilaterale care se stabilesc între universități și între țări, fără să existe o convenție de recunoaștere a diplomelor de studiu, nu are nici un sens să trimitem la nesfîrșit documentație pentru studii făcute să spunem, la *Universitatea de la Viena*, unde studiază zeci de studenți români, iar la revenirea în

Mihai Korka
N. la 14 septembrie
1946 la Lugoj •

Absolvent al Facultății de Comerț Exterior în cadrul Academiei de Studii Economice din București; Doctorat susținut cu lucrarea

Metode statistice de analiză a comerțului invizibil (1975) •

Profesor titular la Catedra de statistică și prognoză economică a

ASE și codirector științific acreditat pentru studii doctorale în domeniul Management în relații comerciale și financiare internaționale. • Profesor asociat la Universitatea Orléans, Franța, din 1997 (cursuri predate: *Economia tranzitivă în țările central și est-europene*) • Membru al Consiliului Profesorat al Facultății de Relații Economice Internaționale și al Senatului ASE • Prorector pentru relații internaționale al ASE (1992–1996) • Membru al Rețelei de Cercetare Francofonă pentru Antreprenoriat (în cadrul AUPELF-UREF)

tară să o supunem mereu atenției *Consiliului consultativ*. Dacă acest Consiliu a stabilit o dată că studiul este compatibil cu cel făcut în România și a dat avizul echivalării, mergînd pe principiul precedentului, noi vom putea să rezolvăm problemele tuturor celor care se încadrează în această situație.

În acest caz, Centrul Național joacă un rol administrativ?

Centrul Național are într-adevăr un rol administrativ, iar Consiliul care funcționează pe lingă Centrul este, dacă vrei, „un Consiliu al Înțeleptilor” care ne ajută să luăm decizii în situații în care acestea sunt administrative.

Sperăți ca acest Consiliu să faciliteze procesul de recunoaștere a diplomelor în România? Pentru că dificultățile sunt mari chiar și în cazul unor facultăți care au deja corespondențe curriculare perfecte cu facultăți din străinătate.

Noi nu putem să cerem oamenilor să acioneze toți în aceeași manieră și nici nu putem fi responsabili pentru maniera în care înțeleg unii factori de răspundere la nivel de facultate să aplice măsuri care sunt irealiști în contextul internaționalizării pregătirii academice. Cunosc și eu destule cazuri, pe care însă nu este locul aici să le povestesc.

Noutăți privind bursele în străinătate

Mai e o problemă: Oficiul Național de Burse în străinătate a avut anul trecut o funcționare defectuoasă și greoaie. Formularile au ajuns în facultăți cu întîrzieri, unele depășind termenul limită de depunere a dosarului. Cum se gîndește MEN să remedieze aceste situații?

Tocmai sesizînd unele neajunsuri ale felului în care s-a făcut această gestionare a fondului de burse de studiu în străinătate, ministerul a întreprins două tipuri de măsuri. În primul rînd, am reușit să promovăm o hotărîre de guvern care modifică reglementarea inițială a gestionării celor 600 de luni de burse, reglementare care prevedea în fapt existența unor burse de cîte 10 luni. Practic, cele 600 de luni erau destinate unui număr de 60 de oameni, fără să se înțâmple seamă de faptul că poate treizeci, poate cincizeci dintre aceștia aveau nevoie de 10 luni de bursă, iar restul de mai

puțin. În consecință, fondul rămînea nevalorificat. La ora actuală, hotărîrea de guvern stabilește valorificarea tuturor celor 600 de luni de burse, neexistînd restricții cu privire la numărul de persoane care pot beneficia de ele. Ceea ce am putut face noi – și cred că este pentru prima dată – a fost să publicăm ofertă în presă. În consecință, au venit cîteva sute, cel puțin, de dosare de burse.

Stiu că și din punct de vedere logistic funcționarea a fost defectuoasă.

Pentru că și Biroul acesta a trebuit instalat într-un loc unde să poată funcționa, în condiții în care ministerul are spații restrînse. Important de știut este faptul că anul acesta selectarea dosarelor nu a fost făcută de funcționarii ministerului, ci de un *Comitet* constituit din profesori universitari care au lucrat complet independent și care au rezolvat solicitările pe domenii de știință, fără nici un fel de influență exterioră, garanțind corectitudinea selecției. Pot să vă spun că au fost puține contestații, iar la acestea contestații noi am propus ca dosarele să nu fie retrase, pentru că în administrație acestui *Oficiu Național* nu sunt numai cele 600 de luni de burse oferite de statul român, ci și ofertele altor ministere ale învățământului din străinătate sau ofertele venite din partea altor universități din străinătate care, neavînd un partener în România, se adresează MEN ca să popularizeze ofertă respectivă. Celor respinși le-am spus, deci, să rămînă în aşteptare.

La 1 octombrie a început anul universitar, iar căminele sănătate se pare în același stadiu în care erau anul trecut pe vremea aceasta...

Care sunt posibilitățile ministerului, bugetar și administrativ vorbind?

Foarte bună întrebare. Mai întîi de toate, aș vrea să vă spun că am fost în trei campusuri universitare în vizită și am avut discuții cu rectorii de la alte universități în legătură cu situația din campusurile respective. Față de anul precedent, cel puțin anul acesta s-a asigurat cărăjenia generală, dezinsecția și deratizarea.

Sînteti la curent cu articolele apărute în presă?

Categoric sunt la curent, dar eu vorbesc despre situația din interiorul căminele și nu de pe terenurile din jur. Adevărul adevărat este că, din punct de vedere administrativ, întreaga problemă a căminelor aparținente universităților care gestionează campusurile respective. Autonomia universitară transferă în răspunderea exclusivă a reectorilor și administrației campusurilor răspunderea pentru starea și evoluția infrastructurii materiale. Din punct de vedere financiar, în măsură în care am primit alocații bugetare de la *Ministerul Finanțelor*, noi am asigurat distribuția operativă a fondurilor și în primele nouă luni ale anului am distribuit 246 de miliarde universităților, pentru cheltuieli materiale curente. În aceste cheltuieli intră și separațiile pentru cămine. Am găsit în București cămine care arată bine și chiar foarte bine, alături de cămine cu aceeași vechime, dar într-o situație foarte proastă. Aceasta nu este categoric de competență ministerului. Știu că în practicile anterioare a existat șă ceva, dar acum este un nonsens. Noi am invitat universitățile, prin notificări făcute cînd de domnul ministru Marga, cînd de mine, să ia foarte în serios problema pregătirii infrastructurii, atrăgîndu-le atenția că doar spiritul gospodăresc și inițiativa locală de gestionare corespunzătoare pot săducă la rezolvarea corectă a problemelor.

O ultimă problemă: am găsit un *Ordin al Ministerului*, nr. 4358 din 24 august 1998, în care se prevede printre altele „crearea în societate a posibilităților de investiție pentru absolvenții de facultate”. Explicați vă rog la ce se referă această frază.

S-a constatat faptul că, atî pentru elevi și studenți, cît și pentru absolvenți, sursele de finanțare sunt extrem de limitate, iar interesul pentru învățământul cu taxe este mare și vine din partea unor tineri fără posibilități financiare reale. Pentru a preveni abandonurile și pentru a ajuta absolvenții să se integreze social, *Ordinul* ministerului dorește sensibilizarea mediului economic exterior, dar în același timp și sensibilizarea *Institutului de Științe ale Educației*, prin Direcția Generală a Învățământului Superior, a universităților, în identificarea altor surse de sprijin financiar pentru tinerii studioși. Noi am propus universităților să se implice în identificarea de resurse pentru burse contractuale, oferite de agenții economici, de administrațiile locale, pentru un număr de studenți pe care eventuală la absolvire să-i utilizeze în propriile structuri. Trăim vremuri dificile din punct de vedere financiar și aceasta este o preocupare a noastră, chiar dacă nu am găsit în totdeauna modalitățile cele mai potrivite de sensibilizare a societății românești cu privire la nevoia de a sprijini problemele tineretului.

Interviu realizat de Raluca Mărculescu

Între 25 și 29 septembrie 1998 a avut loc la București conferința internațională „Energia caspică spre Europa”, organizată de Forumul „România la răscrucă” în colaborare cu International Research Center for Commerce and Industry din Genova. Tema conferinței a fost discutarea principalelor rute de transport petrolier și gaze naturale din Marea Caspică către Europa Centrală și de Vest, în cadrul programului INOGATE al Consiliului European. INOGATE are ca obiectiv principal sprijinirea țărilor din fostă Uniune Sovietică în modernizarea sistemelor de transmisie regională a petrolului precum și asistarea tehnică a rutelor de transport către țările Uniunii Europene. La conferința de la București a fost prezentată propunerea ca una dintre aceste rute complementare să treacă prin România.

Conferința, destănată la Palatul Parlamentului și la World Trade Center, a reunit oameni politici, președinți de companii și specialiști petrolieri din toate țările participante la programul INOGATE. În cadrul sesiunilor plenare și a seminarilor s-au discutat subiecte precum: importanța strategică a României în acest proiect, situația resurselor energetice din zona Caspică, legislația energetică în România și starea combinatorelor petrochimice și rafinăriilor din țara noastră.

În deschidere lucrările, președintele Emil Constantinescu a pledat pentru realizarea unui coridor energetic între Asia Centrală și Europa care să treacă prin România, arănd că sunt avantajele pe care ruta românească le-ar avea față de alte trasee posibile. Argumentul geografic, invocat în primul rînd de președintele Constantinescu, constă în centralitatea României în spațiul european, în faptul că ruta propusă este cea mai scurtă și – în perspectiva refacerii celebrului „drum al mătăsii” care să lege Oceanul Pacific și

Oceanul Atlantic – în faptul că pe teritoriul țării noastre se vor putea interseca principalele coridoare de transport european. Argumentul politic stă în factorul de stabilitate regională pe care îl reprezintă România. Emil Constantinescu a propus încheierea unui acord internațional privind securitatea transportului de hidrocarburi, după modelul celui deja existent pentru transporturile aeriene, pentru ca eventualele conflicte regionale să nu blocheze acest flux energetic. România are și avantajul de a dispune de un sistem energetic cu o infrastructură de transport și de distribuție dezvoltată, cu un port Constanța care este cel mai mare de la Marea Neagră și care are acces prin canalul Dunăre-Marea Neagră la artera navigabilă Dunăre-Main-Rhin și, nu în ultimul rînd, cu o tradiție petrolieră de peste 100 de ani. Președintele Constantinescu a încurajat partenerii străini să ia parte la crearea unor companii mixte cu firme românești.

Cu toate că pleoapă pentru frânzarea prin România a fost susținută și de alți vorbitori, se pare că SUA nu agreează varianta. În acest mod poate fi interpretat mesajul adresat de Richard Morningstar, consilier special al lui Bill Clinton și secretar de stat pentru diplomație în domeniul energiei din bazinul Mării Caspice, mesaj transmis participantilor la conferință de către ambasadorul SUA la București, James Rosapepe. În mesaj se spune: „Sprijinim crearea unui coridor de transport eurasiac est-vest – care va include conducte de petrol și gaze transcaspice; un oleoduct de la Baku, în Azerbaidjan, la Ceyhan, în Turcia; și o conductă pentru transportul gazelor în regiunea centrală a Turciei”.

Rutele prin bazinul Mării Negre sunt plasate într-un plan secund, ca modalități

de a încuraja prosperitatea și stabilitatea regională.

Drumul petrolului și drumul mătăsii

Fokion Fotiadis, șeful Delegației Comisiei Europene în România, s-a referit la caracteristicile programului INOGATE, arătând că dezvoltarea potențialului Bazinului Caspic și a infrastructurii de transport presupun o perspectivă pe termen lung, între 10 și 15 ani, și că va exista o multitudine rute de acces. Considerațiile economice vor fi cele care vor determina în principal deciziile referitoare la proiectele energetice, deoarece investițiile se vor face în sectorul privat. UE, prin programul INOGATE, va urmări alinierarea țărilor din regiune la standarde vestice (înstituțional, legal și financiar), reforma în domeniul energiei și protecția investitorilor străini. Referitor la România, Fokion Fotiadis declară că ea are un atu important în poziția geografică și prin viitoarea aderare la UE.

Premierul Radu Vasile a amintit de în-telegerea semnată în februarie 1998 între Guvernul României și grupul Italian ENI și de acordurile încheiate în luna iulie privind studiul de fezabilitate al conductei Constanța-Trieste, proiectată să străbată România, Ungaria și Slovenia. Pentru studiul de fezabilitate al oleoductului, US Trade and Development Agency a aloca fonduri în valoare de 650.000 de dolari și deține patru firme americane și au anunțat intenția de a realiza proiectul tehnic. Președintele ENI, Guglielmo Moscato, a precizat că prin construcția oleoductului SEEL, care va lega Constanța de portul italian Trieste, se va da o soluție la mult discutata problemă a rutelor alterna-

tive de transport a petrolierului caspic, deoarece din Trieste începe conducta TAL care merge către Europa Centrală.

Faouzi Bensarsa, șeful Grupului pentru Energie din Comisia Europeană, consideră înființarea de la București drept o piatră de răscrucă în dezvoltarea cooperării dintre Noile State Independente, țările Europei Centrale și Uniunea Europeană. El a amintit că programele de asistență tehnică ale UE în zona Caucazului au început în 1994 cînd Azerbaidjan și Georgia au deschis resursele de hidrocarburi de la Marea Caspică. În condiție în care prețurile la petrol să scăzute peste tot în lume, doar cîteva proiecte se vor dovedi viabile economic. F. Bensarsa a confirmat că UE va sprijini prin fondurile PHARE și TACIS proiectele de restructurare a sectorului energetic românesc.

În sesiunea din ultima zi, Andrei Pleșu a prezentat obiectivele strategice ale României în legătură cu ruta Europa-Caucas-Asia: să se mențină ca partener viabil în renășterea Drumului Mătăsii, adică în transportul modern de bunuri și servicii, să fie continuare un furnizor regional de energie, să dezvolte posibilitățile de export în industria prelucrătoare și în noile cerințe ale pieței din zona caspică. Andrei Pleșu a invocat relațiile bune pe care România le are cu țările Caucazului, amintind recentele vizite oficiale ale președintelui în Azerbaidjan, Georgia și Armenia sau vizita președintelui Kazahstanului în România.

Economistul Daniel Dăianu, fostul ministru de Finanțe al României, a subliniat dificultățile de finanțare care apar în cazul proiectelor mari în momentul actual. Economia mondială se află la începutul unei crize financiare de durată, crede Daniel Dăianu. Schimbările din psihologia investitorilor vor duce la evitarea proiectelor costisitoare și la o creștere a prudenței de a investi. De aceea, viabile vor fi doar proiectele cu finanțare multilaterală, cum sunt proiectele regionale.

Răzvan Paul

Scrisorile de participare la Programul de imigrare „Diversity Visa” (DV) trebuie să fie primite între ora 12.00 a zilei de joi, 1 octombrie 1998 și ora 12.00 a zilei de sămbătă, 31 octombrie 1998. Scrisorile de participare primește după 31 octombrie 1998 vor fi descalificate indiferent de data poștei înscrise pe plicuri.

CERINTE: Pentru a participa trebuie să puteți demonstra că sunteți născut într-o țară participante la program. În majoritatea cazurilor, criteriul originii este determinat de locul dvs. de naștere. **Educația sau experiența în munca:** Pentru a putea participa, TREBUIE să aveți diploma de absolvire a liceului definită în SUA ca absolviore a 12 clase elementare și secundare de învățămînă, sau doi ani de experiență în ultimii cinci ani într-o ocupație care presupune cel puțin doi ani de calificare sau de experiență pentru o profesă. Se vor aplica definițiile Departamentului Muncii al SUA. Dacă nu îndepliniți aceste criterii, NU trimiteți scrisoarea de participare în programul DV.

PROCEDURILE PENTRU A TRIMITE SCRISOAREA DE PARTICIPARE

Se poate trimite numai O SINGURĂ scrisoare de participare. Trimiterea mai multor scrisori vă va descalifica. Dacă nu semnați personal scrisoarea dvs. de participare, aceasta va duce la descalificarea dvs.

COMPLETAREA SCRISORII DE PARTICIPARE: Scrisoarea nu trebuie să aibă un anumit format. Folosiți doar o coașă albă de hîrtie și bateți la mașină sau scrieți cîteț în alfabetul englez (de preferință în ordinea următoare):

EXPEDIEREA SCRISORII DE PARTICIPARE: Trimiteti scrisoarea dvs. de participare cu poșta obișnuită sau par avion. Scrisorile trimise expres, cu poșta rapidă, prin fax, aduse personal, prin curier sau prin orice altă metodă care presupune tratament special nu vor fi

Loteria vizelor SUA (instrucțiuni)

buie să apară în scrisoarea dvs. Dacă nu furnizați toate aceste informații veți fi descalificat.

1. **NUMELE COMPLET**, cu numele de familie subliniat.

2. **DATA și LOCUL NAȘTERII**

3. **TARA DE ORIGINE, DACĂ DIFERĂ DE ȚARA UNDE V-AȚI NĂSCUT**

Dacă faceți apel la o altă țară decât cea în care v-ați născut, trebuie să indicați clar acest lucru în scrisoarea de participare. Această informație trebuie să coincidă cu ceea ce ați trecut în colțul din stînga sus al plicului în care trimiteți cerere.

4. **NUMELE, DATA și LOCUL NAȘTERII SOTULUI/SOTIEI și ALE COPIILOR (DACĂ ESTE CAZUL)**

5. **ADRESA POȘTALĂ COMPLETĂ**: Aceasta trebuie să fie clară și completă, deoarece toate înștiințările vi se vor trimite la acea adresă. Numărul de telefon este opțional, dar util.

6. **FOTOGRAFIA**: Atașați o fotografie recentă, de forma unui pătrat cu latură de 37 mm, cu numele dvs. scris pe verso. Fotografia (nu o fotocopie) trebuie atașată pe scrisoare cu bandă adezivă transparentă (scotch). NU folosiți clame sau capse.

7. **SEMNATURA**: Dacă nu semnați personal scrisoarea veți fi descalificati.

EXPEDIEREA SCRISORII DE PARTICIPARE: Trimiteti scrisoarea dvs. de participare cu poșta obișnuită sau par avion. Scrisorile trimise expres, cu poșta rapidă, prin fax, aduse personal, prin curier sau prin orice altă metodă care presupune tratament special nu vor fi

luate în considerare. Plicurile trebuie să aibă următoarele dimensiuni: între 15 cm și 25 cm în lungime și între 9 cm și 11 cm în lățime. Nu se acceptă cărțile poștale sau plicuri în pachete trimise expres sau de dimensiuni mari. În colțul din stînga sus al plicului trebuie să treceți țara în care v-ați născut sau țara de origine, urmat de numele dvs. și adresa dvs. completă. Solicitantul trebuie să menționeze atît țara în care s-a născut și țara în care locuiește, chiar dacă este aceeași. Dacă nu furnizați aceste informații veți fi descalificat. Trebuie să menționați țara unde v-ați născut, numele și adresa în colțul din stînga sus al plicului.

Adresa unde trebuie expediată cerea este:

DV-2000
National Visa Center
Portsmouth, NH codul poștal: 00212 U.S.A.

Persoanele înregistrate vor fi selecționate aleatoriu de un calculator din numărul total de scrisori calificate

Senatorii nu renunță

Pe 29 septembrie, Senatul a admis exceptia de neconstituționalitate la Legea privind statutul deputaților și senatorilor. Pe 11 septembrie 1996, Camera Deputaților respinsese obiecțiile. Legea a fost contestată la Curtea Constituțională, în septembrie 1996, de mai mulți senatori, care au apreciat că, la adoptare, nu a existat cvorumul legal. În aceste condiții este nevoie de un nou proiect de lege care să reglementeze statutul parlamentarilor.

Vechiul statut permitea parlamentarilor să facă parte din AGA și Consiliile de Administrație ale societăților comerciale. În septembrie 1996, aflat în plină campanie electorală, Ion Iliescu, pe atunci președinte al României, nu a reușit să-i convingă pe parlamentarii PSDR să renunțe la aceste prevederi, în ciuda amenințării că nu va promulga legea. (A.B.)

Serviciul de Presă și Cultură
Ambasada SUA

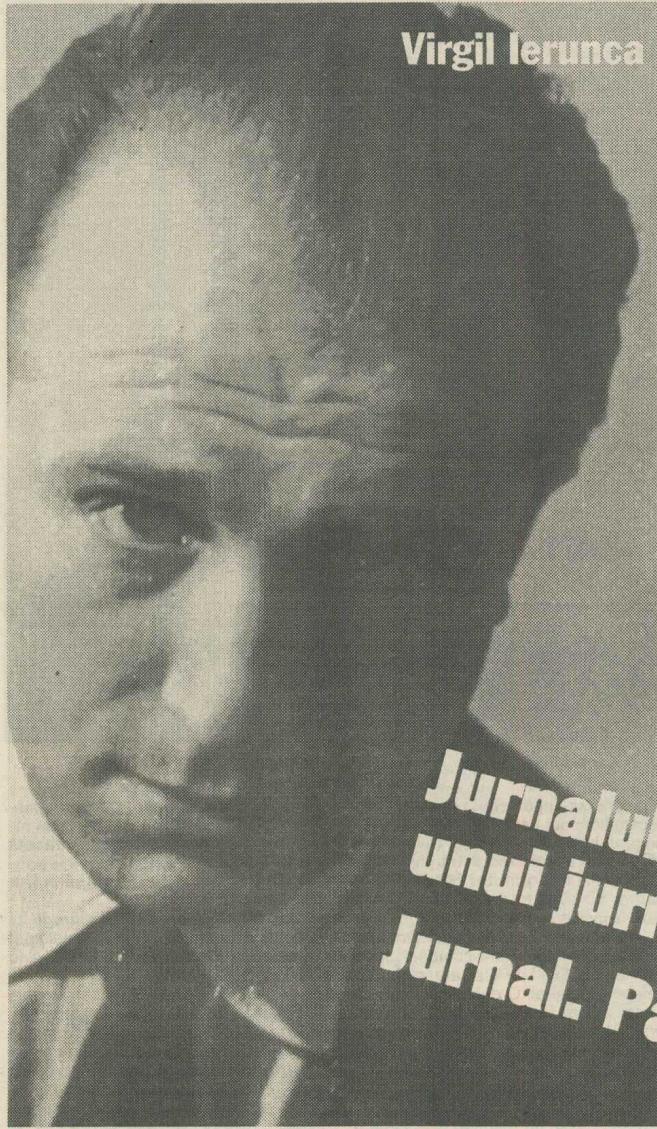
22

octombrie-decembrie 1998

Nr. 3

LITERAR

Virgil Ierunca

Monica Lovinescu

*Jurnalul
unui jurnal
Jurnal. Paris '50*

După ce a urmărit mărturiile scriitorilor smulși de la masa de scris și aruncați în închisori, **22 Literar** se va consacra jurnalelor și memorilor postbelice.

De ce această opțiune? La acest sfîrșit de mileniu, viața continuă să eclipeze ficțiunea, iar prezentul reinventează, mai mult ca oricind, trecutul. În vechea Românie, însemnările zilnice erau o specie foarte cultivată. Retipările de după 1989 ne redau prin intermediu memorilor istoria noastră necunoscută. Unele au fost scrise în exil, altele s-au salvat, trecind aventuros graniță, și au așteptat decenii ca să se reîntoarcă în țară. În această situație sînt deopotrivă memoriale ale politicienilor – I.G. Duca – ori jurnale ale scriitorilor – Mircea Eliade, Mihail Sebastian. Jurnalele scriitorilor concurează, uneori cu succes, opera lor de ficțiune.

În timpul comunismului, jurnalul a devenit o specie periculoasă. Nu doar în perioada Dej, cînd închisorile erau pline, ci și în anii ultimi, cînd pentru un jurnal a murit Gheorghe Ursu.

Interesul pentru jurnal al cititorilor dovedește cît de viu este genul la această oră. Descoperim ca personaje, luminute fragmentar, personalități celebre, transformate din mituri în oameni. Descoperim istoria meta-morfozată într-un cotidian miraculos, ce ne încarcă de nostalgie.

Fără să fi făcut o cercetare specială, din pură întîmplare, am aflat că majoritatea scriitorilor – nume ce și-au dobîndit notorietatea – au jurnale, memorii, însemnări etc. inedite. Puține jurnale de scriitori au fost

publicate, dintre ele paradigmatic rămînînd cel al lui Mircea Ziciu, care a permis cititorului de azi să re-cunoască atmosfera ceaușistă. În sertare sînt și jurnalele unor colegi morți prematur – cum este Dana Dumitriu.

Jurnalele sînt, firește, diferite, ca și autorii lor. Unele sînt scrise sub veninul zilelor și sub impulsul

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Jurnal și ficțiune

agresivităților interioare, pentru a plăti cît mai repede poliție celor apropijați, chiar cu prejul nerespectării adévărului – primul citabil este *Jurnalul* lui Paul Goma. Altele sînt preocupate doar de devenirea interioară a scriitorului și de ochiul cititorului care îl urmărește pe tîmp, în tîmp ce bate la computer. Unele sînt scrise doar pentru sine, din narcisism, din singurătate, altele deschidu-se înafără, cu sentimentul că trăim un tîmp de excepție din care trebuie păstrată orice urmă. Unele acumulează anecdotă și birfă, pe modelul trăncănelii naționale, altele transcriu fișe de temperatură sufle-

tească și documente de vîrstă și situație socială.

Deschidem această serie cu două texte de excepție. Am regretat mai mult ca oricînd puținătatea spațiu-lui pe care îl avem la dispoziție, ce ne-a silnit să tăiem, birocratic, paginile atît de intense. Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au renunțat, din păcate, la o parte din însemnările lor de tinerețe. Din fericire, au păstrat altelte, sau le vor salva parțial, rescriind, adîncind însemnările salvate.

Prezentăm acum fragmente din două cărți aflate în lucru, foarte diferite una de alta, avînd în comun profunzimea, discreția și severitatea cu care sînt privite personajele aceluia tîmp pierdut: o adolescentă care înfîntă celebritatea mediului și moartea tatălui și un tînăr scriitor român în exil. În jurul lor, o lume pierdută pe care, datorită lor, o regăsim.

Am adăugat fotografiilor de epocă două foarte recente: placă memorială pusă pe zidul imobilului și ușa apartamentului în care a locuit cel mai mare critic literar român, E. Lovinescu, și unde s-au ținut sedințele ceneaclului *Sburătorul*. Din el au fost aruncate cărțile, a fost pîngărit interiorul, soția criticului a fost omorâtă în închisoare și trupul ei azvîrlit în groapa comună. În apartament continuă să locuiască, netulburat, unul dintre complicitii acestei crime, în loc să se instaleze, cum ar fi firesc, un muzeu E. Lovinescu.

Nu-i această realitate la fel de incredibilă ca o ficțiune neagră?

VIRGIL IERUNCA

Jurnal. Paris 1950

28 august – Mircea Eliade îmi trimite o carte poștală din Elveția unde îl vede tot timpul pe Jung. În plus, spune Eliade – auto-ironizându-se și făcând aluzie la complexul C.V.G. – *Le Mythe de l'Éternel Retour* este „cartea filozofică cea mai cerută la ora actuală”.

– Seară decisivă la *France-Presse*. Am plecat. Nu mai pot suporta toate aceste kafkismese ce nu mai sfârșesc. Mă uit înapoi și văd rolul important al fugilor în decorul existenței mele: fug din liceu (mă supără rutina), fug din liceul militar după două săptămâni (cum aş fi putut reacționa altfel la contactul cu acest univers?), fug să dau bacalaureatul la București (mă stingherea succesul asigurat dinainte la R.-Vâlcea). Să mai notez marea fugă, cea din țară și de ce?

E poate just să notez că și o oarecare demnitate mă aduce în halul de acum. Dacă n-aș fi plecat de atâtea ori, azi aş fi liber să-mi transfer tristețile pe alt portativ. În seara astă, de pildă, ceea ce m-a decis să rup n-a fost nici burta șefului, nici ingratitudinea lui și nici alcoolul din nărlile lui groase pe care și le afumă la ore precise. Ceea ce m-a îndemnat să trec pragul a fost mila vecinilor. Mila funcționarilor. Pentru mine, pentru situația mea care până și lor li se pareă absurdă. Or, e clar că suport mai ușor eşafodul decât mila.

Acum când sunt singur cu mine – eliberat prin sorirea corectă a paharului – e vremea să mă întreb ce voi deveni. Ca în atâtea nopți doresc nimicitor de tare să nu mă mai deștept dimineața.

29 august – La Cité Universitaire îl cunosc pe poetul N. Caranica. E blând, cumsecade, vorbește de pomii, de cer, de păsări.

– Afu că Marin Preda scrie romane propagandistice. Sufăr pentru mărșăvia lui țărănească.

– L-am întâlnit pe stradă pe Ion Părvulescu. Nu ștui ce devine. Ștui însă că băiatul acesta minte cum respiră. Mi-a văndut cărțile pe care îl le imprumutasem (un Brice Parain și un Ezra Pound). Trăiește probabil din astfel de subterfugi.

30 august – O întâlnire extraordinară. Azi după-amiază trecând pe rue des Ecoles, am surprins în fața lui Collège de France două personaje unice în Paris dacă nu chiar în lume. Unul, binecunoscut aici, și un fel de nobil în mizerie, se pare că din familia Bonaparte. Umblă ca în filmele istorice în costum de epocă. E poate un print al „clochardilor” cu determinare de a ieși din veac. Mă întreb ce măănâncă, unde doarme și ce gândește strigoil acesta amabil care se plimbă deobicei pe cheiurile Senei. El e înfinat mai real decât o poveste de demult. Celălalt e un străin, un metec întelept, un cititor în stele. E de prin Caucaz, are plete albe care-i atârnă pe umeri ca la un Sfânt Petru al Cartierului Latin. Ține totdeauna la subțiroară un dosar murdar cu file îndoite și decolorate de ploii pe care sunt înscrise semne cabalistică, zodii și alte citiri. Profesia sa este „întelepciunea”. Ziau iese rareori (azi e o excepție). E certăt pesemne cu soarele sau poate că luna îi poartă noroc și noimă. Ei bine, aceste două personaje la încrucișarea vremii cu veșnicia, cărora le-a fost distribuit un destin tăiat în două, treceau azi mândre, pe drumul lor neabătut, fără să bage în seamă uimirea trecătorilor. Se întâlnescă parțial să desfășoară timpul. Să invite indirect lumea la altceva... În clipa aceea mi-a părut bine că sunt la Paris.

31 august – *Toate negrele morții minuni*

Neînceputule, când le vei sfârși?

V. Voiculescu: *Apocalips*

1 sept. – Bădescu îmi spune că Cioran e îngrijorat de situația mea și vrea să mă recomande lui Paulhan când acesta se va întoarce din vacanță.

2 sept. – De dimineață a trecut să mă vadă Iulian Petrescu. Vizitele acesta gratuite și disperate îmi fac placere. Citim poeme.

5 sept. – De dimineață, înainte chiar de orele 9, cum descind din autobuz lângă Palais Royal, doi indivizi mă legitimează. E a doua oară când mi se întâmplă îi întreb ce are poliția cu mine. Unul îmi răspunde râzând, după ce mi-a verificat actele: – Nimic, dar suntele imbrăcat ca un diplomat sovietic.

5 sept. – Cioran mă invită la un restaurant chinezesc unde, în primul rând, nu uită să observe că dacă românilor ar exista, cu toții ar mâncă pe chinezesc. E într-o vîrvă de zile mari probabil fiind că pleacă deseără în Spania (i s-a dat viză telegrafic în urma intervenției lui Al. Busuiocăneanu). S-ar putea să mai existe un motiv: a predat la Gallimard a doua lui carte (asupra „persoanelor obosite”). Ca să nu-și piardă topica galică discutăm numai în franțuzește desigur, de cele mai multe ori, istoriile lui implică expresia românească. Să vorbești trei ore în sărăcina Nae Ionescu, Ţeicaru, Toma Vlădescu, Tuțea în franțuzește între doi români mi se pare ridicol. Din când în când Cioran râde – și Cioran râde ca un liliac (acolo unde „l'humour noir se conjugue avec l'amertume violette”). Curios – constată el – după premiul Rivarol a primit scrisori de la admiratori. Nu uită să precizeze că denigratorii lui sunt admiratorii lui Eliade, ca de pildă Bachelard sau Boris de Schloezer. Scrierea cea mai interesantă i s-a părat a unei prieten de-al lui Gide entuziasmat de măiestria cu care Cioran folosește cele două puncte (:)

6 sept. – Răspund tuturor scrisorilor lui C. Vișoianu în sensul pe care-l aştept probabil de atâtă vreme. E rândul lui să nu răspundă. Pentru ca totul să fie în ordine.

7 sept. – Închis toată ziua în casă. O mare voluntate intelectuală ciind cursurile lui Jean Wahl despre centenarul ideii de existență: Kierkegaard, Jaspers, Heidegger. Jean Wahl e o minte limpede cu pasiuni, cu secrete și accente de profesor unic.

9 sept. – Zilele acestea de ploaie care fac din liniște normă. Tot în casă cu partea a II-a a *Metafizicii* lui Nae Ionescu.

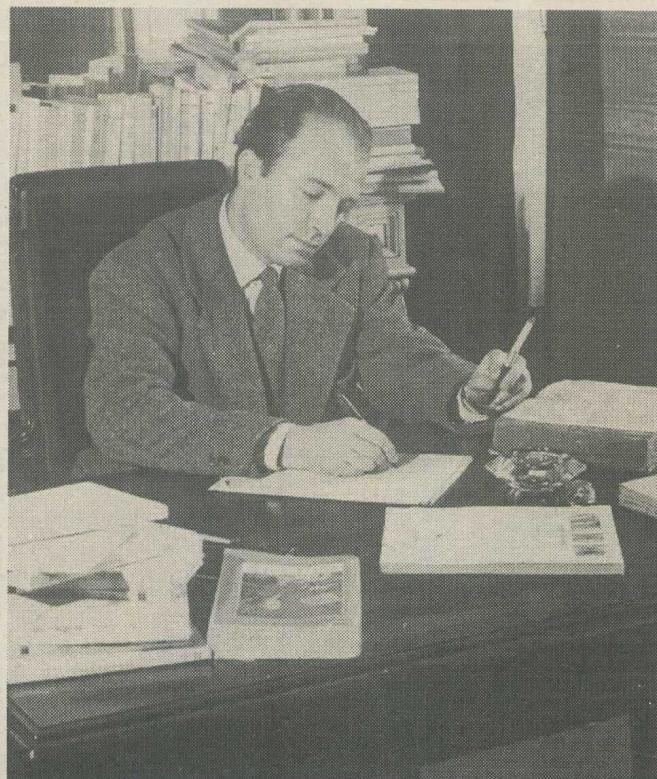
– Cătă stepă, cătă nostalgie, ce așteptare în acest al treilea concert în major din faza „ decadent-occidentală” a lui Prokofiev! Tentăție de absolut, chernare, esențe tăinuite.

10 sept. – Amăriștei îmi explică ceea ce îl băntuie ca o certitudine mare: „sunt un creator” îmi spune și-mi pomenește insinuant de Eminescu. Va da „neamului”, o fenomenologie a lui în care, pe tipare husserliene și heideggeriene, vor renăște Miorița, Făt-Frumos... Ce să mai zic!

12 sept. – La Națională dau de profesorul N.I. Herescu. E speriat de spec-trul războliului. Pomenește de cjanură și alte perspective.

– Toată seara ascult Mozart.

13 sept. – Iulian Petrescu îmi bate în usă din de dimineață să-mi anunțe „crima metafizică”, a prietenului Calmulschi. Titluri de-o schiopă în toate ziarele despre crima pasională a studentului român. Însură cu o contesa italiană și înșelat de ea, a tras în rivalul său. Totul s-a petrecut pe culoarele Sorbonei unde asistase trei zile în sir la congresul de... criminologie. M-as duce

La masa de lucru

la proces să-l apăr. Să le povestesc judecătorilor cum pescui raci din Sena – singurul lui fel de mâncare. Ultima oară l-am văzut acum vreo două săptămâni când l-am împrumutat *Situatiile* lui Sartre. Va avea tot timpul să le citească... la închisoare.

– După amiază, *France Soir* publică o mare fotografie a contesei fatale.

– Seară îl văd pe Cismăreșcu împreună cu Amăriștei. O duce prost mai departe: acum face fișe pentru nu șițu cine. Bem cidru și cădem de acord asupra unicei soluții: „mântuirea” prin literatură.

14 sept. – Un aperitiv la Deux Magots cu Mihai Niculescu. Vrea să-mi dea să-i citești un manuscris. Pleacă în Anglia pe vreo trei luni și se pregătește pentru Argentina. Cred că ar fi bine să merg și eu acolo unde cu Vintilă Horia, Mateescu și Bădescu să alcătuim un grup românesc. Zilele acestea l-a recitat pe Anton Pann și e entuziasmat. Ca și mine.

– Târziu în noapte termin de citit romanul lui Pavel Chihai, *Blocada*. Câte amintiri mă leagă de el! Parcă-l văd timid venind să se împrietenescă – eram în anul II și scosese cu Geo *Albatrosul*. Târziu, după 23 august, când Comarnescu îl publicase prima carte la Fundație și-i găsise de lucru la Direcția Teatrelor, continuam să luăm împreună tramvaiul 6. Stătea în București Noi și odă – parcă ar fi ieri – mi-a povestit o parte din roman. Povestirea a durat de la Teatrul Național până la Podul Grant. Pavel Chihai are talent însă romanul e inexistență. Stângăci și lipsă de conținut, imposibilitate de organizare și transcendere.

O pastă epică: nu rețin din ea decât unele perioade romantice când Constanța se numește Tomis.

Atunci, un vagabond ce vine otrăvă de soareci devine singura apariție preg-

nantă. În prima lui carte, Dobrogea respirationă. Chihai este un fantă și limitele românilor nu-i priesc. *Blocada* nu rezistă și sunt întristat că nu regăsești în ea vocea prietenului meu rămas să putrezească acolo.

15 sept. – Seară la *Nibelungii* lui Fritz Lang. Nu fusesem la cinematograf de multă vreme și foamea de imagine mă devora.

16 sept. – Cum romanul său tradus în franceză va apărea peste câteva zile, Mircea Eliade mă anunță că a vorbit cu Aimé Patri pentru articolul meu despre *Maitreyi*. Cum să-l scriu? Va fi probabil de o imensă mediocritate dat fiind că n-am nici o poftă să-l dau în franceză. Să scriu despre *Şarpele sau Nuntă în cer* în altă limbă mi se pare un trist amuzament de grămatică.

17 sept. – Cinez cu Cerbii. S-au întors din vacanță, după ce au făcut sute de kilometri pe „tandem”. Sunt la ei acasă în toate sensurile. Fără griji și neliniști reale.

18 sept. – Am stat închis în casă, fără a lăsa o clipă din mână **1984** de George Orwell. Roman capital ce pune cenușă în ore, în nădejdi, în vreri. După Koestler, Sperber (care se menține în limitele realismului), după Walter Jens (obsedat și el de contra-mitul ultimului om), Orwell aruncă asupra structurii tiraniei comuniste lumina definitivă a unei contra-utopii. Neantizarea ființei umane e, firește, scopul dintării al utopiei. În **1984** omul este cu adevărat distrus. Nu ucis, nu numai bătut și schinguit, ci descompus psihic și răspunzând mecanic oricărui comenzi ale lui Big Brother. Această de-realizare din **1984** este însă și de aici groaza cu care citești această carte unică – un 1948 răsturnat. Orwell aruncă spre viitor un prezent în-suportabil dar suportat azi de o jumătate din Europa. Nu mai pot nici să ascult

muzică. Îmi spun doar – fiindcă avem mereu nevoie să ne încredem cel puțin în memoria – că dacă toate bibliotecile vremii noastre ar cunoaște soarta celei din Alexandria, ar fi de ajuns ca supraviețuitorii să citească o singură carte, acest 1984, spre a putea reconstitui, până în cele mai mărunte detaliu, oroațea celor care au trăit sub comuniști.

19 sept. – Eugen Ionescu îi spune lui Amăriuței că nu s-a putut face nimic pentru stângă în exil din cauza mea. Mă bucur încă o dată.

– La Națională, îl văd pe Horia Rădulescu care a fost numit la CNRS. Sper că-mi va face rost să intru vânzător într-o brutărie.

22 sept. – Pe rue des Ecoles mă întâlnesc cu Paul Celan. Stăm la taifas liniștită în hotelul lui (e la doi pași). A tradus pe nemțele *Scrisorile către Americani* ale lui Cocteau și are noi proiecte. Dejunăm împreună la același restaurant dintr-un gang ce dă în bd. St-Germain.

23 sept. – Primesc de la Maja Goth *Les pierres blanches* ale lui Landsberg pe care i le împrumutasem de mai multă vreme. O lungă scrisoare îmi dezvăluie răceleală ei față de întânlirile noastre. De fapt, e vorba de lipsa ei de curaj, de frica de mine, de frica de tot. Mai sunt oameni discriși!

24 sept. – Dezleg o nefericită enigmă. Nu-mi puteam explica de ce tocmai acum sănd sunt atât de prost hrăniti mă îngăraș ca niciodată. Aflu că e doar „la fausse graisse des mal-nourris”. Sunt bolnav și mă aşteaptă atâtea complicații (regim, doctori, medicamente). Îmi port deci nefericirea până și în măruntaie. Umflat de mizerie și de finitudine.

26 sept. – Seară cu Mihai Niculescu. L-am înăpoiat manuscrisul pe care mi-l încredințase. Are drept titlu *Amintiri în uniformă* și a fost scris la îndemnul Marienei Sora, după cum îmi mărturisește autorul. Situația de pe front, dintr-un spital cu răniți etc. Ideea de a debuta la 40 de ani cu amintiri cazone nu mi se pare prea fericită. În sine, însă, carteau nu e lipsită de calitate: o mare dragoste de oameni reies din aceste pagini scrise cu multă – prea multă? – grija pentru cuvinte. Faptul că autorul, altfel defasat de rosturile lumii, găsește un sens, tocmai în momentele cele mai obscure ale războiului, în gesturile, suferința și nădejdea oamenilor simpli care luptă alături de el, mi se pare vrednic de reținut. Marile clipe (ca aceea când un soldat anunță apocaliptic și agramat „vine moarte pe Nistru”) sunt ratate prin preocuparea autorului de a face realism cu orice preț. O singură dată, atunci când e rănit și-și re-cunoaște sângele, scriitorul transcende minuția deținutului.

Altfel Mihai Niculescu e afabil. Prea bine însă cu toată lumea și cu femeile îndeosebi. El nu le iubește, e prieten cu ele – prietenul femeilor, cum îl numește mitilios Cioran. Are mereu planuri pentru Argentina: am înfăptuit acolo ceea ce n-am putut realiza aci.

27 sept. – Surpriză inedită: în boala corespondență de azi cineva îmi trimite, fără un cuvânt, un nume, o adresă, 1000 de franci împărtășită într-o hărție albă. Ca un prunc de mari urști, mia aceasta (una, mia anonimă) mă face să uit căteva momente de mine, cel de fiecare oră.

– Seară cinez la Basil Munteanu. Sunt profund mișcat de grija părintească nu doar a lui dar și a soției sale, Ella. Mă invită chiar să iau în fiecare zi prânzul cu ei, deși înduioșat, refuz imediat. În rest, nu se poate face nimic. Fundația – dixit Basil Munteanu – e în mâinile unor Marinescu și Sergescu care nu vor să audă de mine – prea la stînga, firește – și nici de Mircea Eliade, prea puțin „universitar” pesemne.

Sunt bucuros să afu că Basil Munteanu a publicat un mare studiu despre „solitudinea la Rousseau”, studiu cerut de Marcel Raymond cu care e în excelente raporturi. L-a cunoscut în Elveția și pe Jean Starobinski. În plus, la

UNESCO pregătește „actele” congrușui de istorie literară de anul trecut. Volumul va fi prefărat de el, ceea ce înseamnă un succes pentru cei interesați de istoria literară.

28 sept. – În pustiul orelor mele a început să cadă mana cerească a arginților. Din Canada, Dvorschak care acum nu mai e bucătar ci asistent-doctor într-un spital îmi trimite un dollar. Mă uit lung la el și nu știu ce să fac. Noroc că rândurile simple, prietenesti ale colegului meu de liceu, îmi interzic orice problemă. Primesc deci dollarul. E unul singular. E unic.

– Cred că mă voi muta la Montrouge unde am arunit două camere pentru mine și Amăriuței, pe o stradă Pascal, cu garaje și lângă un cimitir. Amăriuței se arată încântat, e sigur că va începe în sfârșit să scrie metafizica românească „la gura sobei” (deoarece – zic eu – va trebui să ne cumpărăm lemne singure).

29 sept. – Bădescu îmi mărturisește că cei 800 de fr. pe săptămână pe care-i primeam pentru cercetări bibliografice de la Casa de export sunt în fond rupti din salariul lui. Așa că mă voi duce în fiecare zi la Națională spre a completa bibliografia tezei sale de doctorat asupra unui poet parnasian pe care – pe bună dreptate – nu-l cunosc.

30 sept. – Continuă ciclul „manei” neprevăzute. Primesc din New York 50

niseră să mă ia la masă. Sunt încurcat, n-am loc pentru ei și – ridicol – conversăm pe palier. Mă gândesc la decanul care a urcat să se etaje ca să i se închidă ușa în nas. Nu știu cum să mă mai scuz. Vreau să scap cât mai repede de camera astă ce nu poate cuprinde trei oameni deodată, să scap de celul ce se depune și crește văzând cu ochii, să scap de atâta de etaje, să scap de tot.

7 oct. – Mă mut. Iulian Petrescu vine, ca totdeauna, să mă ajute. Sosește la 11 dimineață cu o camionetă hodo-rogită condusă de trei sărănci, ca trei magi ai tristei. După ce încarcă lucrurile – căte și cum sunt – Iulian rămâne afară cu cei doi dinerii iar eu mă instez la volan cu „moșul” (e scund, strâmb, ciudat și bun). Traversăm Parisul de la un cap la altul. E un soare de primăvară neîncepută – una din acele zile care fac din toamna pariziană un anotimp apărătoare. Trecem printre mașinile americane, lungi ca niște spărâpte, ajungem la destinație și totul intră-n ordine, altă ordine. Camera de acum e spațioasă, are aer, poate fi încălzită (în principiu) și e pusă la adăpost de arșiile verii. În plus, e situată între două cimitire. Iulian e încântat, se și vede instalat în camera lui Amăriuței, în cazul când acesta ar renunța.

Pe la două după-amiază îl invit pe Iulian la restaurant – lucru extrem de rar și pentru el și pentru mine. Ne instalăm

cu totul personal. Mă pun la dispoziția lui pentru cercetări bibliografice prin biblioteci. Mă întrerupe, asigurându-mă cu un fel de eternitate răgușită în glas, că nimeni nu poate ajuta în acest sens. Îmi repetă că el nu știe să facă nimic (ceea ce este frumos), că Hitler trăiește (Alfred Rosenberg a plecat din Germania în 1935), că lumea e plină de nemți. Caut să-l mai linștesc și nu știu ce să fac cu el. N-are unde dormi, probabil că n-a mânăcă de căteva zile. Îl ofer o școală caldă, refuză. Îmi atrage atenția că nu primește banii de la nimeni deci nu pot să-i streco căteva sute de franci. Îi comunic adrese (în timp ce-mi trec prin cap fraze neprecise din *Cartea lui lov*) și mă feresc să-i dau vreo nădejde. Nici n-ar avea ce face cu ea.

8 oct. – Mă duc să văd *Macbeth* cu Orson Welles. Nimic extraordinar.

9 oct. – Mă internez la Cité Universitaire. Mi se „oferează” o cameră de două persoane. Mă mir de norocul ce a dat peste mine. Voi fi izolat și singur. După o jumătate de oră însă vine o infirmieră, îmi la pantalonii, trenciul, eu mai strâng restul și mă instaleză într-o cameră cu alți patru înșă: un francez, un bibliotecar din Haiti (care înjură toată ziua pe americani), un belgian (nu-i tace gura) și un chinez bolnav de chimie și de stomac. Eu mulțumesc cu bâlbâiești de circumstanță.

10 oct. – Amăriuței mă viziteză și-mi aduce cărti (*Patul lui Procust*, un Noica inedit pentru mine și *La nostalgie de l'être*, de Alquie). Aflu de la el că Șerban Voinea se interesează de mine.

11 oct. – *Pagini despre sufletul românesc* se intitulează cartea lui Noica pe care am fericirea să-o citesc. Studiu despre învățăturile lui Neagoe și divanul lui Cantemir (ce frumos este să-l întâlnescă citat pe Husserl și propos de Neagoe!) mă fac să-mi promit că „Învățăturile” imediat ce voi ieși din spital. Aș vrea să copiez totul. În afară de fraza „mai întâi de toate este tăcerea” pe care Noica o analizează pe larg nu pot trece peste „râsul face deslipire de Dumnezeu” și mai cu seamă „Adu-ți aminte adeseori de moartea ta și nu vei greși mult lui Dumnezeu”. Paginile despre păstorii, acești „marinari ai uscatului” sau cele în care Noica apără bisericile Bucovinei mi se par antologice „la sfîrșitul ne mor pe pereti și în suflare...”.

12 oct. – O vizită generală a tuturor medicilor însotitori de o cireadă întreagă de interni și infirmiere. Mă consultă însoșii medicul-șef (e gras și fumist). Mă simt jenat, intimidat cu atât mai mult că declară că sunt un „caz interesant”.

– Au fost schimbăți do boalavi. La stânga mea se află acum un argentinian: vorbește tot timpul despre R.M. Alberes și Victoria Ocampo. În față, un egiptean care, după ce s-a scăldat în Nil, a căpătat o boală stranie și fără de leac. Egipteanul meu crede în Dumnezeu, în moarte și în... radio Luxemburg.

13 oct. – Au început examene de laborator. Sunt măsurat, căntărit, înțepat, radiografiat de dimineață până seara, ca tot „bolnavul interesant”.

15 oct. – Mă viziteză Cismărescu. Odată cu biscuiții pe care mi-l dăruiește începe să mă insulte. Din senin. Că îl susțin pe Visoianu, că sunt prieten cu Mircea Eliade, că rămân insensibil la exploatarea negrilor din America, nedescoperind decât un singur vinovat pentru tot răul din lume: Uniunea Sovietică. Nu-l mai recunosc. E furios, își bâlbâie pornirele. Parcă i-a luat Dumnezeu mintea de altădată. După ce pleacă, deschid fereastra.

16 oct. – Spre surprinderea mea, vine să mă vadă Nandriș. Specialistul în diftongi, cum îi spuneam eu și, îndeosebi, Bădescu, îmi aduce struguri și îmi vorbește de E.Ar. Zaharia. Au stat împreună la Fontenay-aux-Roses. Aflu că poetul a vrut să se arunce în Sena din pricina că iubea prea mult... Parisul.

Între discuri și cărți. Anii '50, Paris

de dolari pentru două articole destinate Europei Libere.

1 oct. – Scrisoare de acasă. De căte ori mama primește o scrisoare de la mine parță-i dă Dumnezeu puteri pentru a afla un sens suferințelor și așteptărilor ei. Mi-o închipui plângând cu mine în gând. Dacă îmi va fi să do-să re-găsesc și să-i sărut măini, nu voi mai cere altceva de la soartă. De căte ori mă gândesc la ea, am impresia că dispăru de dor, de absentă. O singură dată – îmi amintesc – am întrebător că anii. Mi-a răspuns simplu: 32. Pentru mine a rămas imuabilă înveșmântă în aceeași vîrstă. Cum arată de fapt acum când fiul ei nu-departe de pragul celor 32 de ani? A albit oare? Dar lacrimile-i sunt tot așa de binecuvântate?

2 oct. – Grupal în pat. După-amiază, Amăriuței și Iulian în vizită. Amăriuței dezamăgit de Montrouge, Iulian gata să părăsească Parisul pentru un post de profesor de matematică într-un „château” din Alpii elvețieni. Tocmai când reușesc să-i înghesui în cutia de chiriburi care este camera mea, îmi bat la ușă Lucienne Idoine și decanul Maloré. Ve-

într-unul de la République și – evident – patronul și român. Suntem serviti pe românește și plătesc cu accent.

– Seară la Cité Universitaire am întâlnire cu Alfred Rosenberg. Mi-a lăsat un bilet la portăreasă, asigurându-mă că vine din partea lui Charles Lacaze. Î-am răspuns că mă va identifica după *Figaro Littéraire* pe care-l voi tine în mână la bar, la 8 fix. Alfred Rosenberg sosește la oră. Am știut imediat că el. L-ași recunoscut și în Place de la Concorde de un 14 iulie. A deschis ușa încet și a intrat cu tot rîul rătăcitorului, ieși parcă de căteva clipe dintr-un ghețou. Purta în mână dreaptă o valiză crăpată, legată cu sfuri groase, înnodate. Nebărbierit, cocoșat, murdar și ulitor de biblic. Mi-a spus bună seara de parcă ne-am fi cunoscut de două mii de ani. Ne-am așezat în holul cel mare și toată lumea se ultă atență, aproape înfricoșată la noi. Alfred Rosenberg a venit să-i spunem ce poate trăi la Paris o lună de zile deoarece el a venit din Suedia pentru niște „importante studii” la Paris. Îl întreb ce anume studiază și nu-mi răspunde. Insist. Degeaba. Ceva

București

„ô mes sombres trésors, mes enfers, ma mémoire“
Valéry (Mon Faust)

Când am redeschis în 1996 Jurnalele mele din România (din iunie 1941 până în septembrie 1947 - sosirea la Paris) n-am făcut-o din vreo nostalgicie a adolescentei. Presupun că n-am mai rezistat îspitei de a încerca să alcătuiesc un fel de Jurnal al Jurnalului sau, cel puțin, să-mi verific „biografia“.

Or, din 1941 până în 1947, Jurnalul este intolerabil de prost, romântos, sentimentaloid, atât de penibil încât am simțit nevoia să rup și să arunc la coș pagină de pagină. Din foarte puținele rămase intacte, ca și din câteva note, fixând momente mai semnificative, am alcătuit doar o rubrică de repere necesare deoarece decalajul între ceea ce credeam că am fost atunci și ce-a rămas fixat pe hărție este atât de mare încât mă pânzează o „criză de identitate“ (pentru a mă slui de un stereotip al zilei).

Dacă se confirmă această impresie, înseamnă că Istoria, cu majusculile și dezastrele ei, impiedicându-mă să-mi duc lăuntriculă vastele mele planuri literare, m-a salvat pur și simplu nu doar de eșec dar și de ridicol. Suspend verdictul, deși caricatura unei adolescențe ce mi se părea mirifică mi-a lăsat un gust de cenușă de care nu voi scăpa ușor. Chiar distrugând cele vreo 900 de pagini (cine mai sta să le numere, există numărătoare în neant?) scrise mai întâi în strada Wilson, apoi în bulevardul Elisabeta la „anii falnici douăzeci“ (biul Ion Barbu, dacă ar fi știut cui dedica versurile sale glorioase!), nu m-am descotorosit de amărăciune. E ca și cum singură mi-aș fi răpit tinerețea, pătând-o cu zădărnicie.

Reperele – deși n-ar fi imposibil să n-am nimic de „reperat“ – vor reconstituî doar traseul meu existențial, așa cum reiese din Jurnal. Rămâne, firește, de stiuță dacă el merită să fie reconstituit. În clipa de față nu sunt sigur.

Din exterior, lipsa mea de valoare nu era, pesemne, perceptibilă. Când Camil Petrescu îmi spunea că n-ar fi imposibil să înnebunesc de atâtă luciditate (mai 1946), nu se putea însela cu totul. Mai ales că lucram la Seminarul lui de artă dramatică – îi eram un fel de asistentă. Asistam și la repetițiile de la Studiu cu Mioara mai întâi – în sală doar Rebrenanu și Camil – cu Mitică Popescu apoi. În amândouă, jucă Maria Botta, după Camil – și împărtășeam impresia – cea mai dotată artistă a generației ei, cu o sensibilitate exacerbată ce-i ţinea loc de inteligență. Nimeni n-a recitat din Ion Barbu ca ea, fără a mai pomeni de poemele lui Blaga pe care le aducea într-o prielnică lumină a astințitului. Ea aplică cel mai profund indicațiile scenice și teoriile lui Camil, parcă numai de noocrație ar fi auzit vorbindu-i-se din copilarie. (Recitalul de poezie pe care avea să-l dea la Fundația Regală din Paris, în cursul scurțului și dezastrozului ei exil de la începutul anilor '60, nu poate să nu rămână memorabil pentru cei ce-au ascultat-o atunci.) Așa am prins, ca și din discuțiile dealungul cărora Camil îl „disfruse“ pe Gordon Craig, iar Ion Sava îl exalta, gustul scenei și al culiselor până la a nu mai putea să mă proiectez într-un viitor din care ele ar fi lipsit sau s-ar fi lipsit de mine. Nu numai că voi monta în 1945 o piesă în cadrul Institutului francez de la Bu-

curești, dar, de câte ori ne întâlneam între prieteni, ne lansam imediat în improvizății de parcă am fi presimțit că soarta ce ne era rezervată nu ne va conveni, cerându-se înlocuită de jocul de-a altceva. În orice caz, alături de seris, regia teatrală se desena frenetic pentru mine în acei ani ca cea mai certă dintre vocații.

Apoi, făceam prea multe și cu economii favorabile în diverse domenii, și improbabil ca în jurul meu să se fi constituit un complot împotriva elogiu. Dețineam, imediat după război, cronica dramatică la *Democrația* lui Anton Dumitriu unde, teribilistă și definitivă, desfășum spectacole și actori. Ca-

scrisă timp de vreo două decenii în cosmarurile recurențe unde mă vedeam obligată să mai trec încă o dată bacalaureatul și mă prezintam inocent în fața comisiei până îmi dădeam seama, în față tablei negre cu semne algebrice, că nu mai știu nimic.

Ciclul universitar nu mai pună nici o problemă din moment ce scap de unele „materii“ pentru care sunt profund inapătă, începând cu matematică și sfârșind cu absolut orice ține de știință. Nu e deci de mirare că trece fără efort toate examenele de la filologia modernă (mă înscriv în toamna lui 1942, la franceză, română, italiană, istoria artei și istoria modernă). Îi am

MONICA LOVINESCU

Jurnalul

care o transcriu deoarece e singură redând, căt de căt, atmosfera de la Littera.

„Dimineața la ora 8 în amfiteatrul Hasdeu. Examen oral la Oprescu. Stau în rândul al doilea cu o fată blondă de la Iași. Din față, una din rarele studente care nu pare înfricoșată să intorce spre noi și săptăsește: «Am auzit că nu lasă niciodată la oral». Peste un ceas va pleca alături de alte două colegi cu nasul în pământ: le-a „lăsat“. Se știe că așa și Oprescu, trântește sistematic dintr-o serie de 7 căte 6! Fata blondă se intorce, își ia o carte și șeantă și ieșe din sală. A eșuat și ea. În locul ei se instalează Cosma, cel care ne cântă jazz la seminarile lui Basil Munteanu.

*Îmi vine rândul deabia pe la 12. Nu mi-e frică. Am mai trecut în 1943 la el și, grăție unui citat bine ales din Focillon (mareu lui slăbiciune, unii studenți inventă chiar citate imaginară, totul e să rostești magicul nume: Focillon), am ajuns spre uimirea sălii înghețate să discutăm cu un oarecare gazdă de ce doamnele din înaltă societate pariziană pozau pentru nuduri la Rodin. Povestea cu nudurile nu e nouă. La un curs cu diapositive, Oprescu în fața reproducării de pe tabloul lui Cézanne *Les Grandes Baigneuses* declarase sus și tare: „sunt niște femei goale. Personal, nu-mi plac“.*

Din fericire, azi termin repepe. Oprescu pare satisfăcut de primele mele răspunsuri și-mi lanseză:

„Păi, dta știi carte și te exprimi frumos. Ce să-mi mai pierd timpul cu dta? Ai „bine“. Poți să pleci.“

Îmi iau, la rândul meu, din bancă haina, un mic album Holbein și cum ajung pe culoar aprind o țigără. Am citit undeva că singurul lucru pentru care merită să treci un examen sau un concurs este senzația de disponibilitate resimțită după aceea. Habar n-am dacă din „disponibilitate“ nu-mi vine încă să părăsesc facultatea. În orice caz, pașii mă poartă spre seminarul de italiană unde se dă examen cu G. Călinescu. Găsesc un loc pe o masă, mă instalez și mă amuz prodigios. Călinescu e pe scenă, își joacă rolul de la 8 dimineață și încă n-a obosit. Perorează, pozează și din când în când polemizează cu tata. Iar candidații ce-i stau în față sunt doar preteze de ironie destul de facilă din moment ce nu-și pot oferi luxul de a-i replica. În orice caz, ar fi învingi de acest perpetuu foc de artificii. Își apostrofează o victimă: «Cum îți zice?» Apoi: «Ehi, zi ceva.» Candidatul nu înțelege. Băguie: «Ce?» «Pe mine mă înțrebă? Zi și dta. Despre vreme, despre scriitori. Pe Arghezi l-am citit?» «Nu.» «Da pe Lovinescu?» «Nu.» «Păi și-gur, că de aia scriu bieții scriitori să-i citim noi? Te mai prezintă la anul.»

Lasă și el pe capete dar o face cu umor, cu strălucire, și apoi „capetele“ ce vor să-și facă o specialitate din literatură română fără a fi cîtit clasicii nici nu merită prea multă milă.

Când oboseala înfrângă disponibilitatea, pe la orele 2, mă agăț de un tramvai și mă întorc acasă.«

Acasă unde mă îndeletniceam cu compunerea prozelor mele. Si aici se complică totul. Nu numai azi le găsesc ridicolе, dar și atunci eram plină de dubii asupra valorii lor. Am însă circumstanțe atenuante: din exterior „recepția“ era sărbătoarească. Până la moartea tăiei le publicam cu un pseud-

Monica Lovinescu

randino lansase în *Dreptatea* (ianuarie 1944) o campanie împotriva mea prin Oscar Lemnaru interpus fiindcă îmi îngăduisem să pretind că soția sa, celebră actriță Lily Carandino, stă pe scenă inertă și inexpressivă ca o bucată de lemn.

Scoala (Notre Dame de Sion) o încheiasem în 1942 cu „grand prix d'excellence“, iar la bacalaureatul de la Școala Centrală fusesem a doua din serie, în ciuda dificultății temei latine – ce se apropia mai curând de rebus – pe care ne-o rezervase președintele comisiei, N. Herescu. Panica de dinainte de bacalaureat n-o voi mai retrăi la nici un examen, însă va rămâne în-

profesorii pe Vianu, Ralea, Basil Munteanu, Călinescu, Michel Dard, Marcu, Hudiță și sunt atât de lipsită de sfială încât după un an de la italiana transcriu în Jurnal pagini întregi din Dante și nu mai putine din Shakespeare (începusem să învăț engleză încă din liceu). Termen în vara lui 1946 cu „magna cum laudae“, o lucrare a mea de seminar despre Nerval a făcut vâlvă. Teza de licență o trece cu Michel Dard: *Le sentiment de la mort chez Pascal*. Cu elogii.

Chiar și la Oprescu (istoria artei), atât de puțin sensibil la prestigiul numelui, mă prezint onorabil. Martoră, această filă din 5 decembrie 1945 pe

unui Jurnal

domin – Ioana Tăutu – nutrind iluzia, puerilă, că astfel mă voi putea impune – dacă mă impun – prin mine iar nu ca fiica tatei. De fapt, totă lumea știa cine sunt și doar nu pentru mine venea Ivașcu în bulevardul Elisabeta să-mi ia cât mai repede textele să le publice în *Vremea*. Nu cred să fi știut și Rădulescu-Motru care-i scria astfel Aidei Vrioni ce-mi publicase în *Revista scriitorilor și scriitoarelor* o proză intitulată *Stanca* (extrag din Jurnal pe data de 19 aprilie 1942):

"Are talent domnișoara Ioana Tăutu. Titlul însă este greșit. În loc de Stanca trebuie pus Stancky. Bucata, pentru cine o citește cu puțină atenție, se prezintă ca o scenă umoristică ușoară, scrisă în stil vîios și plăcut. Pentru cine o citește însă cu mai multă atenție (eu am citit-o de două ori) se prezintă ca o reușită descriere ironică a unui interior de familie burgheză. Două feti la o mamă – căci tatăl nu se arată – una cufundată în cărji, cealaltă în sport, mama ștearsă ca figură; – servite de o fată-n casă semi-idioată – ce interior delicios! Toată desărtăcimea culturii românești stă prinșă în contrastul dintre Dana și Stanca. Dana din societatea lui Vický și Jicky – cu maniere de englezoaică, în intimitate servită totuși de o «muiere de serviciu», Dana care și râde de Stanca este ca acel copil teribil care întrebă pe mamă: sa mamă să spăl pe mâini, sau să-mi pun mânușile? Pentru aşa o Dană trebuie Stancky. Domnișoara Ioana Tăutu are meritul că a descris în mod admirabil acest interior de famili burgheză, fără să facă pe moralista ci ca o adevarată artistă".

Bine, știm eu că Rădulescu-Motru nu e critic literar dar ceva tot reprezenta. Dovadă că i-am transcris scrisoarea. Și apoi „criticii” nu se lăsau mai prejos. Citesc cu „succes prea mare” – notez eu cu o modestie suspectă – în cenzul *Sburătorul*, la 5 martie 1942, alte trei nuvele și până la moartea tatei continu în același ritm. Apar notițe elogioase în *Timpul, Vremea, Viața*. Iar după moartea tatei, compun și primul meu roman, *În Contraimp*, ce va fi publicat începând din ianuarie 1945, în trei numere consecutive din *Revista Fundațiilor Regale*, cu acordul exigențului Camil P. Și, în fond, ceea ce impunea tacere – sau cel puțin surdină – îndoielilor mele era reacția tatei, primul și marele meu lector. El mă indemnă să perseverez.

Dealtăminteri, din pricina lui am inceput să scriu. Trebuia, neapărat, să răscumpăr în ochii lui prima mea „gafă” intelectuală. Spre a o descrie (la acest stadiu a devenit inevitabil) mă voi strădui să lupt cu averișumea față de anecdotele din copilărie, cultivate cu atâtă risipă de urmări și unor părinți celebri. Aici amintirile nu mai știu cât sunt ale mele și căt mi-a fost apoi povestite și răspovestite de mama (pe tata nu-l prea văd prădă unor duioșii atât de necamflate).

Aveam deci vreo 5–6 ani, eram un fir de om, doar ochii de mine. În afara de mama, pentru care existența mea era necesară ca o poruncă din Decalog, cei din jur nici nu credeau că voi trăi de filiformă ce eram, dar capul părea că-mi merge binisori. Atât de bine încât tata a hotărât să mă învețe alfabetul. Înghețasem dinainte. Tata mi se părea un uriaș din toate punctele de vedere. Degeaba mă văram eu la Fălticeni în coșul lui de hârtie, sau la

București mă cățărăm pe fotoliul său, inventând cele mai năstrușnice și stupe diminutive. Lui E. Lovinescu să-i susurși în urechi „tătăconțule”, ideea mi se pare acum delirantă. Nu și atunci. Nu și lui: mă acceptă pesezme ca pe pisica noastră persoană, Djala (adusă cu avionul de Cella Delavrancea din Egipt) prin blana căreia își trecea mâna când scria la birou. Cu condiția să nu-l surprindă cineva, cu toate că întreaga casă știa că locul Djalei, acordat de tata, era pe biroul lui când scria. Dacă se deschidea ușa, gonea pisica, negându-i astfel orice farmec baudelaorian. O podoare zbârlită pe care o înțeleg prea bine: mi-a trecut-o și mie. Acum din statutul afectiv de gânganie (a descris în *Aqua forte* plimbările noastre prin grădina de la Fălticeni în căutare de greieri în așa fel incă, dacă m-ar fi confundat cu unul dintre ei, aș fi și azi fericiți) via să mă treacă în cel de învățăcel. Aș fi rezistat, terorizat la gândul că l-aș putea dezamăgi, dacă mama numără fi momit cu un obiect irezistibil: un pupitru minuscul. Am fost transportat odată cu pupitru în biroul tatălui și prin comparație cu micimea noastră parcă el a devenit un gigant. Pierdută, gângăvită, tremurândă, nu știu cum am trecut fără accident prin A și B. La C însă s-a produs catastrofa. Abecedarul de pe pupitru îl văd și azi. Deschis tocmai la C. Deasupra literelor era desenată o pasare neagră privind cam fioros de pe ramura unui pom. C-U-C rostea tata calm, indemnându-mă să repet după el: C-U-C. Silibiseam și eu, ce să fac? După vreo două-trei aplicații practice, tata a hotărât brusc să treacă la stadiul superior. Spune-lă impreună, repepe, auzi, hai, că așteptă?! Deodată singură, pierdută, neîntellegând ce mi se cere, zbatându-mă fără ajutor, am aruncat o privire panicată pe ilustrația din abecedar spre pasărea tuturor nenorocirilor mele și am spus într-un suflu: Cioară. Chiar așa, Cioară în loc de Cuc. S-a lăsat o mare tacere. Ca la Judecata de Apoi a tuturor abecedarelor. Dar și cu pasul lui cel mai ferm (nu se găsește în casă noastră cu cultura), tata s-a dus să-chereze pe mama și din pragul ușii, arătându-mă cu degetul la lansat: „ia-ți fiica de aici: e o imbecilă”. Exit Monica cu pupitru cu tot.

De aici mi s-au tras toate. Înainte chiar de nuvelele adolescenței, aşa-să-născut primele mele încercări epice și poetice. În vara același an, ieșind din mare val vârtej la Mangalia, m-am repezit spre mama să-i trimiță imediat tatei poemul compus după ce un val duse cu mine de fundul apei. „am intrat în mare și-am băut sare”. Nu cred că l-a convins. Mai ales că de la primele bolboroseli, mai știu eu dacă pe la 2 sau 3 ani, compusesem deja o cântare: „Moș Pătum, Moș Pătum / nu mai te pa dum / vin la noi apum”. Eram, după cum se vede, certată cu consoanele și mă aflam în conflict mai ales cu litera C. Mama a înțeles sensul „crizei (mele) de creație” și m-a ajutat să trec de handicap, îngăduindu-mi să-i dictez primul meu „roman” apărut în *Dimineața copiilor*. Dezvăluiam cum păpușile mele preferate, Berta și Apașu, își faceau de cap în București by night. Nu-mi era de ajuns pentru a mă dezbrăba de complexul cu pupitru și cioră. Și nuvelele mele de tinerețe să fi izvorat tot de acolo? Ar fi totuși o scuză.

Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, mama Monică Lovinescu

Nu doar atunci, ci mereu, la fiece ananghie, mă scăpa mama. Îmi obligea toate rănilor, imaginare și reală. Grătie fantaziei ei mereu proaspete, nu trăiam doar o existență, ci improvizam oricătre doream, în fiecare zi alta. Era prietenă mea cea mai bună de joc și de serios, dublul meu înoblat, conștiința mea cea mai înaltă. Profesoara din ea nu glumea însă cu educația. Nu mă răsfăță, mă crea. Încrederea ei mă obliga să mă mențin, căt de căt, la înălțimea imaginii pe care și-o făurea despre mine. E chiar singurul lucru l-am putut face pentru ea: să n-o dezamăgesc. Altfel, ea mă îngrijea pe mine, eu prea rareori. Înspectoile ei (era inspectoare generală de franceză) o duceau prin toată țara și uneori căte o boală o întinuă departe de casă, pe la Timișoara sau Craiova, de unde a întărziat o dată să se întoarcă nepermis de mult. Nu i-am fost de ajutor decât după o operărie de apendicită, și doar o noapte alături de petrecut-o punându-i comprese – avea o criză de ficat. O singură noapte alături și ar fi trebuit să îl le dau pe toate... Mai ales acolo, în închisoare, unde a refuzat „oferta” Securității: eliberarea ei contra unei scrisori prin care m-ar fi indemnăt să colaborez cu „ei”. Și s-a lăsat să moară pentru a mă naște și două ore să spre libertatea de a fi eu însămi. Despre coșmarul închisorii ei, din 1958 când a fost arestată până în 1960 când a murit, ca și despre felul în care a fost, în fond, asasinată, sunt mai departe incapabil să scriu.

1. A făcut-o, în locul meu, Doina Jela, în *Această dragoste care ne leagă* (Humanitas, 1998) iar recunoașterea mea nu cunoaște limite.

Ori de câte ori e vorba de ea, îmi vine însă să mă precipit: mi-e teamă că nu voi ajunge niciodată să-numesc destul, să-i dăruiesc chipul și firea de excepție celorlați, ca să nu piară odată cu mine, singura depozitară a minunii care a fost mama mea.

Spre a regăsi tonul dinainte și pe moșgaldeata însărcinată de inițiative pedagogice ale tatei, trebuie să adaug că ele n-au încetat odată cu primul eșec. Nu știu cum va fi fost el ca profesor la liceu, dar la copii (o specie ce nu-l interesa) nu se pricepea de fel. În general, orice ieșea din literatură sau nu ajungea la ea (celula lui monastică și singura-i salvare) se transformă într-un fapt mai mult sau mai puțin divers. „*Scriu, deci exist*” (eu îl parafrazez astfel pe Descartes, tata nu se dedă la astfel de glume) părea a spune orice gest, privire sau tacere a lui – nu de astă am inceput oare a mărgăli și eu hârtia: spre a „exista” dinaintea lui?

Deocamdată nu ajunsem acolo. Aveam 11 ani. Petreceam, ca de obicei, o lună de vară la Fălticeni doar cu tata. Era fabulos. Când scria la birou, valea Șomuzului la care se ajungea din grădina bunicii era a mea. Sau mă jucam cu Horia (Lovinescu), cu Lala (Vasile Lovinescu) în casa unchiului Octav unde mai și cîtea în biblioteca dealungul scării *Cei trei mușchetari* (e actuala Casă a oménilor celebră din Fălticeni, am revăzut-o în toamna lui 1992). Când tata făcea pauză, porneam împreună în plimbare cotidiană spre Băncuța și „discutam” literatură.

Eram mândră și chiar la micimea mea priveam lumea de sus: mă pregăteam conștiincios pentru subiectul zilei, apoi orientam convorbirea spre Creangă, Sadoveanu, Calistrat Hogas din care devorasem în aju pagini și pagini, iar tata mă lăsa să-mi spun părerea, se prefăcea chiar c-o ia în serios: cine, dar cine mai era ca mine? Plimbarea pedestru fusesese incununată într-o din veri printre excursie (o mașină cu șofer numai pentru noi doi), la mănăstirile din Bucovina și la „bojdeuca“ lui Creangă. La Iași, pe Copou, băusem chiar o jumătate de sticla de Cotnari amândoi și adormisem în cinematograful unde ne dusem după prânz. Ne trezise plasatoarea, filmul se terminase demult și sală era goală: să faci un chef cu tata în lasii lui Eminescu și Junimii, după ce tot el și-a arătat „albastrul de Voronet“, nu știa cătă ani mi-am hrănit orgoliile din această amintire. La toate părea a le pune capăt nefericita lui inițiativă din vară ce precedea primul an de latină la liceu. „Nu se poate ca fata lui Lovinescu să nu știe latina“ – tata descorese bruse această fală în cultura mea ce risca să-l facă de râs. Luase și măsuri în consecință. La negustorul de pe strada mare din Fălticeni unde, aveam cont deschis pentru „langues de chat“ îl blocase. Ciocolata intrase în posesia și în sertarul său: ca să am dreptul la ea trebuia să-i recit căte o declinare. Când le-am invățat pe toate – cu chiu cu vai, eram revoltată de procedeu – și am mai deprins și puține verbe, tata a găsit că e momentul marii probe. Ieșisem pe uliță, să ne îndrepărăm spre Băncuța, eu gata împodobită cu toate întrebările mele „literare“ ce-mi deschidea calea de acces spre el. Îi pun prima, îmi răspunde sec: –Pe latinește! Nu înțeleg. –Cum adică? –Foarte simplu, acum sătii declinările, și verbele. Formezi fraza pe latinește! Am înghețat. Eram izgonită din rai. Între mine și duetul intelectual cu tata prin care curgea mieră literaturii, se interpuneau, ca un zid umed, născător de singurătăți și taceri, declinațiile latine. N-am fost salvată decât de rumoaarea târgului:

fiind auziți de alți trecători cum nu ajungeam să comunicăm în limba lui Tacit, se deduse că „fata lui Lovinescu a rămas corijentă la latină“. Nu știa dacă din această pricina, fiind vexat, sau pentru că eu mă încăpățânam să nu învăț cum ar fi vrut el, tata a pus capăt experienței. N-am rămas după aceea corijentă la latină, dar antipatia mea față de clasică limbă n-a fost atenuată de trecerea anilor. De data astă până și mama debarcând pe plajă de la Mangalia cu *De Bello Galico*, să citim sub cort, a dat gres: făcusem o adevarată alergie.

De latină, tata nu mi-a mai vorbit niciodată. Viitoarea – și foarte tardivă – gafă mi-a aparținut: în clasa a 8-a, primul și singurul an de greacă la liceu, hotărâsem, terorizându-ne profesoră, deabia iesită din facultate, că decât să ne pierdem vremea făcând puțină gramatică, mai bine să studiem – servindu-ne evident de traduceri – pe clasici. Îmi alesesem pe Eschil. Uitând de epizoadele didactice ale trecutului, m-am dus la tata, rugându-l să-mi dea din bibliotecă pe Eschil. Evident, mi-a înmănat textul în greacă. Plină de răbdare, i-am amintit că nu învăț această limbă decât de căteva săptămâni și nu știau încă bine nici alfabetul. A recunoscut că am dreptate. S-îndreptat spre alt raft și mi-a întins ediția salvatoare: textul grecesc cu juxta în... latină. N-am mai zis nimic. Am dosit cartea și-am plecat în oraș să-mi cumpăr un Eschil tradus în franceză. Despre mama pierdere pe care singură mi-o provocasem nu mi-am dat seama decât mai târziu. Real umilită n-am fost însă decât primind de la mama, în ajunul arestării ei, o carte poștală în care se bucura că mai reușește să citească pe Eschil în original, și drept slujindu-se și de juxta latină. Probabil aceeași ediție care scăpase de rugul în care arsee, sub comuniști, în 1948, întreaga bibliotecă a tatelui. Nu doar de tata nu fuseseră deci demnă, dar nici de mama pentru care latina era un ajutor și nu suprema corvoadă ce căzuse pe capul meu într-o zi de vară în același Fălticeni unde „bunica se pre-

Eugen Lovinescu

gătise să moară“ și în realitate și în proza vârului meu mult mai mare, dar excelent tovarăș de joc, Turel (Anton Holban), iar tata mă învățase, cu Maiorescu alături, cum să mă febere (cel puțin astă assimilasem) de orice „beție de cuvinte“.

Am revenit prea îndelung asupra copilăriei. Aveam însă nevoie de câteva momente precise (de unde și aspectul anecdotic) pentru a arăta de ce pentru mine mama și tata trebuiau neapărat să fie eterni. Uimirea în fată morții tatălui (în iulie 1943), așa cum o regăsesem în primul Caiet al Jurnalului (1941–1943), depășeste limitele zise normale. Știam că tata era de peste un an bolnav de ficat. Îl însoțisem la 12 mai la clinica doctorului Lupu unde ar fi urmat să fie operat. M-am întors acasă în strada Wilson – părinții mei erau divorțați, stăteam cu mama, dar mergeam și la tata zi de zi, experiență ce nu-mă traumatizat de fel, despărțirea lor petrecându-se fără scene ca între oameni nefiresc de civilizații; de fapt mama îl redase complet pe E. Lovinescu literaturii, dezbarându-l de obligațiile cotidiene ale unei banale vieții de familie. Acolo, singură – mama era tot prin provinție, în inspecție –, îmi oferiseam luxul de a plângă din plin, ceea ce mi se întâmpla extrem de rar. Știam deci că este grav, desigur tata nu se arăta față de mine prea îngrijorat, ba chiar discutase și răsesecă Tudor Vianu (și el convalescent) și Dinu Nicodim, veniți să-l vadă în dupamiază aceea. La 19 mai, un început de icteric: și nevoit să renunțe la orele de lucru pe care și le oferea în fiecare dupamiază în biblioteca clinică spre a-și încheia volumul asupra posterității maioresciene.

Dar la 20 mai îl readuc acasă: nu se mai vorbește de operatie. Nici el, nici doctorul Lupu nu-mi spun că mai dăinuie vreo primejdie. E încă obosit, dar – așa sunt lăsată să cred – convalescent. Așa că în iulie, plec, ca în fiecare an, la Mangalia. Acolo, pe plajă, la mijlocul lunii, afu moartea lui. Vine fugind spre cortul nostru pictorul Lucian Grigorescu și ne aduce vestea, auzită dimineața la radio. Plecăm imediat: mama mă transportă ca pe un obiect. Sunt surdo-mută, nu scot nici un cuvânt, cu lumea din afară nu mai am contact. Fiindcă nu înțeleg. Nu vreau să înțeleg. Zumzăie cuvintele în jurul meu: cancer, ciroză, par-

că sunt pronunțate într-o limbă străină. Întrerup Jurnalul, nu mai știu să ţin un creion în mână. Socol și atât de puternic încât mi se schimbă cu totul grafia: scrisul meu începe să semene cu al tatei. Mă străduiesc să văd în astă un semn de dincolo, desigur împărtășesc cu părintele meu același gust de cenușă, aceeași certitudine a neantului. Nu mă întorc spre Jurnal, la două săptămâni de la incinerare, decât pentru a-i trimite tatei scrisori în care-l instațiez că mă voi sinucide. Interminabile scrisori lacrimogene compuse pe când la pick-up pur repetitiv, până la exasperare, prima misiune din Simfonie a V-a de Beethoven cu Furtwängler, aleasă de tata pentru ceremonia funebră spre a o pună sub semnul acelor „ciocâncituri ale destinului“ ce-l obședaseră mai mult decât fusesem eu în stare să pricep (până azi nu pot să ascult o altă interpretare a Simfoniei, din care ar lipsi pauzele introduse de Furtwängler între „ciocâncituri“ și, tot până azi, e singura muzică pe care n-o ascult pentru ea însăși, ci doar întru amintire. Împreună cu gustul caiselor mânăcînd zilele acelea pe balconul din bulevardul Elisabeta – nu puteam înghiți altceva –, discul lui Furtwängler reprezentă „ma petite madeleine“). Îi explic tatei în aceste scrisori motivările gestului pe care intenționez să-l împărtășesc: nu numai absența lui intolerabilă, ci și teama că, fără îndrumare lui, voi rata totul, voi fi nedemnă de el (vezi accidentul „alfabetic“). Frazele sunt insuportabile de lirice și livreste, criza e însă autentică și... metafizică. Prima întrebare infiorată despre moarte (– există un dincolo unde ne vom întâlni?) i-am pus-o mamei pe la vreo 4–5 ani într-o stare de angoasă ce-a cutremurat-o.

Nu în acest Jurnal care-i negă realitatea voi afla deci vreo descriere a ceremoniei funebre. Nici măcar muzica lui Beethoven ce-a răsunat în final de pe discurile aduse de mine. Totul mi-a rămas însă întipărit în minte. Sluia scurtă (o ceruse tata prin testament, deși agnostic, pentru ca boțuzul să-si aibă perechea în rânduialumii), spusă de un răspopit – pe atunci, nu mai știau dacă și azi, Biserică ortodoxă nu toleră prezența preotilor la incinerări. Și, mai ales, imaginea scrierii lui deschis, deci tata privinându-mă încă pentru ca înceată coborâre spre subsolul cupotorului și arderii să devină și mai intolerabilă. Cu ea am rămas luni de zile în ochi. Crematoriul era atât de ticsit încât nu-mi revin toate figurile, îl văd mai ales pe Minulescu plângând sgomotos, dau de el la ieșire. Sunt cu mama ce continuă să susțină o flință inertă, dar fiind atentă să nu se dea în spectacol. (Când i-am scris de la Paris, că ne vom căsători Virgil și cu mine, mama mi-a răspuns – nu fără emoție – că „reportajul“ lui Virgil despre incinerarea tatei, apărut în *Timpul*, scăpase motolit prin cinești ce colț de seră nevizitat la perchezia Securității, de după plecarea mea. Nu știau dacă-mi va fi dat să-l citeșc vreodată, dar mamei îi plăcuse.)

Când ne-am întors cu urna pe care un timp am ținut-o în bibliotecă alături de masca mortuară, mi-am spus că nefericire mai mare nu poate exista. Nu știam că din viitor mă părădește moartea cumplită a mamei, trezindu-se mai întâi din comă la morții și urlând printre cadavre, deabia după acest chin dându-și duhul la spitalul închisorii Văcărești unde nu i se făcuse nici un tratament. După cum ignoram că groape comună și neidentificabilă în care ii va fi fost asvărtil trupul va transforma pentru mine orice colț de pământ românesc într-un posibil mormânt. Nu luasem încă măsura unicății în teroare a veacului al

XX-lea, singurul suficient de demențial spre a încerca împlântarea precisa a utopilor până atunci îngădite între copertile unor cărți. Durearea din 1943 mai avea dimensiuni omenești – chiar dacă mie mi se părea fără seamă. Urna o dusese până la urmă la Crematoriu. Voi căuta s-o regăsesc la prima călătorie în țară, în aprilie 1990, de două-trei ori în van; sinistra clădire era mereu închisă. Deabia în septembrie 1992, am reușit să-i dau de urmă la Fălticeni unde fusese, cu acordul meu, transportată în cavoul familial, pe placă căruia se înscrisese și numele mamei. Era să nu se întâmple nici asta: directorul Muzeului din Fălticeni căutase ore întregi numele lui E. Lovinescu în arhiva Crematoriuului din București: fusese înscris sub alt nume, Isopescu, Iscodescu, sau aşa ceva. Deabia în acea toamnă când dădusem, cu Virgil, Gabriel și Carmen Liiceanu, ocolul mănăstirilor din nordul Moldovei, mi se oferise libertatea de a depune flori pe... un mormânt. De unde raportul meu problematic cu cimitirele, nici o rădăcină nu mă leagă de ele.

N-aveam cum s-o bănuiesc în 1943. La 3 noiembrie 1943, când ne mutăm, mama și cu mine, din strada Wilson 15 în bulevardul Elisabeta 95b, primul meu gest – de loc teatral – este de a pune pe biroul tatei o foaie albă, de a așeza tocul de argint cu care și scrisește E. Lovinescu toate cărțile, la locul lui și de a nota: „*Mai are încă de scris*“. Cum să prevăd că și ceea ce scrisește va dispărea din bibliotecii și librării, că va fi cenzurat, interzis, injuriat timp de două decenii pentru a fi apoi republicat doar cu puncte, puncte? Ca biblioteca lui va fi arsă? Că pentru a-i salva *Jurnalul și Mălureni*, mama, în timp ce Securitatea percheziționa, se va îmbrăca la propriu nu la figurat cu aceste caiete legate în jurul corpului cu o soforă și va face două-trei drumuri până la ambasada Franței spre mi le trimit prin curier diplomatic? E bine că imaginația mea – bolnăvicioasă de fertilită – n-a ajuns tușui până la astfel de plăsmuri. Cu mama lângă mine, cu masca tătăvei vechhindu-mă de pe rafturi, cu foaia albă și tocul oferit unui gest ce nu se mai putea manifesta și cu cei 20 de ani încă neîmpliniți, atinsesem deja limitele suportabilului. Mai mult se spune că putem totdeauna îndura.

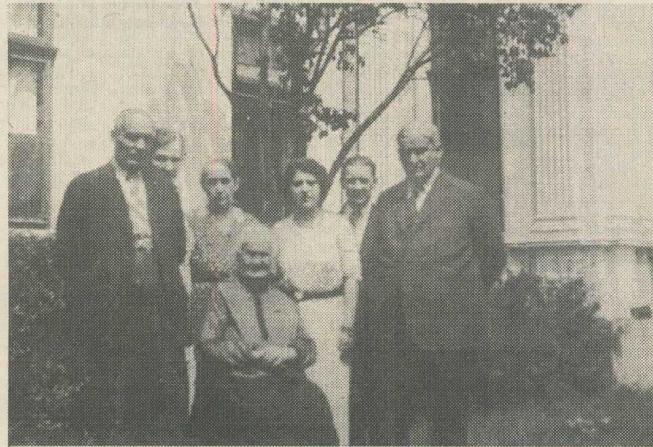
Dar e un timp pentru toate și n-o voi afla decât mai târziu. Atunci eram la vremea durerii, nu încă și a ororei.

După acest prea lung ocol prin trecul trecutului, cum să revin de unde plecasem, la Jurnalele din 1941–47? Cu „succesele“ la Facultate (oare nu le-am consacrat atunci nici o pagină dintr-o reală modestie sau, cum par a arăta paginile aruncate azi la coș, din neîncredere profundă față de mine și de posibilitățile mele reale?). La 14 noiembrie 1945, ieșind seara de la Dalles, dău peste Basil Munteanu care, pentru prima oară, mă anunță că mă va propune pentru o bursă la Paris. (O voi primi „oficial“ deabia în iulie 1947 și mă voi bucura firește. Înspăimântată, voi nota însă la 16 iulie prețul călătoriei: 168 de milioane cu vasul Transilvania, și 120 de milioane cu avionul. În septembrie 1947 nu voi putea pleca, după o stabilizare a prețurilor pusă la cale și punct ca un jaf, decât cu trenul și fără bani mărunti la mine, cu merinde de drum la pachet și o cartușă de „Carpați“.) Din paranteză în paranteză, iar mă îndepărtez de seara aceea din 1945 când deabia întoarsă acasă, deschid, iremediabilă lăvrescă, Jurnalul, insist cu privirea asupra reproducerii din *La femme qui lit* de Vermeer ce veghează pe secretarul meu și scriu pe fila albă, inspirat și „ă-

propos“ versurile lui Baudelaire pe care le știam pe din afară (le mai știa și aici): „*Mais les vrais voyageurs sont ceux-là seuls / Qui partent pour partir*“.

Nu singurul citat. Pagini întregi cu versuri de Rimbaud, Rilke, Apollinaire, Maurice Scève, Mallarmé, Valéry, Claudel (și nu pot să-i înșir pe toți), prezintă marele avantaj de a mă

et Mélisande și în afară de Debussy mă imbat cu Satie și Stravinsky. Acasă, muzica răsună non-stop: Bach, Beethoven, Brahms, Wagner la radio sau pe discuri de la Feder – magazinul era pe Calea Victoriei, iar cabinete de ascultare, în fund, acolo mi-am cumpărat nu doar Brandenburgicele, ci și primele „plăci“ – aşa li se spunea pe acea vreme – de jazz

Familia Lovinescu în fața casei de la Fălticeni

impiedică să cauți eu însămi – aşa cum ceea ce scrisește va dispărea din bibliotecii și librării, că va fi cenzurat, interzis, injuriat timp de două decenii pentru a fi apoi republicat doar cu puncte, puncte? Ce biblioteca lui va fi arsă? Că pentru a-i salva *Jurnalul și Mălureni*, mama, în timp ce Securitatea percheziționa, se va îmbrăca la propriu nu la figurat cu aceste caiete legate în jurul corpului cu o soforă și va face două-trei drumuri până la ambasada Franței spre mi le trimit prin curier diplomatic? E bine că imaginea mea – bolnăvicioasă de fertilită – n-a ajuns tușui până la astfel de plăsmuri. Cu mama lângă mine, cu masca tătăvei vechhindu-mă de pe rafturi, cu foaia albă și tocul oferit unui gest ce nu se mai poate manifesta și cu cei 20 de ani încă neîmpliniți, atinsesem deja limitele suportabilului. Mai mult se spune că putem totdeauna îndura.

Citeam. Mult. și nu prost. Cam devalama: Leibniz cu Proust, Bergson cu Valéry, Kant cu Gide (*Jurnalul* lui G., recusem de perioada *Nourritures terrestres* sau *Paludes*), Schopenhauer cu Kafka, Dostoevski, Goethe, Tolstoi, Balzac, Flaubert, Céline, Malraux (mi-e strict imposibil și de altfel nu mi se pare important să-i

new-orleans. Concertele, evident. Enthusiasm pentru recitalurile Menuhin-Enescu din care nu ratez niciunul. Oare faptul de a fi primul interpret francez venit să dea concerte în România imediat după război a contribuit la imensul succes dobândit de Monique de la Bruchollerie? N-am reșăsit, reascultând-o la Paris, în afară de patetismul ei dezlațuit în Ceikovski, magia ce face să delireze la București presa de specialitate, pe muzicologii, dar și pe noi, tinerei ce roiam prin Institut. Am improvizat o vacanță cu toții la Mangalia unde nu doar noi, adolescenții, căzusem într-o stare de admirare cam nătângă, reacționând cu entuziasm la fiecare reflec-

Sînă: B-dul Elisabeta nr. 95, intrarea imobilului în care a locuit Eugen Lovinescu și în care s-au înținut ședințele cenacului Sburătorul. Dreapta: Etajul I, ap. 45. Ușa apartamentului, de unde Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu a fost arestată și dusă la închisoare și în care s-a mutat imediat Nestor Ion, procuror militar? ofițer de securitate? Oricum respectivul locuiește aici și astăzi.

enumăr metodice și mai ales nu pe scriitorii români, să ar lungi într-un adevărat catalog). Imediat după război, citesc cu înclinații „existențialiste“ în Biblioteca Institutului francez pe Sartre și Simone de Beauvoir. Tot la Institut ascult pentru prima oară integrală pe discuri a lui Pelléas

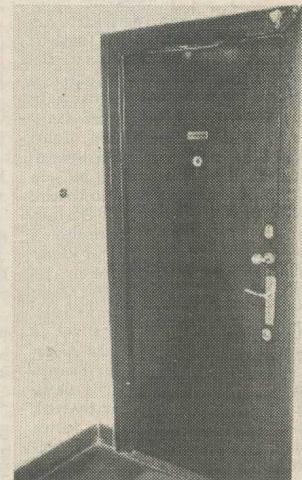
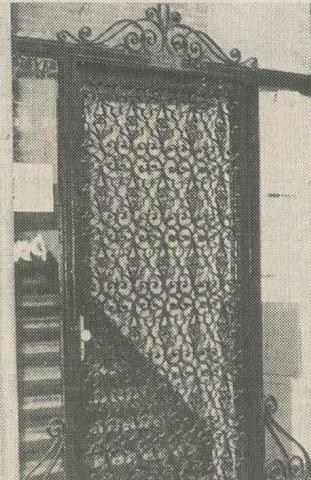
tie poetică a pianistei (gen „*il y a un tel silence qu'on entend le temps passer*“), dar și prietenul nostru mai mare, Rainer Biémel – traducătorul lui Rilke – cu o mai deplină experiență literară (fusese înainte de război mâna dreaptă a lui Grasset) și de viață (tocmai revenea din deportarea –

ca german – în Rusia – experiență descrisă mai târziu la Paris, sub pseudonimul Jean Rouault, într-o carte ce s-a bucurat de o bună primire printre „sovietologii“ anilor '50: *Mon ami Vassia*). Pentru unii dintre noi, printre care mă număr, prietenia cu Monique de la Bruchollerie va continua și în Franța. Fără a mai atinge, firește, intensitatea provocată nu doar de talentul ei pianistic, dar și de unicitatea momentului istoric – era unul dintre rarii soli a căror prezență ne făcea să sperăm că n-am fost uitați și lăsați pradă Rusiei comuniste, ceea ce nu putea fi cazul unui Aragon, sosit, dimpotrivă, ca exponent al ideologiei de ocupație.

Mai erau și dupamiezile muzicale ale Cellei Delavrancea pe care sunt departe de a le judeca cu severitatea lui Jeni Acterian (cum aveam s-o descopăr după '89, în Jurnalul ei publicat la Humanitas). Nu asupra interpretării mă opresc în nota din 25 februarie 1946. Pe Cella o știam de copil: instalată sub pianul ei și jucându-mă cu pisicii, adevărații stăpâni ai casei, descoberisem muzica. Nu-mi permite luxul și ingratitudinea obiectivității. În pagina de Jurnal par sensibili mai ales la atmosfera din încăperile atât de familiare.

„*Azi e prezent și Filip (Lahovary, soțul Cellei) cu figura sa de păpușă cernită și distinsă.*“ Apoi enumăr: „*Tante Margot (Miller-Verghi), Pica (Dona, sora Cellei, pictoriță), Nuni (fiica ei, pictoriță și ea), Riri (Gibory, altă soră, arhitectă), Liscu (Lily Teodoranu, în literatură Stefana Velizar) redescoperindu-mă cu uimire. Evident m-am mai schimbat de la cei 7-8 ani când mă jucam la Mangalia cu băiețășii ei, Gogo încăpătanându-se să mă boxeze, iar Afane să mă aperse. Mai departe: Floria Capsali, Cioculescu, Pompiliu Constantinescu*“ etc...

Dealungul recitalului, amintirile – care sunt și ale mamei din tinerețea lor comună – îmi revin în minte. și nu evoc în filele Jurnalului doar pe Cella căreia Fauré îi dedică o compozиție, mă duce gândul și spre Caragiale la Berlin (la el stătea Cella când mergea

mație intelectuală decentă, fără merit personal dat fiind mediul în care am crescut. Ce mă irită îndeosebi în acest Jurnal în afara lacrimilor recurente? Cred că excesiva mondenitate. Urmele iritării figurează și în Jurnal; nu mă impiedică însă să mă duc la „ceaiuri” cel puțin de două ori pe săptămână, dansând până-n zori. Tata mă ironizează însă îmi oferă apartamentul său din bulevardul Elisabeta, mai mare decât al nostru de pe Wilson, pentru un „ceai” de 44 de persoane, plecând de acasă și nerevenind până la două zi dimineață. Acum nici nu-mi dau seama cum de-am îndrăzni să-i cer așa ceva. Probabil pentru că, în ciuda ironiei – împărtășită de noi ca o complicitate – mă lăsa să-i descriu grupul nostru de „zazous” și chiar mă descoșea. Aveam să înțeleag de ce cînd primele capitole, apărute prin reviste, din romanul său inedit, *Mâlureni*: de fapt se documenta pentru a descrie „pe viu” moravurile tinerilor. Numai că în roman, destul de inocente noastre seri de dans frenetic devineau un loc de pierzanie încărat în erotism. Eram prostutuți, ne anglicizam numele, formam grupuri și coterii, dar n-aveam decât îmbrăcămintea „malagambistă”, nu și desfrânera. Malagamba nu era decât un cunoscut interpret de jazz, ce inspirase și o modă vestimentară: fuste scurte, pantaloni strâmți, cravate țăsnitoare și veste căzând de pe umeri și de pe noi, de largi ce erau. Se pornise sub Antonescu și o campanie împotriva lor, soldată cu câteva bătăi de stradă. În Jurnal, îi disprețuiesc, le deplâng nulitatea intelectuală, nu e mai puțin adevarat că dintr-un mai vechi și neputăt costum al tatei îmi fac și eu un taior cam în stilul de care îmi băteam joc.

Deabia la Universitate, vom alcătuia un adevărat grup, unul din acelea în care adolescenții au impresia – uneori și chiar o realitate, asa a fost pentru mine cu Georges și cu Grég – că se vor lega pe viață. Ne numeam „Les Chameaux”, ne „autoînființam” în februarie 1945 în chiar ziua când Camil Petrescu își deschidea Seminarul de regie experimentală la care participam mai mulți dintre noi. Constituim și propria noastră companie teatrală „La Petite Scène” la temelia căreia sta o piesă de teatru, *Les Jours heureux*, jucată pentru Institut direct în franțuzește, la Maison des Français. Premieră, la 15 aprilie 1945, fusese un succes. Regăsesc în jurnal numele personalităților „franco-române” de la premieră: Jean Mouton, bineîntelus (nu era el directorul Institutului francez unde luasem această inițiativă?), Basil Munteanu (profesorul nostru), Michel Dard (era „chameau d'honneur” și venea la toate repetițiile), Monseigneurul Vladimir Ghica (ce avea el de a face cu asemenea copilarii?), Camil Petrescu (normal, eram la Seminarul lui), Maria Botta, Alice Voinescu (tot ce era teatru o pasiona pe tante Alice, cum îi spuneam de mică, dar Franța însemna pentru ea întâlnirile de la Pontigny sau Montaigne, iar teatru, Sofocle și Eschil, prezența ei la un astfel de spectacol era foarte probabil o pură amabilitate). Adevărul și că în afara unui joc actoricesc remarcabil pentru niște amatori, aplauzele interminabile, florile, sămpania reprezentau tot atâtea semne de regăsire a Franței și a Occidentalului al căror preț devinea cu atât mai mare cu cât se accentuă presiunea sovietică. Spectacolul, în ciuda tinereții interpretelor, avea însă rigoare. Sică Alexandrescu îmi ceruse chiar să-l continuu la teatrul lui. În orice caz, replicile din *Les Jours heureux* deviniseră pentru cei din trupă, un al doilea cod, secret. Niciunul dintre noi nu crezuse o clipă că Puget (e numele autorului) e un scriitor de valoare. Ne oferise însă pretextul de a ne prelungi adolescen-

ța, jucându-ne de-a alta. Jocul a continuat multă vreme după aceea. Cu „Les Chameaux” și numai cu ei, în dreapta și-n stânga. De la Yacht-Club pe lacuri, la Snagov. De la Dalles la Universitate. Și, când la unii, când la alții pentru improvizații teatrale sau nouă proiect de spectacol cu *Antigona* lui Anouilh, nedus până la capăt: istoria se precipita și de pe scenă, Antigona era chemată să se cobeare din nou în cetate. Ritualul redevenea sacrificial. Când am citit, mai târziu la Paris, sub semnatura lui Thierry

în Elveția, mort și el – Ion și Gheorghe Lecca, Mitella... Și mai sunt, și mai sunt! Privită retrospectiv, generația mea pare a se împărți, în linile ei mari, între exilați și pușcăriași. Au fost desigur din același leat și învinătorii comuniști (adică deveniți comuniști după invingere prin armata roșie interpusă). Pe aceștia, în schimb, îi cunoșteam mai puțin sau deloc. Înainte chiar să înțeleg ce este istoria, mă afiam printre păguboi și ei.

Revenind la nota frivolă și pentru a încheia acest fragment, la urma ur-

Deseori notațiile nu sunt rezervate prietenilor, ci unor personaje mai periferice. De pildă, Măriuca Vulcanescu care vine pentru mama casă. Are – notez eu la 31 ianuarie '46 – „o inspăimântătoare sensibilitate”. Revăzută după 1989, i-am regăsit privirea aceea profund interrogativă ce mi se parea a face din ea o ființă de excepție. Sau, la antipod, o fostă colegă de școală, reintâlnită în 1945 pe calea Universității, proclaimându-se virulent comunistă. Mă izbește aroganta ei deoarece studenții declarându-se comuniști erau rarissimi printre noi la Litere în '45-'46; vor deveni le-giune mai târziu.

Dintre studenții „de stângă” doar unul mi se părea credibil deoarece se declarase cu ostentație trockist (fără a fi înscris în partidul comunist) pe vremea când moda, puterea și o mare parte din studențime inclinau spre extrema dreaptă. Virgil Ierunca era un anticonformist autentic. Si sistematic. (Altfel cum să-i stea mereu pe buze Trockî când puterea ce se instala la noi era stalinistă și Stalin își trimisese ucigașii până-Mexic să-i ucidă rivalul?) O astfel de atitudine în contrătemp nu-mi displăcea. Mă enerva în schimb „teribilismul” său, și politic și estetic. Polemist deja temut în lumea literară, scriind cu vîrvă, inteligență, cultură și har, îmbină provocator pe James Joyce cu Trockî și, desigur, să-i spună că astfel de logodne ideologice fuseseră curente la suprarealiști, mă irita. De altfel, iritatea era reciprocă. „*Fata lui Lovinescu* – îi spunea el lui Dinu Pillat – să facă medicina sau ingeria. Ce caută cu numele asta la... litere. Nu știe că locul e ocupat de E. Lovinescu?” Pe scurt, ne cam detestam. Aveam o viață întreagă în față să ne dezicem. Și dezicerea se va produce la Paris, unde voi regăsi un Virgil Ierunca mai anticomunist decât mine, „ultimul dintre reacționari” cum îl place să-i spună.

Între timp, în țară își ilustrează anticonformismul, dând de forcă tocmai comuniștilor. Cel mai spectacol moment a fost lansarea în 30 septembrie '46 a „crizismului” printr-un articol tocmai în oficiul partidului comunist, *România Liberă*. „Există o criză a culturii românești”. Apoi, a publicat un text ditiramic despre romanul *Frunzele nu mai sunt aceleași* de Mihail Villara. Sub pseudonim se ascunde Mihai Fărcașanu vânător de comuniști (pe tramvai sta scris „Moarte lui Fărcașanu”), președinte al tineretului liberal pe care-l antrena în toate manifestațiile împotriva regimului pe cale de instalare. Din pricina acestui articol al lui Virgil Ierunca – el știa prea bine cine este Mihail Villara și pe ce inamic implacabil al comuniștilor ridică-n slăvi – a fost suprmată *Lumea lui Călinescu*, al cărei secretar de redacție era. Deși nu mai venea la Universitate decât pentru a trece o licență de care nu se mai sinchisise vreo doi ani, îmi amintesc de o lucrare a lui de seminar despre atât de puțin cunoscutul la noi Robert Desnos. De atunci mi-a rămas familiar poemul cu „les quatre sans cou”.

Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Anii '50, Franța.

Maulnier, în comentariul la procesul cardinalului Mindszenty din Ungaria, că în fața unui tribunal popular Antigona nu mai are dreptul să fie Antigona, am înțeles că, prin alegerea celei de două piese, intram în sfârșit în rolurile ce vor fi ale noastre.

În aşteptarea aceluia prag pe care unii îl vor trece spre închișoare, alții spre exil, zumzăie Jurnalul de toate aceste nume. Pe lângă Michel Dard, Georges Rossetti, Grég (Constantin Grigorescu), Gaby Bossie (când am reîntâlnit-o după '89 nu ne-am mai regăsit), Irène (Hanciu și mai tâziu Eliade), Ina (Don, apoi Paleologu – cel mai frumos cuplu al Bucureștiului – și în sfârșit Naumescu), Mira Davidoglu (și-a pierdut vocația de pictor, ca și propria-i persoană, într-un Paris unde a dispărut fără urmă), Packa (i-am uitat numele de familie – a murit mai demult) punând capăt oricărei crize de melancolie colectivă (aveam, slavă Domnului, motive) printr-un „îete flosc” ieșit din nu știu ce folclor: universitar sau personal? Fără a-i mai numi pe cei lăsați, agluminați sau nu grupului: Léon Ghica, Lucie și ea Ghica, căsătorită cu un vâr al mamei, Graur – a murit zilele trecute –, Dan Brătianu – rezistență, închișoare, exil

mei derizoriu, dintre „mondenități” n-am insistat în Jurnal decât asupra unui mini-bal neavând nimic de a face cu „câmilele” mele cotidiene: cel din 29 ianuarie 1946 în atelierul lui Mircea Marosin. De ce? Fiindcă apartinea cei lăsați lumi a mea: cea artistică? Fiindcă era costumat? Fiindcă acolo am avut o explicație cu Ion Sava care tocmai își pregătea *Macbeth*-ul ratat din picina maștilor, sau în ciuda lor? În orice caz, dau multe detalii. Sună incântător de a mă fi deginăzat în Carmen, descriu și alte costume: Trixi Checais (jumătate Pierrot, jumătate Colombiană, nimic mai firesc), Mihai Rădulescu, muzicologul pe atunci logodnic al Irinei și bun prieten al meu (se va spănzura mai târziu în închișoare), în Hamlet. Notez în Jurnal că ne-am intors, Irène, el și cu mine că tramvaiul pe la 7 dimineață, tremurând de frig. Nu sună singurul lucru ce m-ar interesa acum: dacă era înainte sau după publicarea atât de incitantului eseului lui Mihai Rădulescu despre Mozart. Apare în pagina de jurnal și Barbu Brezianu, dar nu mă ocup de costumația lui, nu era probabil destul de excentrică. Nu știu dacă atunci era mai adolescent decât azi când a trecut – bine și cu bine – de 80 de ani.

Responsabil de proiect:

Gabriela Adameșteanu

Grafician: Dan Perjovschi

Proiect economic:

Mihaela Cucu

Redactori:

Raluca Mărculescu, Iulian Anghel

Corecță, procesare text: Mara

Stefan, Aurelian Craciun, Cătălina

Flores, Rodica Tocăder

**Supliment apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii**

VIOREL LIS, primar general interimar, candidat din partea CDR pentru Primăria Bucureștiului

„Am scos din oraș 300 mii de tone de gunoaie“

Dominul primar, se spune că vă întâlniți cu foarte mulți oameni care vin să vă ceară cîte ceva. Cum rezolvați problemele celor care vă solicită?

Nu am persoane care să doarmă în parcuri. Tuturor evacuațiilor, în general, am reușit să le repartizez ceva – de la cei mai săraci pînă la oamenii din presă, care mă critică că n-am dat mai multe case. Aceasta este un aspect al problemei. Al doilea: Bucureștiul n-a avut niciodată căldură pe care a avut-o anul trecut și, în același timp, mai puține probleme de alimentare cu apă. În oraș, presiunea la apă a crescut și va crește. La fel și alimentarea cu căldură. Același lucru pot să spun despre intervențiile noastre în ajutorul școlilor. Cu toate că MEN își anexeză în general scolile, noi am încercat să-i ajutăm.

Îi ajut și pe cei care mă înjură, și pe cei care mă laudă

În fața clădirii Senatului sint niște oameni care stau de luni de zile în corturi.

Nu protesteză împotriva Primăriei. E un protest împotriva nerrespectării protocolului încheiat cu revoluționari.

În fața Primăriei, este o cutie pe care scrie „corespondență pentru primar“. Cite scrisorii primiri?

Circa 50–60 de scrisorii pe săptămînă.

Și cite cititi?

Le citesc pe toate. Am un consilier care se ocupă de ele. Dacă poate rezolva ceva fără intervenția mea, rezolvă. Dacă nu, mi le aduce. Dar le citesc, în general, pe toate, și pe cele care mă înjură și pe cele care mă laudă.

Joia, dumneavoastră aveți zi de audiență. Într-o astfel de zi v-am așteptat și eu. Cind audientele s-au terminat, 50–60 dintre cei care așteptau nu reușiseră să-si rezolve în nici un fel problema cu care veniseră.

Nu se poate rezolva nimic imediat. Faceți socoteala la repartițiile de locuințe. Anul acesta, s-au construit 5 blocuri pentru că n-au existat fonduri. Din totalul de repartiții pe 1998, la Primăria Capitalei s-au repartizat 120 de case. La primăriile de sector, 678. În total au fost 1.053 de repartiții pe anul acesta.

Sint oameni care vin la dumneavoastră trimiși de primăriile de sector, dumneavoastră îl retrimită la primăriile de sector și există acest du-te-vino de la o primărie la alta.

Nu există! Dînspre își fac singuri de lucru. Pentru că procedura spune că e clar cine trebuie să meargă la sector și cine la Capitală. Dar foarte mulți vin aici și spun că nu au fost primiți la sectoare, deși sunt înscrise pe liste de acolo. Pentru repartițiile de locuințe avem 60.000 de cereri. Vă închipui că, oricum, aiți sănătatea de a face asta.

După cum vă prezentați, păreți și a fi un primar eficace. Mai mulți dintre colaboratorii dumneavoastră spun însă că aveți „apucături dictatoriale“.

Commentați?

Un primar trebuie să conducă, de aceea e ales. Dacă nu conduce, dacă conduce salariații sau alții înseamnă că nu face nimic. Pot să spun că la ora actuală cunosc orice loc, de la cele în care se pune o piatră pînă la cele unde se efectuează mari lucrări.

Care a fost relația dumneavoastră cu fostul arhitect-șef?

Au fost mai multe probleme cu funcționarea acestui departament, care nici acum nu merge bine. Atât timp cât nu se dau autorizații, cîtu se dau răspunsuri la timp, este clar că departamentul nu este bun. Fostul arhitect-șef s-a legat de proiectul Catedralei Neamului, pe care eu l-am susținut – nu neapărat în suprafață respectivă, dar l-am susținut. Se discuta despre amplasare. Pînă la urmă nu s-a făcut nimic, nu au fost de acord cu părere mea. Și, oricum, niciodată n-am să dau eu indicații cum se face o construcție. În același timp, supărarea mea a pornit de la lipsa de răspunsuri venite la timp. De exemplu, eu am amplasat statuia Lupa Capitolina, și am primit autorizația peste 3 luni. În cazul statuii, venea prim-ministrul italian și era nevoie să-i prezintăm ceva. Ambasada Italiei nu a solicitat în scris ca o piată să fie numită Piata Romană și am făcut legătura între Lupoaică și Piata Romană. Am amplasat Lupoaică și eu, ca primar, am primit autorizația peste 3 luni! Sau exemplul cu str. Filantropia pe care am fost solicitat să o numim „Ion Mihalache“. Era o cerere a partidului din care fac parte. El a fost împotrîvă. La ora actuală acest departament e singurul care nu funcționează cum trebuie. Noul arhitect s-a îmbolnăvit. Proiectele zac în dulap și ar trebui să-i au anumite măsuri.

Nu sunt dictatorial. La mine, viceprimarii au dispoziții și se ocupă personal de lucrările respective. Nu mă amestec în treaba lui Nistor, cu economicul, în treaba lui Maliu, cu parcurile și grădinile, a domnului Popovăț, cu patrimoniul, etc. Dar, acolo unde văd că lucrurile nu

merg, intervin personal și încerc să fac ordine sau să iau măsurile care se cuvîn.

Există corupție în Primărie?

Nu pot să vorbesc de asta. Tot ce este înregistrat ca neregulă în acest sens este dat pe mîna Procuraturii sau a Poliției. În același timp, din cîte suntem și văd, e vorba de acetea eliberări de autorizații care, de multe ori, mai înținze datorită anumitor salariați care, e adevarat, mai neglijeză aceste aspecte.

Să ne aducem aminte de Terasa Anda, de Complexul Puzdrea, construite cu autorizații eliberate de persoane din Primărie. Care au fost măsurile luate de dumneavoastră?

Persoanele care au eliberat autorizație pentru Puzdrea nu mai erau în Primărie. Dosarele sînt acum la Procuratură. Eu nu pot să iau altă măsură decît să trimit dosare la Procuratură sau la Poliție. La Terasa Anda, e clar. Trebuie să se construască o clădire împreună cu firma Bouygues, pentru care se încheie un contract cu Primăria. Nici măcar nu eram aici cînd s-a făcut contractul.

Cite persoane din Primărie au firme particulare?

Asta nu pot să stiu. Oricum, legea permite acest lucru, dacă aceste persoane nu aduc daune sau dacă nu au lucrări în direcția legătură cu Primăria. La ora actuală, nu văd o lege unde să scrie că un salariat de-al nostru nu are voie să albă firmă: săint primari care au firmă, au magazine. Condiția e să nu albă lucrări cu Primăria. Dacă se înțimplă așa ceva, intervin.

Aveți un contract cu REBU pentru curățenia în capitală. Cum funcționează REBU?

Din ce în ce mai bine. A fost greu la început și

Viorel I. Lis

n. 19.02.1943, Zărnești (jud. Argeș), căsătorit, are doi copii

studii: Institutul Politehnic București,

Facultatea Termoenergetică

activitate profesională:

inginer proiectant la IPJ Pitești, IPJ Ploiești, ICPIIL București, din 1992

viceprimar (CDR) Primăria Sector 2, din 1996

viceprimar (CDR) Primăria Municipiului București

activitate politică: PNȚCD, membru în Comitetul de Conducere al PNȚCD, președinte al Organizației PNȚCD sector 2 București

eram foarte supărăt. Dar, ușor-ușor, lucrurile au început să se îmbunătățească. În același timp, mai vreau să vă spun că REBU e o societate la care Primăria e datare cu 60 de miliarde de lei. Totul depinde de bani. Eu am un contract semnat cu ei, 174 miliarde lei/an, pentru a face curat în București. Dar nu în tot Bucureștiul. Pentru anul viitor, să vrea să cuprind tot orașul, dar îmi trebuie foarte mulți bani. Din taxe nu pot să plătesc decît foarte puțin. An 300 de miliarde anul acesta să fac curat în București, din care, din taxe mai mult de 100 de miliarde nu se obțin. Dacă am bani acestia, fac curat în București, deși vor fi critici din partea contracandidaților mei. Dar, față de ce a fost...

Ei vor veni cu un program, iar dumneavoastră trebuie să vă prezentați practic cu un bilanț...

Bineînțeles. Dar să văd și eu primarul acela care a scos din oraș, fără nici o altă societate, prin acțiuni, peste 300 de mii de tone de resturi și gunoaie. Asta e acțiunea mea personală.

Si domnul Ciobea vorbea de aceeași cifră.

200 de mii atunci, 300 de mii acum – acestea sunt cifrele. Cifra era realizată împreună, atunci eram viceprimar. Toate asta s-au scos gratuit, prin sponsorizări, prin firme de construcții.

Primăria și Poliția

Îmi aduc aminte de o intenție a fostului primar, domnul Victor Ciobea, care dorea ca Poliția să fie în subordinea Primăriei.

Noi am propus, prin Federația Municipiilor, mai multe măsuri de descentralizare. Dacă vreți să vorbiți de descentralizare, sănătățile măsuri: una de la nivel central la Primăria municipiului și altă de la Primăria municipiului la primăriile de sector. Problema pusă atunci era descentralizarea de la nivel central la nivel local: era vorba, în primul rînd, de întreprinderile de electricitate, de gaze, aeroport, care trebuiau să intre în administrația locală. În același timp, ca să poți să păstrezi legea și ordinea în oraș, conform Legii 69, trebuie să ai pîrghia. Pîrghia și Poliția. Trebuie să ai neapărat în administrație Poliția, pază și ordinea, evidența populației și circulația. Cu Poliția se colaborează

foarte bine, mai bine ca în anii trecuți, dar una este colaborarea, și alta – subordonarea.

Dar gardienii publici?

Nu e o soluție pentru că noi nu putem pune gardienii decât să păzească anumite obiective. Suma e foarte mare și de la buget n-aș putea acoperi cheltuirea dacă i-aș introduce în tot orașul.

Credeti că structura Primăriei funcționează eficient?

Nu pot să spun că funcționează eficient. Pot să spun că funcționează cu mult mai bine, chiar cu un procent de 30–40% mai mare ca în '96. Voi putea să spun că funcționează bine după ce voi pune în aplicare studiul realizat de o firmă, printre un împrumut de la Banca Mondială, în ce privește reorganizarea Primăriei. La ora actuală mi s-a adus acest studiu, l-am dat în analiză Serviciului Personal.

Cam în cît timp se rezolvă o doleanță a unui cetățean?

Am încercat să răspundem în 30 de zile. La sfîrșitul anului '97 s-a făcut o statistică. Erau 27.000 de cereri, din care nu se rezolvaseră 2.500–3.000. Cam 10% cerești nerezolvate în 30 de zile, față de alți ani, cînd adresele zăceau cu lunile.

N-am beneficiat de pe urma certificatului de revoluționar

Săptămîna trecută a fost un mic „scandal“ cu certificatul dumneavoastră de revoluționar.

E o porcărie. A apărut și în Academia Cafăvencu. Eu sunt printre primii care au participat la revoluție. Aduc o mie de dovezi în sensul acestă. Dar nu am beneficiat de nici un drept.

Ați făcut o cerere pentru a nu mai plăti impozit?

A fost o cerere de intenție, care a rămas pe biroul meu și care mi s-a furat. Niciodată nu am avut vreodată de impozit. Dar, să-ți fure o hîrtie de pe birou și să-l mai și spună că ai beneficiat de un drept, asta e rea intenție și eu pot să-l dau și în judecată. În campania electorală, oricum, eu nu fac acest lucru, dar după aceea...

Dacă ați fost în primele rînduri ale revoluției, de ce ați obținut certificatul de revoluționar în 1996?

Pentru că nu mă interesa, dar anumite organizații au spus că, dacă tot am participat, de ce să nu îl am? În acel moment, am o dovadă și atîta tot. N-am beneficiat cu nimic de pe urma acestui certificat de revoluționar.

S-a spus că am dat două repartiții la o persoană de la Televiziune. Am adresele aici și repartiții sunt date către Prima TV, nu către persoane. Prima TV hotărăște cîte le dă, nu eu. Atunci se dădeau la întreprindere.

Neavând ce scrie, scriu de figura mea, sau că simțim îngrijor, și eu, și tatăl meu. Tatăl meu a fost cel mai bun profesor de matematică din raionul Curtea de Argeș, director de scoala, nu oricine. Sau spun că am fost somer în '91-'92, cînd în institutul unde lucram nu știau ce să fac să mă înțină, pentru că lucram cît un atelier întreg.

Cine credeti ca va ciștiga cursa pentru Primăria Capitalei?

Nu pot să spun, dar din sondaj apare clar: candidatul CDR, pe locul 1. Diferența față de cel de-al doilea candidat e de peste 20 de procente.

Acest sondaj este comandat de CDR?

Vă arăt un altul, care e comandat de alcineva. Toate sondajele indică un procent de 46–48% pentru candidatul CDR, iar pentru următorul candidat, 20 de procente maximum. În viitor, depinde de cetățenii Capitalei, dacă doresc să continue ce s-a început sau nu. Din punctul meu de vedere, ori în funcția de primar ori în cea de viceprimar, tot atîț muncesc. Dar eu consider că n-a făcut nimeni pentru București atîț cit am făcut eu, din '92. Din '92 pînă acum eu am stat numai în Primărie.

De ce? Nu v-a dat Primăria casă?

Ba da. Primăria Capitalei mi-a dat casă în 1993; trei camere și hol pentru patru persoane.

V-am văzut la o emisiune, pe Canal 38, cu mult timp urmă, în care dumneavoastră vorbeați despre intenția de care o aveați la vremea respectivă de a realiza în parteneriat cu o firmă canadiană locuințe sociale.

Da, funcționează! Dar dacă mă întrebăți de carnetul de revoluționar, și nu de asta, cum să răspund? La ora actuală se întocmește carnetul de sarcini pentru licitație. E vorba de concesionarea a cel puțin 100 ha de teren pentru construcția de locuințe. Licitația va avea loc foarte curînd. Totul e pregătit ca în aprilie-mai viitor să înceapă execuția. Cred că se poate ajunge la construirea a 4–5.000 de apartamente anual.

Interviu realizat de Iulian Anghel

Ce vrem să păstrăm?

"Se poate spune că a fi conservator înseamnă mai degradă o stare de spirit decit o ideologie politică. Pentru ca cineva să fie conservator, acea persoană trebuie să aibă ce păstra: putere, status, un mod de viață. Prin urmare, conservatorii sunt mai ales aceia care au putere, avere sau status și vor pur și simplu să păstreze lucrurile aşa cum sunt. De asemenea, un număr însemnat de oameni, cei mai mulți din lumea salinelor, cei ce trăiesc în orașe mici, cei vîrstnici și cei needucați, nu-și pot începui un mod de viață diferit sau, mai simplu, se tem de schimbare".

Pentru ca cineva să fie inclinat spre ideologii conservatoare, acea persoană trebuie să aibă ceea ce să păstrează. În convine identitatea pe care o are, crede că o avantajează astăzi categoria din care face parte, cît și normele și practicile sociale. Pentru ca cineva să fie feminist, acea persoană trebuie să se aplice asupra aspectelor de gen ale culturii, societății și politicii și să cerceteze (cu intenția de a le elibera) aspectele de gen ale ne-dreptății.

O democrație liberală este un tip de organizare politică în care se acceptă faptul că ideologii și practicile sociale sunt mai degradă convenabile decât „adevărată” sau decât „adevărată moduri de viață”. Democrațile libere nu împiedică pe oameni să fie conservatori, dar lasă spațiu liber astăzi pentru cei cu opiniuni diferite, cît și pentru schimbări sociale.

O „democrație de vitrină”³ sau o democrație neoliberală cum este cea românească actuală, cu un stadiu minimal al cetățeniei (în sens descriptiv, nu în sens normativ), lasă destul spațiu pentru toate felurile de conservatorism, după cum lasă un spațiu mult mai redus pentru schimbare și inovare socială. În timpul

ultimilor opt ani, electoratul și majoritatea partidelor politice au avut tendință să promoveze politici ale schimbării cu privirea orientată spre trecut.

a) „Schimbarea în liniște”: regimul Iliescu (1990–1996) a avut ca tendință păstrarea moștenirii anilor ’70, „vîrsta de aur” a comunismului deschis. Regimul a fost susținut de majoritatea electoratului, a acelui care îndeplinește conservatorismul de stînga: păstrarea avantajelor stabilității și certitudinilor date de comunism (status, loc de munca, diferențe sociale nedureroase, o societate nepolarizată), dar care a fost complet de acord să scape de dictatură și să creeze un cadru democratic.

b) „Schimbarea în bine”: guvernarea instaurată în noiembrie 1996, a cărei politică declarată este aceea de a face schimbări economice rapide, zgîlindu-se în sursele stabilității, dar a cărei tendință este, în multe privințe, tot una de tip conservator: de data aceasta, de dreapta. Este amintirea altrei „vîrste de aur”, cea a perioadei 1918–1947. Ea se manifestă prin: accentul pe „dreptate restituțivă”: retrocedarea proprietăților

vulnerabile la mesajele conservatoare: a) populația rurală, care a crescut de la 48% la 54% și care cuprinde 74% din ceea ce statisticile numesc „lucrători familiari neremunerati” (citește femei); b) locuitorii orașelor mici, care sunt mai dezorientați și mai neajutorați odată cu descreșterea industrială; c) vîrstnicii care sunt marginalizați social și proporția lor în totalul populației crește în condiții în care scade rata nașterilor (în România sînt la această oră 5,2 milioane de salariați și 5,6 milioane pensionari).

Pentru cei mai mulți dintre ei, statul și resursele lor actuale sunt neconvenabile, dacă nu cumva sunt chiar la limita mizeriei. În mod strâns, ei par să fie mult mai adaptați la acest mod de viață din cauza lungii experiențe în teritoriul de supraviețuire. Tutar: acestor categorii le pasă de dezvoltare și schimbare, dar le lipsește pregătirea în produc-

Consecința este aceea că încă trăim într-o „societate de supraviețuire”. Acest fapt nu este surprinzător fiindcă în această societate săracă reprezintă un atac permanent împotriva supraviețuirii

România actuală este o democrație de vitrină, cu un stadiu minimal al cetățeniei ● s-au practicat doar politici ale schimbării cu privirea orientată spre trecut ● încă trăim într-o societate de supraviețuire ● intelighenția românească produce mai degradă cultură decât fertilizează civilizație ● mulți intelectuali sunt eliți și ajută clasa politică să fie paternalistă ● femeile împărtășesc mai mult frica de schimbare și teama de necunoscut ● femeile din societatea românească nu s-au emancipat niciodată

celor expropriati sau urmașilor lor, tradiția morală creștină, familia tradițională, toate acestea în condițiile unui atașament puternic față de cadrele democratice, atașament însotit paradoxal de creșterea prestigiuilor celor mai autoritare instituții: armata, biserică, președinția și de descreșterea autoritatii celor mai democratice: parlamentul și societatea civilă.

Tinând cont de sursele conservatorismului menționate înainte, cred că aceste tendințe sunt destul de normale în România. Cei ce au influență socială au nostalgii ale „vîrstei de aur” sau față de multe din valorile ei. Cei din prima categorie urmăreau să-și păstreze statul și *status quo*-ul. Cei din a doua categorie au de recuperat proprietatea și statul. Ceilalți (citește: electoratul), al căror rol într-o democrație de vitrină este mai degradă acela de a legitima ambele categorii, aparțin în special grupurilor mai

biologice. „Societatea de supraviețuire” generează și este generată de stări de spirit conservatoare. Această situație poate fi legală în mare măsură, după părerea mea, de dispoziția „inteligenției” românești de a produce mai degradă cultură decât de a genera și fertiliza civilizație. Intelectualii contribuie și ei la cercul vicios al subdezvoltării. Mulți dintre ei nu probează minim cunoaștere a culturii democratice; mulți sunt eliți și ajută clasa politică să fie paternalistă.

Oricum, frica de schimbare, sentimentul nesiguranței și teama de necunoscut par să fie împărtășite mai mult de către femei. Sociologii remarcă înclinația lor spre conservatorism, spre „un sindrom traditionalist prin definiție opus schimbării”. Rezultatul cercetărilor lor arată faptul că femeile au un comportament mai puțin centrat pe sine (pe autoafirmarea proprie), sunt mai colectiviste, mai localiste și mai conformiste. Din aceste trăsături, ei deduc faptul că femeile sunt, statistic vorbind, mai conservatoare, mai puțin inclinate spre liberalism și se opun în mai mare măsură valorilor moderne și strategiilor competiționale.

Ce au de păstrat femeile? De ce generează, într-o măsură ceva mai mare decât bărbații, societatea de supraviețuire în care trăim? Ce are de-a face această tendință spre conservatorism cu atitudinea antifeministă (care precede feminismul) în societatea românească? Acestor întrebări încearcă să le schitzeze un răspuns paginile următoare.

De ce par femeile mai conservatoare?

Voi începe cu ceea ce consider că este problema centrală. După părerea mea, femeile din societatea românească nu s-au emancipat niciodată. Trăim într-o societate în care au existat miș-

Antifeminism și

cări de modernizare. O primă astfel de mișcare (1834–1914) a fost coerentă cu valorile secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Acea perioadă nu a fost cîtuși de puțin emancipatoare civico-politice pentru majoritatea femeilor în termeni de drepturi și mod de viață. Pornea spre emanciparea femeilor o putem găsi în jurul discuțiilor legate de *Constituția* din 1866, dar votul excludea „minori, femeile, idișii, străinii și emigranții”. Următoarea *Constituție*, cea din 1923, a preluat problema drepturilor politice pentru femei, dar nu a reglementat-o în textul legii fundamentale, rămnind practic la fel de puțin emancipatoare ca și prima. Cu o mică breșă irelevantă în plan practic (*Constituția lui Carol I* al II-lea), femeile li s-au acordat drepturi politice în România exact cînd aceste drepturi și-au pierdut sensul: în regimul comunist. Un regim în care, ca substitut al libertății și dreptului de a-și căuta fericirea, am avut dreptul și obligația de a munci. Prin urmare, înainte de a fi avut drepturi la modul propriu, femeile au mai dobîndit o obligație în plus: pe aceea de a lucra pentru stat. Aceasta a creat fenomenul „dublei zile de muncă” și a hrănit mesajul autosarcificului ca substitut total al autoafirmării.

Cauzele care au contribuit din plin, ca moștenire a comunismului, la existența atitudinii mai conservatoare a femeilor sunt, după părerea mea, următoarele:

a) *Femeile au fost mai umilate* (controlul statal al nașterilor, controale ginecologice forțate, intervenția statului în planificarea familială).

b) *Femeile au fost mai stresate și mai stresante* (pentru supraviețuirea membrilor familiei, pentru toate categoriile de hărțuri, inclusiv a celor politice, și din cauza violenței specifice contra lor).

c) *Femeile au fost mai anonime* (sferea privată nu a existat în ochiul public, și experiențele femeilor au fost ascunse în curriculum ca irelevante pentru scopul general).

d) *Femeile au suferit o dublă exploatare* (atât în familie, ca forță de muncă neplătită și neintreținută financiar, și de către stat, ca singur proprietar al mijloacelor de producție).

Cine și cum hrănește actual conservatorismul de gen?

Un răspuns scurt la această întrebare este acela că acest tip de conservatorism are multiple surse: lipsa tradiției emancipatoare, moștenirea comunistă, interesul bărbaților să li se presteze servicii domestice gratuit, inclusiv tendința bărbaților de a menține ultima redută a inferiorității ca să poată, pe de-o parte, să-și mențină o autopercepție pozitivă prin comparație și, pe de altă parte, ca să delegitezime jumătate din competitorii potențiali în diferite tipuri de cariere.

O altă sursă o reprezintă femeile de succes în viață publică, femei care se percep pe ele însăși ca scăpate din categoria de oameni inferioiri fiindcă sunt acceptate în „lumea bărbaților”⁵.

Dar nimic nu are puterea de influență a mass-media, a editorialiștilor și a „oamenilor de cultură”. Aceste surse, aşa cum voi arăta mai încoordonate, contribuie substanțial la conservatorismul de gen în România.

În fapt, imaginea de „tovarășe de viață” a femeilor a dispărut ca ideologie, dar nu și ca practică. În ultimii 50 de ani femeile din România au devenit colage bărbaților. De la grădinăjă pînă la

HUMANITAS
Cartea care dă în viață

Volume în colecția
Maestruii spiritului

ÎN LIBRĂRII	KANT ROGER SCRUTON	MAESTRUI SPIRITULUI FREUD ANTHONY STORZ	MAESTRUI SPIRITULUI RATIONALISTII: DESCARTES, SPINOZA, LEIBNIZ JOHN COTTINGHAM	MAESTRUI SPIRITULUI TOMA D'AQUINO ANTHONY KENNY
				NOU

conservatorism

sărbătorul carierei ei trăiesc împreună, muncesc împreună, învăță împreună. Dar nu sînt și parteneri. *Parteneriatul are trei limitări majore: statutul social, rolurile private și imaginea publică.*

În termeni de statut social, femeile se află la cel mai jos nivel, indiferent de tipul de statistică la care ne referim. În Guvern nu am avut nici o ministră, în Parlament femeile au depășit cu greu 4 procente, nu avem nici o femeie pe post de rector, reprezentarea în orice nivel de vîrstă este minoră. În presă, cu mici excepții, nu au poziții de lider. Chiar și în educația general-obligatorie, deși reprezintă 83% din personal, cei mai mulți directori sunt bărbați (*MEN* nu a avut nici o ministră, nici macar la nivel de secretară de stat).

În termenii vieții private, femeile sunt cripto-servitoare într-o condiție economică pe care am numit-o „patriarhat fără față”: bărbații nu sunt singurii întreținători ai familiei, iar numărul familiilor monoparentale (citește: al mamelor singure), crește dramatic de 1,5 ori în ultimii săptămâni. Majoritatea femeilor continuă să luă de muncă (a doua parte neplătită), fapt care le lănează de performanțe profesionale și de activități publice (serviciile continuă să reprezinte un procent extrem de scăzut din PIB).

În termenii imaginii publice, discursul dominant nu e doar conservator în privința genului (mai ales în cazul persoanelor de influență), dar de asemenea este unul brutal sexist (în special în cazul media). Pentru ca o femeie să intereseze jurnaliștii români, ea trebuie să intre în următoarele categorii (le-am menționat în ordinea frecvenței și importanței):

- dacă este bătăluș sau violată (și în aceste situații problema este tratată ca simplu fapt divers, necomentat din punct de vedere etc);

- dacă este dezbrăcată și promite „șoapte fierbinți și fantezii romantice” sau „sex fierbinte” (prostituție telefo-nică);

- dacă este top-model sau alt tip de „obiect decorativ”;

- dacă este autoarea unor acte de violență sau a unei crimi (și în acest caz, comentariul este acela că ea s-a abătut de la propria „natură”);

- dacă este anexa unui personaj public important, tace și rămîne pur decorative;

- dacă este în politică, dar în acest caz riscă să capete o imagine malefică și să fie asociată cu personajele feminine „malefice” ale istoriei României”.

Toate aceste imagini întăresc mesajul că femeile trebuie să rămână tăcuțe și îndepărătate de viața publică: ele trebuie să rămână ascunse în gineceu sau în performanțe profesionale invizibile.

Discursurile oamenilor de cultură sunt o altă sursă de conservatorism de gen. Putem găsi în conținutul lor caracteristici limpezi ale ideologiei conservatoare: „mîndria de a fi bărbat alb european”, sfatul amabil de a evita feminismul ca fiind „prea primitiv sau prea radical”, sau prea periculos și prea resentimental, sursă a „societății barbare”¹⁰, în fine, o ideologie, și noi am fost deja sufocați de ideologii. „Ca orice ideologie, nici feminismul nu poate aduce altceva decât, alături de farnatismul citorva comisari politici, otrava unei dezbinări savante și, în așteptare, sîrma ghimpătată a lagărelor de reducere”¹¹.

Potrivit acestor autori, pentru ca o societate să crească „organic”, trebuie să evite toate „forțările și presiunile nenaturale”, să trăim într-o economie de

spațiu în care mecanismele „mîinii invizibile” ne salvează de la sine de toate nedreptățile sociale¹².

O altă perspectivă, nu mai puțin conservatoare, este cea romantică. Ea susține că relațiile între bărbați și femei sunt esențialmente relații de iubire. Ei își pot împărtăși împreună în cuplu sensul vieții, via femeiei, și sensul culturii, via bărbații, acceptându-și „superioritatea reciprocă”¹³. Feminismul ca ideologie și mișcare este mai degradată o atitudine reciute anti-iubire. Problemele „genului social” (ale relațiilor culturale, politice, profesionale între femei și bărbați) sunt eludate și substituite de cele de cuplu, un cuplu văzut ca neproblematice în eternitatea sa tradițional-patriarhală.

Dincolo de aceasta, există discursuri cu mult mai periculoase: cele ale conservatorilor naționaliști și ale fundamentaliștilor religioși care tratează femeile ca permanente producătoare de copii, având sacra datorie „să țină în viață ființa națională”¹⁴. În ceea ce mai multe programe ale partidelor politice, problemele femeilor sunt incluse la protecție socială, împreună cu cele ale copiilor, handicapăților și vîrstnicilor, și nu ca programe pentru egalitatea de sanse și politici affirmative¹⁵ (la ora finalizării acestui articol, Guvernul României a aprobat proiectul legii pentru egalitatea de sanse între bărbați și femei, grăție presiunilor externe și eforturilor parlamentarelor Partidului Democrat și celor ale Partidului Democrației Sociale).

În ciuda multor diferențe, toate aceste discursuri au în comun „alianța de aur” a conservatorismului de gen: refuzul unei atitudini reflexiv-critică în privința prejudecăților de gen și convingerea că rolurile existente acum sunt „sancționate de tradiție și trebuie să rămână realinse”¹⁶. Ei împărtășesc ideea că a adopta o ideologie revoluționară în privința genului este un simptom de degenerare morală, de decadență, dezordine socială¹⁷, sau, așa cum susțin mulți intelectuali români, o reîntorcere la ideologia comunismului egalitară și la promovarea forțării a femeilor.

Din aceste rațiuni, formula esențială clasică: „femeia” își păstrează viațabilitatea în spațiul cultural românesc odată cu toate stereotipurile care o însoțesc: vulnerabilitate, incapacitate de autoguvernare, incapacitatea de a trăi fără protector, nevoia unui alt cap decât al ei înaseși. În sfîrșit, mesajul pentru femei poate să fie redus la: *stai la locul vostru, rămineți anonime la bucătărie și în slujbele voastre minore. Noi vă vom admira și vă vom proteja. Admitem că, prin excepție, unele dintre voi sănătăți în stare să ieșeți din umbără, să ne fiți colegie și concurență, dar numai prin excepție.*

Multe din aceste atitudini nu sunt explicit conservatoare, ci mai degradă oarecum la discriminările reale, ca refuz al alegării asupra altiei probleme sociale într-o lume complexită de prea multe probleme nerezolvate. O altă categorie de motive derivă din influența crescută a Biserică și din prestigiul ei de „unică salvare morală” într-o societate care trece printr-o criză adincă a valorilor. Biserică este sura de autoritatea cea mai importantă a antifeminismului (în zona rurală, ONG-urile sunt aproape inexistente, singura viață asociativă cu semnificație este cea desfășurată în jurul Bisericii; religia este unică formă de educație morală în curriculum-ul oficial, etica nu este acceptată ca alternativă, iar cultura civică este încă în fază incipientă de dezvoltare).

Potrivit acestor autori, pentru ca o societate să crească „organic”, trebuie să evite toate „forțările și presiunile nenaturale”, să trăim într-o economie de

Costurile antifeminismului

Voi defini feminismul ca teorie, ideologie și mișcare al cărei scop este depășirea obstacolelor sociale, culturale, politice și economice care împiedică femeile să-și exprime întregul potențial de autoafirmare, indiferent de domeniu. O societate care promovează drepturile femeilor și egalitatea de sanse nu crează doar o viață mai convenabilă pentru femei, dar e capabilă să-și pună în valoare întregul potențial uman. Prin contrast, o abordare dominant antifeministă are ca efect pervers întreținerea surselor subdezvoltării prin aservarea și inferiorizarea femeilor. Există multe asemănări între ideologia totalitară și cea patriarhală. Ambele împărtășesc ideea incapacității de autoguvernare și joacă un rol important în construirea obstacolelor în calea formării și exprimării identității personale caracterizată prin integritate, autoafirmare și reciprocitate. Ambele văd autosarcinii (pentru familie sau pentru „scopul final”) ca o virtute majoră. Ambele sunt profund antihedoniste și văd autointeresul ca un pacat de moarte. Patriarhatul tradițional accentuează pe destinație biologică al femeilor, așa cum ideologia totalitară accentuează pe destinație socială al oamenilor. În interiorul acestor ideologii nu e loc pentru conștiință liberă, contractualism sau utilitarism, fiindcă subiectul lor nu este „scop in sine”, ci doar mijloc pentru scopurile conducerilor. Ambele ideologii au un efect devastator pentru individuali și societate fiindcă devin „profetii care se autoîmplinesc”.

Efectul cel mai important al lipsei empatiei femeilor în societatea românească este acela că acest fapt devine o forță subversivă care se opune modernizării și democratizării liberales. Am temeu că să susțin că trăim într-o epocă prefeministă (în termenii exersării drepturilor și ai egalității de sanse) și că acest stadiu este coerent cu cel al societății de supraviețuire cu democrație neoliberală.

Comunicare prezentată la Simpozionul *Cultura și politica identității în România modernă* (București, 27–30 mai 1998)

Note
1. Roy Macridis, Mark Hullung, *Contemporary Political Ideologies*, Harper Collins College Publishers,

François de Rose AL TREILEA RĂZBOI MONDIAL NU A AVUT LOC. NATO SI PACEA

Traducere din limba franceză de CRISTIAN UNTENAU
Ediția românească și însoțită de o cronologie care fixează principalele date din istoria NATO, ca și de traducere a importantei Declarații de la Madrid din iulie 1997, referitoare la extinderea către Est.

Francisco Vergara TEMEIURILE FILOZOFAICE ALE LIBERALISMULUI

Traducere din limba franceză de FELIX OPRESCU
Cartea lui Vergara este o excelentă introducere în filozofia politică liberală, un instrument de lucru prețios pentru studenți, ca și pentru oricine și interesat de chestiunile politice.

Comenzi: C.P. 26-38 București

New York, 1996.

2. Am dezvoltat pe larg ceea ce eu numesc „teoria convenabilității” în *Convenio. Despre femei, natură și morală. Alternative*, București, 1996.

3. Am introdus acest concept în lucrarea *România: starea de fapt. Societatea* (autoři V. Pasti, M. Miroiu, C. Codită, Nemira, București, 1997).

4. Dintre cercetările comportamentului politic al românilor, cea a lui Dumitru Sandu se remarcă prin astfel de analize (vezi *Sociologia tranzitiei*, Staff, București, 1996, p. 39).

5. Ana Blandiana a menționat în cîteva rînduri că ea vorbește întotdeauna în calitate de persoană și niciodată în cîea de femeie.

6. Categoriile pe care le menționează rezultă din monitorizarea presei facultății de studenți *Facultății de Științe Politice*, SNSPA, în septembrie 1997 și de către *Societatea de Analize Feministe ANA*. Monitorizarea a inclus cotidienele: *Adevărul*, *România liberă*, *Evenimentul zilei*, *Libertatea*, *National*, *Zia*.

7. Pentru mai multe detalii vezi M. Miroiu *Feminismul ca politică a modernizării* în vol. citat la nota 4.

8. Vezi Horia-Roman Patapievici: *Comunismul american*, revista 22, republicată în *Politice*, Humanitas, 1996.

9. Vezi Andrei Oișteanu, *Frumosul, frumoasa și bestia*, Secolul XX, 7-9, 1996

10. În aceeași revistă, intervenția lui Alexandru Paleologu și în *Dilema*, 105-1995, Cristian Preda, *Feminismul și efeminarismul totală*.

11. Horia-R. Patapievici, *Deriva ideologică*, 22, nr. 21, 1998.

12. Acest discurs este tipic pentru „conservatorii liberali” care supraestimează rolul mesianic al pieței (vezi, de exemplu, opozitia la toate tipurile de politici afirmative în discursul parlamentarilor liberali).

13. Vezi simpatia lui Gabriel Liiceanu pentru discursul romantic în *Filosofia și paradigma feminină a auditorului*, *Ceară cu filosofia*, Humanitas, București, 1992 și discursul lui Andrei Pleșu despre „superioritatea reciprocă” și feminism ca atac împotriva iubirii în cadrul dezbatării *Feminism-antifeminism*, organizată de către Colegiul Nouă Europei la București în decembrie, 1997.

14. Vezi de exemplu asemănările de argumentare în proiectul legii împotriva avorturilor între Biserică, unii creștin-democrați și discursurile partidelor declarat naționaliste.

15. Cu excepția unor partide social-democrate (PD și PSDR).

16. O abordare tipică conservatoare.

Vezi Burke, *Reflection on the Revolution in France*.

17. Vezi caracteristicile mentalității conservatoare în lucrarea Barbarei Goodwin, *Using Political Ideas*, John Wiley & Sons, New York, reedit. 1995.

LUCIAN GIURCHESCU

Exil, Diasporă, Refugiu.

Nu știu dacă Lucian Boia s-a ocupat și de miturile legate de români „din afară”. Ar merita. Pentru că unele dintre ele stau la baza multor neînțelegeri, su-părări și reproșuri reciproce.

Mă refer la cei plecați în perioada dintre cel de al doilea război mondial și... ziaua de azi.

Românii din Banatul sărbesc, Timoc, Ungaria sau sudul Dunării, aromâni, megleño-români sau istro-români, transnistreni sau cei împărați prin fostul imperiu sovietic constituind **alte realități**, punind alte întrebări și așteptând alte răspunsuri, **niciodată primite**. Chiar și emigranții ardeleni din SUA, care continuă să șoțeze *carul alimentar cu fotoghen*, săn „altceva”, desig coabtarea cu noii veniți i-a marcat, fără doar și poate. Privit „dinăuntru-n afară”, unul dintre cele mai răspindite mituri este cel al existenței unui „exil” românesc puternic și unit. (Sau, cel puțin, al imperioasei nevoi de-a exista.) *„De ce n-am avea și noi, ca ungurii sau polonezii, un lobby al celor din Paris, Londra sau München, respectat de birocrații din Bruxelles...”*, îmi spunea, recent, un bucureștean, adăugind: „un exil ce nu poate fi ignorat de președinții, senatorii, guvernatorii sau reprezentanții americanii?”. „Exil” care, de fapt, interesează doar în funcție de **raportul** lui cu țara. Restul e basm sau material de cercetare pentru antropologi americanii în pană de găseală științifică (n.b.: ghilimelele de la cuvântul exil le voi explica ceva mai încolo).

Mitul solidarității obligatorii

Un alt mit – și mai imperativ – e cel al solidarității obligatorii a celor plecați cu cei rămași. A datoriei „primilor” de-a ajuta „secunzii”. Că, dacă tot i-a ajutat Dumnezeu să scape de comunism, de ce nu și-ar plăti datoria, creștinește, mo-notează, cu bucurie și fără să ceară nici o răspplată?! Vorba domenei Paula Munteanu, din *Ultima oră* (1-7 iulie '98): „Nouă, care am muncit și suferit 50 de ani, ce ni se dă?”. Să cine, dacă nu „exilul”, ar trebui să dea banii pentru ca cererea, doamnei să fie îndeplinită, ocolindu-se înrboroarele pretenției ale FM-ului??!

Vizitându-și compatriotii plecați, ofi-cialii sau non-officiali români au sur-prize, nu totdeauna plăcute. Realitatea contrazice dorința. „Exilului” se arată a fi tot românii. Cu miturile lor. Cu dorințele lor. Așteaptă, de la **democrații** de acasă, dacă nu ajutoare, că șiua că-s săraci, măcar, acolo, o lege care să le dea înapoii cîte ceva din ce le-au furat comunității. Nu înțeleg, în mitica lor naivitate, că n-o să se certe **dom'Vasile** cu **Don'Pedro** din cauza unor copii de păpușă. E frumos să afli că echipa de fotbal a lui Mociorniță, *Carmen*, primește liber de la proprietari, numă să nu fie obligată să joace cu *eNKA VeDiștii* gru-zini și că de aci i s-a tras pielea. Dar ce are astă de-a face cu copiii și nepoții și – mai ales – cu viața lui Mociorniță? A lui și, deci, și a lor, după stupidele legi capitaliste, ce recunosc dreptul la pro-prietate, la moștenire, chiar dacă, între timp, ai reușit să-ți iezi o diplomă prin cele universități apusene. Vorba, în continuare, a aceleiași doamne din Sectorul 3 al Bucureștiului: „*Dacă în Occident a fost așa de bine incit s-au realizat, de ce mai vin și ceresc, umilindu-ne pe noi, cei ce-am suferit 50 de ani în țară?*”.

Confruntări româno-române

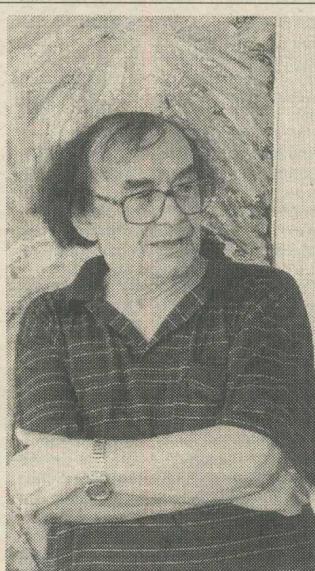
Bogdan Costea, într-o relatare de la Washington (9 iulie '98), referindu-se la întîlnirea președintelui cu românii-ame-ricani, sublinia **mîhnirea** domnului Constanținescu față de „*faptul că (...) încă o dată* (n.n., s-a demonstrat) *cît de dezbinată este comunitatea românească din străinătate*” și observația domniei sale că: „*din păcate, continuă să fie o imensă criză de comunicare între cei din țară și exil*”. Sînt informați, mai apoi, că președintele, „*even-ident supărăt*”, n-a mai răspuns la întrebările venite din public. Trist. Trist că românii sunt dezbinăți. Trist că domnul profesor Constantinescu s-a supărât și... și mai trist că președintele (măcar simbolic) al românilor de pretutindeni

noaște poziții politice pe care s-au situațiat, de cele mai multe ori, autori, mai că și-ai venit să crezi că a puia cu *Vadim* pe malurile Hudson-ului. Aici, întrivene, desigur, și mitul „geniuului pamfletar” la românii de pretutindeni, care ar conferi valoare argheziană oricărei spurcăciuni. (Nu e de admirat Goma, care, modest, își spune doar înjurător?) Neîncredere reciprocă – pe care a remarcat-o și președintele –, dificultatea de a-l înțelege pe celălău (nu mă refer la cazaruri, reciproce, de rea-voință patentă), a rezumat-o excelent un poet român din Germania, Theodor Vasilache: „*Noi, care din capul locului nu.../Voi, care din păcate, bineînteleș.../Noi, care am găsit de cuvință.../Voi, care n-ai avut de ales/Noi, care vorbim aceeași limbă*

în străinătate: „*Tovarășul s-a înapoiait*”. De aici și termenul de **înapoiață**, care, în folclorul vremii, era sinonim cu prost, naiv, fricos sau... mai șiut eu ce... ce ar fi putut interesa, pe atunci, pe domnii Pacepa sau Romus Dima și ați – pe dos... ce-i drept – pe Tîcu Dumitrescu.)

Ghilimelele de la cuvântul „exil”

Și acum, cîte ceva despre ghilimelele de la cuvântul „exil”. Pînă în 1990 românii care reușiseră să ajungă într-o țară democrată se socotau **refugiați**. Refugiați politici. De altfel astă și era statutul juridic al majorității. **Excepție** făcea cei ce emigraseră, pe considerente naționale, în Germania de Vest

Lucian Giurchescu

Născut în 1930 la Petroșani. (Nici un fel de rudenie cu vestiile concetăteni ai lui Miron Cozma sau Kovács Pius – fostul general de securitate, șeful Direcției Urmăriri și Arestări –, ci doar cu profesori, directori de licee și ingineri, directori generali miniери.) • **Studii:** la București, IATC – secția regie ('49–'53) • **Debut:** ca figurant, la Teatrul Municipal, actualmente Bulandra ('49). Ca asistent, la Teatrul Tânărăcă ('50). Ca rezizor, la Teatrul Giulești ('52). Ca rezizor, „internațional”, la Theater der Freundschaft-Berlin ('62) • **Angajat permanent** la Teatrul Giulești ('51–'60) și Teatrul de Comedie ('60–'79/80 și '90–'94) • **Am pus în scenă** (cca 120 spectacole) în Bulgaria, Canada, Danemarca, Finlanda, Germania (și fosta RDG), Israel, România, Suedia • **Am introdus** și impuls în România (scuzăți lipsa de modestie, dar nu se mai poate de mult) teatrul lui Eugen Ionescu (în colaborare cu Radu Beligan, director și interpret principal) și Brecht (în colaborare cu Mircea Septilici, coautorul adaptărilor) • **Am montat** piese de Aristofan, Plaut, Shakespeare, Calderon, Molière, Marivaux, Goldoni, Labiche, Feydeau, Alecsandri, Cehov, Caragiale, Jarry, Strindberg, Pirandello, Rebreanu, Schnitzler, Anouilh, Dürrenmatt, McCoy, Saunders, Wolinski-Confortés, Enquist, Al. Popovici, Kushner, Al. Popescu, Havel, Kopit, Fugard, Dario Fo, Kessey, Solomon etc. și chiar cîte o piesă, cu adeverat realist-socialistă, de Sütő András și Paul Everac • Am luat cîteva premii • **Am tradus** și adaptat (singur sau în colaborare) din Brecht, Cehov, Molière, Shakespeare, Enquist, Kushner, Schnitzler, Havel, Jarry, Kessey, Pirandello etc. • Am scris articole și chiar studii. Mi-am dat cu presupusul prin **seminarii internaționale** • Am lucrat în **învățămîntul artistic** din România, Canada și Danemarca (asistent, lector, profesor, profesor asociat) • Am fost **directorul** Teatrului de Comedie din București ('69–'79 și '90–'94) și mulți ani... „free-lance” prin diverse țări. Amânante în legătură cu „drumurile” mele tur-retur, Est-Vest, în articolul de față.

n-a considerat că, dacă tot ai acceptat să te întîlnesci cu niște oameni (știind că unii dintre ei nu-ți mai sunt prietenii credincioșii de altă dată), dialogul rămîne dialog și întrebările presupune răspuns. La răutăți sau dezinformări, se poate replica tăios sau ironic. La mojicii, aşijdereau. Nu cred că tăcerea (care, în asemenea cazuri, poate fi, pe deput sau nu, egalizată cu dispreț sau lipsă de argumente) e cel mai bun remediu al „crizei de comunicare”.

Din alte relatări de presă aflăm că vizita președintelui în Statele Unite a mai înregistrat cîteva „confruntări” româno-române. Pe „adversari”, domnul Constantinescu (ne spune *Evenimentul zilei* din 27/7) îi face caracterizat drept „nerezălat, nesemnificați, incapabili să înțeleagă situația din România (...). Ce-i drept, nici contradictorii valaho-nord-americani ai președintelui nu s-au arătat mai înțelegători, nici înainte, nici după vizită. Cineva scria amicilor europeanen: (...) miercuri 15 iulie săntem la Washington să-i facem viață amară celui mai mare „turist” al României!”. Iar tonul multor articole din presa de limbă română era/este de-a dreptul insultător. Un supărat din principiu ne „informează”: „Constantinescu a fost ales de Securitate (n.n., ca președinte) tocmai pentru că este așa de prost”. Astă, după ce-l făcuse mai înainte „mocoște”. Dacă n-ai cu-

vara.../Voi, care tăceți cu alte cuvine.../Voi, care nu vă vindeți tara.../Noi, care n-avem ce vine...

La care s-ar putea adăuga, ca încheiere, vorba unui „din-afară”, care, decolind de la Otopeni spre... casă, a exclamat: „*Noi nu săntem de-aici. Noi săntem de niciunde!*”.

Și fugit, și înapoiață, și alungat

Cunosc destul de bine „problema”, avînd o triplă experiență personală. În 1979 am cerut azil politic în Danemarca. În ianuarie 1990 m-am înapoiațat în țară și în martie, același an, Andrei Pleșu, m-a numit, din nou, director al Teatrului de Comedie. Tot în martie, dar după patru ani, primarul liberal Halaiuc și ministru neocomunist Marin Sorescu (sprinjindu-se pe denunțurile calomioase ale unui grup de veleitari – ca să foloseșc eufermese –, grup încurajat și practic dirijat din interiorul *Primăriei*) m-ai dat afară. Și cum mi-ai oferit un post *inexistent*, am fost obligat să mă reîntorc în Danemarca. (Din fericire, îmi păstrase dubla cetățenie.)

Am fost deci, cum s-ar spune, și **fugit, și înapoiață, și alungat**. Sau – pentru a mă exprima mai „ales” – și **refugiat, și repatriat, și exilat**. (Unii își mai amintesc, poate, de formula oficială ce desemna pe cei reîntorsi dintr-un voiaj

sau Israel (cînd n-o cotiseră elegant spre Paris, Düsseldorf, Philadelphia, San Diego, Los Angeles sau New York), adeverind valabilitatea zicerii pseudopopulare: „*Fie pîinea cit de rea/Tot mai bine-i-n America...*”, în Franță, Germania sau Irlanda, numai spre soare-apune să fie. (Deși mult mai mici, trebuie amintite și alte grupuri de repatriați: greci, turci, armeni – spre Statele Unite?! – etc. Cunosc chiar și un tînăr care, visind la Canada, se repatriase în Polonia. Și visul i s-a îndeplinit.)

Tot printre **excepții** pot fi numărați emigranții religioși, (neo-protestanți), români ce primiseră dreptul de-a se reuniu... cu familia, cei și – mai ales – cei ce se stabileau în străinătate pe bază de căsătorii și rarei emigranți fără atribute explicative și deasupra cărora, pînă și azi, mai plutesc norii nedumeritori sau chiar ai suspiciunii.

Dar nici unii nu fuseseră **exilați**, ca Ovidiu la Tomis. Fugiseră, rămăseseră sau emigraseră. Nici măcar „*excepții la excepție*”, cei realmente **exilați**, ca Victor Frunză sau Paul Goma, nu primiseră un firmar de alungare, ci, potrivit ipocriziei bolșevice, un pașaport turistic, pentru ca, nu cumva, danezii sau francezii să pretindă că RSR-ul își săilește cetățenii să părăsească raiul socialist. Sigur e că, la vremea aceea, se vorbea de refugiați politici și nu de exilați. Astă poate și pentru că la noi nu

noi sătem de niciunde

se întîlniseră cazuri ca cele ale lui Soljenițin sau Bukovski. Nu se plecase de la Bâneasa sau Otopeni cu cătușe la mîni și nici nu se schimbaseră exilati români cu secretari generali comuniști, la Zürich sau prin alte aeroporturi.

Moda plecării din țară

„Cei din afară”, nu de puține ori, sunt o perfectă mini-societate-română-transpusă-pe-alf-meridian, cu aceleasi calități, defecte, divergențe, invidii, egoism și exagerări individualiste pe care le cunoaștem „de acasă”. Dacă adăugăm și unele date obiective, ce în de timp, mediu, împrejurări, teluri și chiar mode (da, model), care au determinat sau condiționat evadarea, vom înțelege mai bine de ce: a pretinde unitatea e pură utopie, cădere în legendă, în mit.

(Prin anii '80, un antropolog american, ce studiașe și la „Stefan Gheorghiu”, vorbea de existența unei adevărate „mode a plecării”. Standingul nu mai depindea doar de mașina mică, de video și posibilitatea procurării ultimelor copii de film, ci și de existența copilului stabilit în străinătate, prin căsătorie. De obicei, cu o nemjocăsu sau un evreu ce primise „plecarea”. Natural, străinii get-beget erau și mai prețuți. Nici băieții de prăvălie italieni nu erau de lepădat. Singura condiție / dorință era legalitatea operaiei, ce permitea copilului să viziteze România, în prima vacanță, și oferea părților posibilitatea de-a se fulidi cu odrasla ajunsă.)

S-a fugit, s-a rămas, s-a plecat, s-a emigrat, s-au reîntrigat familiile în perioade foarte diferite și în condiții total deosebite. Cel care trecuse Dunărea înțind era funciarmente diferit de cel ce luase avionul de la București. Experiența celui care fusese obligat să treacă prin lagărele de refugiați de la Sandholm sau Treiskirchen nu putea fi asemănătă cu a celui aşteptat de rude la scara trenului.

Nu toți proveneau dintr-un mediu anticomunist. Fugiseră, emigraseră și „hoți” și vardișii. În țările de azil nu-i întîlnise doar pe Ilie Păunescu, Gerda Müller, Monica Lovinescu sau Shlomo Leibovici, ci și Bărlădeni, Bunaci, Bodnăraș, Paukeri, Răuți. Doamna Cerkez din Zürich se înșelă cind afirmă (în 22-ul din 14-20.7.98) că „...sfîrșești prin a da dreptate autorităților respective. Am dreptul, dacă îmi invitere cineva, să sliu cine este”, ca și cum vizele apusene ar avea vreo legătură cu deschiderea dosarelor Securității! Înainte de '89 am întîlnit colonel de securitate și după, generali de milție sau foști ministră ai regimului totalitar. Nici unul nu se

lează de „păcatele tinereții”, iar permisul de sedere, pașaportul capitalist sau noua cetățenie nu le fuseseră condiționate de asemenea mizilicuri.

Revenind la „hoți”, putem constata că nu toți erau „activi”, mulți „hibernau”. În ultimii ani ai comunismului, scriam în *Alergătorul de la Maraton*, revista lui Frunză: „La manifestația de protest, din fața Ambasadei, organizată în comun cu unguri, ne-am strîns vreo 20 de români. Unguri erau cam 150. Danezi? Vreo 25. Noi, români, sătem familiști. Cu familiile în România. Nu ne ocupăm de politică. Nu vrem să fim notați sau, Doamne fereștel, filmăți de securiștii Ambasadei. Așteptăm mame și tăi, mătuși și nași și frați și cumetri. Să la vară... dacă dă Dumnezeu să ne dea danezi cetățenia, mergem și noi la ei. La mame și tăi și mătuși și nași și frați și cumetri. Să ne vadă fostul șef coborât dintr-un Volvo și să crepe de ciudă! Nu de aia am plecat noi din România, ca să ne ţinem de prostii. Ca ăia de scriu pe la Frunză, ca ăia de duc pancarte, ca ăia de vorbesc la Europa Liberă. Nu!”

Unii visau că se vor întoarce acasă

Dar toți... – mai puțin unii din cei amintiți mai sus – sătiau că au plecat definitiv. Să – mărturisit sau nu – visau că, într-o bună zi, regimul comunist va dispărea și ei se vor întoarce acasă. Visau. Dar nu mai credea. (Oh, Doamne! Ce realist-cosmaresti sănătivurile refugiaților, ce la fel... la mai toți!) Să... deodată, ca din senin (amintiți vă de hora din Piața Palatului jucată de Ceaușescu și poporul, după ce zidul se deschise și Honecker era o amintire), hora s-a spart, elicopterul a înlocuit taraful, în balcon au apărut figuri noi și cum „armata era cu noi”, securitatea să-a făcut că dispăre, iar Roman a devenit prim-ministrul, miruit de Nelu și Brucan, că Teocist o sterse... temporar. Refugiați, emigrația, a plins de bucurie, și-a schimbat, repede și degrabă, numele în exil sau diasporă... A venit? Nu. A rămas.

Au venit căiiva... destui..., dar nu prea mulți... în ianuarie-februarie '90 și unii chiar mai înainte. Dar au constatat că Nelu și Brucan nu sănt chiar democrați după chipul și asemănarea lui Kohl, că nu prea vor avea unde-si odihni oasele, că... deh... nu numai că nu ne-vindem țara, dar nici nu dăm înapoi ce s-a „exproprial”, că posturi nu prea există și meserii liberaști sănătă deziderate, că înalt Prea Sfîntul s-a reînstor și că, împreună cu Eminenta Sa

Rosen, fac din căcănărie politică virtute monoteistă... Dar, hai să n-o lungim, că le știți și dumneavoastră prea bine. Doar le-ați fost contemporani. Nu toți, Doamne fereștel... dar destui, nu i-ați primi cu brațele deschise... decât pînă-și deschideau geomantanele... V-ați pîns. Să aveți de ce. Le-ați cerut. Să ei... v-au dat sau nu. Apoi... au plecat și majoritatea nu s-au mai întors. Nu putini prîcepînd foarte repede că a se reintorceară fi egali cu a renunța la o anumită viață. Bună, comparată cu cea de acasă. Deseori modestă, comparată cu cea a „indigenilor” ajunsi.

După '89, cuvintele *refugiat/refugiu* au început să dispară. Să fie înlocuite de vocablele *exilat/exil* și – mai apoi – *diasporă*. Ca și cum și pe noi ne-ar fi alungat români! („Diaspora”, nefiind de origine „sânătoasă” anglo-germanică, n-a fost încă implementat în limbă, ca monitorizare, audit, mediatisare, summit, a defecta, a aplică sau a se involva.) Cei plecați după '90 nu mai erau, de fapt, refugiați, deși mineradea justifica unele plecări, deși mineradea, paradoxal, îi ajutaseră pe unii să mai obțină acest statut.

Cei vecchi erau foști refugiați, pentru că refugiați, conform altui mit, se reintorcează cind motivul fugii lui a disparaț. Dar cum majoritatea nu se întorcea, cum numărul celor ce pleaca devenea, în schimb, tot mai mare (s-a vorbit de cifre de sute de mii sau chiar un milion și... ceva), trebuie găsită o nouă titulatură. Să cea mai bună era: *exil*. Emigrație nu sună bine. E mult mai nobil, mai demn, mai „ideologic”, mai „rezistent” *exilul* sau *autoexilul* (nu numai pe vremea lui Deșau și Ceașescu, dar chiar și pe cea a lui Iliescu și Brucan și – din păcate – chiar și a lui Constantinescu).

Simpli emigranți sau membri unei diaspoare?

Emigrez pentru că vreau să trăiesc mai bine. (Să nu e nimic de rușine în asta. Așa au apărut pe mapamond și Statele Unite, și Canada, și Australia.) Mă *exilez* din incompatibilitate doctrinal-ideologic-politică. Cu cine? Cu oricine. (Un neo-francez îmi explică motivul autoexilului său. În nici un caz, nu material. Ideologic? Moral? Da! „Trebue să le asigur copiilor mei un viitor liber, într-o țară în care comunismul nu mai are nici o sansă.” Să asta-i Franța!) „De acord – i-am răspuns, cu vocabular galic – dar oare... înainte de-a ne gîndi la viitor, nu e cazul să primiv în jur și să... constatăm că singurul guvern european care se sprijină și pe comuniști și pe francez?” M-am așteptat să rădă. Să-mi răspundă că e vorba de un accident, o manevră strategică pentru a-i compromite. Nu. Nu mi-a răspuns. Îi jignesc în onoarea lui de exilat. *Auto-exilat*.) Cum însă nu toți au copii de protejat, mineradea de uitat, nici noțiunea de „*diasporă*” nu de lepădat. Presupune și ea suferință, nedreptate și – în multe cazuri – valoare. Strămoșii lui Erasmus sau Rothschild nu fuseseră simpli emigranți, ci membri unei diaspoare. De ce n-am fi și noi?

Lăsând gluma de o parte și cazul să ne întrebăm: oare cum s-ar putea schimba direcția valului? Dacă ar fi bine să se schimbe? Dacă venirea specialiștilor români din Vest, acum, după nouă ani, ar ajuta? Există, fără doar și poate, o opozitie, mai mult sau mai puțin zgromoasă, mai mult sau mai puțin parșivă la... revenire. Ce te face să pleci prin insinuare, calomnie, mizerie morală, sa-

Mituri, realități, supărări

botaj material, prin ziariști, prin consiliieri, prin primari și miniștri. Să ceea ce e mult mai grav... *prin legi*. Legi care nu numai că-ți pretind să plătești preț de străin la hotelul din țara ta, dar îți cer și să renunță la dubla cetățenie, ca și cum asta te-ar transforma automat într-un potențial spion al țării ce îți-a oferit adăpost. Ca și cum și Luxemburgul, și Statele Unite, Danemarca și Anglia, ca să nu mai vorbim de Franța, Germania sau Italia n-ai altă treabă decât să plănuiască înrobirea Țărilor Românești, transformarea lor în pasăcuri, ca și cum prima vorbă ce-o scoate Clinton, cînd face ochi, e să-și întrebe consilierul cu securitatea Statelor: „Azi ce le-ai mai pregătit românilor? Îl termină pe Dumitrașcu și ocupă Tomisul” sau pe Catrinel Oproiu și bombardă Casa Scînteii?“

Un amic, om de litere, a fost propus (de oameni – zâul! – responsabili și serioși) pentru o ambasadă. Într-o țară pe care el o cunoștea mult prea bine, în care era cunoscut și prețuit, în care putea face adevărată propagandă României. Să? S-a ales prafu'. Că legea, cea toată și strîmbă, nu prevedea măsuri creative, ci doar restricții menite să ne apere provincialismul însăși înțintat de „străin” de cel din satul vecin. Înțrebînd, întimplător, o oficialitate dacă aşa stau lucrurile, mi-a răspuns, cu superioritatea elitară: „Cu X? Dumneata-l crezi? Un mitoman!“. Nu ștui dacă voi mai întîlni înaintul personaj. Dacă... da, va trebui să-i spun că nu era vorba de minciună, ci de adevărat-adevărat. Compromișator nu pentru „mitoman“, ci pentru cei ce vor să intre în Europa cu gașca, nu cu nația.

Inceperea unui adevărat dialog între noi și noi

„Exilul” – să fîm bine înțeleși – nu duce, nici el, lipsă de veleitări. Ce se vinează demnitări, consilieri, miniștri, chiar președinți. Deși singurul merit personal e adresa: *dincolo de fosta Cortina de fier*. Să care, dacă nu-și văd visul cu ochii, încep să muște, să înjure, dînd apă la moara „izolaționiștilor”, a sovinilor care urăsc mai abitir conaționalilor de către străinii. Deci, în privința asta rezultatul ar fi cam 1–1. Pardon! Scuzăți! Am greșit. România a cîștigat și de data asta. Cu 2–1. Din 11 metri. Penalty transformat imparabil, nu de un „străin” de pe malurile Bosforului, ci de *Parlement*... cu „stînga”.

Și ne mai mirăm că într-o asemenea atmosferă Pleșijă vrea, în continuare, să-l execute pe Pacepa. Doar au fost colegi. Numai că el... patriot, a rămas totă viața la Dinamo, pe le, în timp ce John Michael s-a transferat la Washington pe dolari, zic unii.

Studiind miturile, relațiile dintre noi, admînind că intoleranța are forță de-a transforma visul în coșmar, am putea, poate, ajunge la o înțelegere reciprocă. Nu completă. Dar care să faciliteze inceperea unui adevărat dialog. Întră noi și noi. Tăcerea, aşa cum aminteam, ne-înseamnă o soluție. Nici ea, nici lipsa *respingerei informației*, din comoditate, din tembelism, din frică de adevăr. Adevar deranjant și care te cam lasă cu nădragii pe vine.

Sau... mai știi... poate are dreptate Revel cind afirmă că „Nu e sigur că omul iubește... adevărat, chiar (n.n., dacă această atitudine) e contrară interesului lui. Dar... cîteodată omul e tare dezinteresat“.

(Subtitlurile aparțin redacției)

Librăriile din țară în care găsiți în fiecare săptămînă revista 22:

IMPORTANT

- Arad – C&M Anticariat, Str. Lucian Blaga nr.2–4, tel. 057/28.47.49
- Bacău – Librăria Humanitas (în incinta Fondului Plastic), Str. N. Bălcescu nr. 12, tel. 034/14.60.42
- Brașov – SC Simpozion Anticariat, Piața Teatrului nr. 2, tel. 068/47.17.65
- București – Librăria Sadoveanu, Bd. Magheru nr. 6, tel. 211.29.65
- Librăria Humanitas (Librăria din fundul curții), Cal. Victoriei nr. 120, tel. 659.44.30
- Librăria Humanitas Kretulescu, tel. 613.50.35
- Librăria Franceză (în incinta Institutului Francez), Bd. Dacia nr. 77, tel. 210.02.24
- Iași – Librăria Humanitas, Piața Unirii nr. 6, tel. 032/21.55.68
- Pitești – Librăria Humanitas, Pasajul Victoriei nr. 89 (în incinta Galeriei de Artă Naivă), tel. 048/63.41.10
- Piatra-Neamț – Librăria Humanitas (în incinta Galeriilor de Artă), P-ja Stefan cel Mare nr. 15, tel. 033/21.20.15
- Sibiu – Librăria Humanitas, Bd. N. Bălcescu nr.16, tel. 069/21.14.34
- Timișoara – Librăria Humanitas, Str. Mercy nr.1, tel. 056/13.31.80
- Tîrgu Mureș – Librăria Humanitas-Palas, Piața Traianăișilor nr. 57, tel. 065/16.78.63

MAGDA CÂRNECI

CRONICĂ PLASTICĂ

O exaltare bine măsurată

Cred că, în afară de a fi un eveniment artistic important, retrospectiva *Marin Gherasim* deschisă în cadrul departamentului de artă contemporană al Muzeului Național de Artă reduește în discuție un subiect „fierbințe” nu doar pentru mediul cultural autohton, și anume:

Nu s-ar putea zice că *spiritualul în artă*, ca să preiau o celebră formulă a lui Kandinsky, a avut o existență ușoară în modernitate. Desi se stie că inițiatori precum nu doar Kandinsky, ci și Mondrian, Malevici sau Brâncuși, ca și promotori importanți ai artei abstractive de-a lungul acestui secol precum Pollock, Rothko, Barnett Newman, Frank Stella etc. au mărturisit adeseori intenții spirituale clare în felul în care concepeau și trăiau *non-figurativitatea* discursului plastic – acest element important (unii ar spune esențial) al artei moderne a fost adeseori, poate chiar sistematic, trecut cu vederea de critici și teoreticieni, ca și de marea publică. Din motive extrem de complexe – între care presiunea democraticei culturi de masă, mecanismul repetitiv și reîncărcat al economiei de piată în artă, dar mai ales apropierea adeseori falaciosașă între spiritualism și cultura de dreapta în prima jumătate a secolului – a fost multă vreme dificil, chiar riscant, să se vorbească despre dimensiunea spirituală în arta modernă a ultimilor 50 de ani, pe plan internațional. Iar pe plan național, cenzura comunistă a făcut acest lucru aproape imposibil.

Or, de prin a doua jumătate a anilor '70, dar mai ales de-a lungul anilor '80 și după aceea, s-a produs treptat o recuperare a acestor uitate, occultate sau distorsionate rădăcini și motivații ale limbajului artistic modern – așa cum o serie de expoziții și de cataloge importante, studii de specialitate, dar mai ales o direcție *retro, neo-traditionalistă*, sau *neo-spiritualistă*, în ambiția artistică internațională au demonstrat-o. Fără îndoială, climatul intelectual mai receptiv față de „chestiuni” larg spirituale sau circumscriși religioase s-a datorat și se datorează în bună măsură „democrației estetice” promovate de mentalitatea culturală postmodernă, cu relativizarea ei vizionare asupra paradigmelor vizuale moderniste și cu toleranța ei acceptare eclectică a pluralismului stilistic și confesional.

În mediul artistic românesc, *neo-bizantinismul* a fost, cum se stie, curentul care a ilustrat cel mai elocvent acestă revirene a artei moderne asupra rădăcinilor sale, într-un efort de recuperare a unei continuități nostalge sau vitale cu tradiția, ori de relansare într-o posibilitate de a se demonstrează în bună măsură „democrației estetice” promovate de mentalitatea culturală postmodernă, cu relativizarea ei vizionare asupra paradigmelor vizuale moderniste și cu toleranța ei acceptare eclectică a pluralismului stilistic și confesional.

Cred că evoluția picturii lui Marin Gherasim, așa cum e ilustrată în ampla retrospectivă de acum, e paradigmatică pentru acest complex de împrejurări. Tenace, sistematic, constant, Marin Gherasim s-a impus în prima linie a generației sale încă de pe la debutul lui întâmplat în a doua jumătate a anilor '60. Liberalizarea culturală din acel moment îl facilitează un contact mai puțin mediat, mai direct cu arta modernă europeană pre și postbelică – și arta sa din jurul lui 1970 mărturisește din plin jubilația unei eliberări cromatice și gestuale participind din plin la intensa ecloziune artistică generală a momentului. Succintele și descurățușatele gușe cu mult roșu din 1968, dar mai ales ciclul *Proteic* din 1970, în care peste plaje întinse de roșu intervin săboane negre cu conture rigide, tăioase, pun în evidență din start un temperament energetic, sangvin, hotărât însă să se supună imperativelor rationale ale intelectului. Deja în ciclul *Urban* din 1971–1973, deciziv de a căuta formă clară, pregnantă, signalitică pentru o idee sau un domeniu de explorare își face loc cu insistență: mari semne negre pe fond argintiu – siluete umane, semne de circulație, hărți, stilate sau geometrizate – transmit cu forță vizuală reală impactul pe care civilizația urbană îl produce asupra spiritului sănătății artistului, urmărind să extragă o esență abstractă revelatorie din agitația vizuală cotidiană și participind la optimismul general al momentului. Nu e întâmplător că acest ciclu, ca și altele înrudită, precum *Megalopolis* sau *Orasul*, împărtășește o stare de spirit influențată de

un anume pozitivism științific și un fel de utopism tehnologic, regăsibile și la alții artiști congeneri și teoretizată în epoca de critic Virgil Mocanu. După cum nu e întâmplător că aceste cicluri au figurat la loc de cinstire în mari explozii colective din epocă, precum *Arta și Orasul, Artă și Energie*, organizate în 1974 la Galeria Nouă de critici Dan Hăulică, Anca Arghir, Anatol Mândrescu.

Deja spre mijlocul anilor '70, dar mai ales spre finele lor, își face loc o epurare mai severă a imaginii, o „retragere a semnului din lume”, să zicem așa, ilustrată de apariția unei unice mari forme sintetice pe o mare suprafață lisă, monocromă. Lucrări ca *Agora, Marele Semn* sau *Poarta de aur*, forme circulare aurii sau argintii amintind îndepărtaț de motivul urban inițial, fac trecerea spre seria formelor arhitecturale simplificate – *Incinta, Temelia, Absida, Treppte* – care vor constitui preocuparea constantă a artistului de-a lungul anilor '80. E momentul în care Marin Gherasim își găsește „matricea stilistică” proprie, vocabularul și sintaxa personală – ca și cum, debarasindu-se de mimetismul juvenile și de ambiția vizuală de obște, artistul are acum curajul să-și asume natura reală a creației sale, care și mai degrabă ratională, intelectuală, și să se „închiidă” în fața influențelor externe, fie ele sociale, politice, culturale sau artistice. Că din această „închidere în sine” se datorează evoluției sale lăuntrice (să-i spunem spirituale?) și că circumstanțelor exteroare, apropriate sau îndepărătate, e o departajare pe care n-o poate face nimenei.

În orice caz, din anii '80 asistăm la marile seri de lucrări – *Cupola, Cetate, Carte, Poarta*, apoi *Tronul, Fântâna* etc. – care i-au adus consacratarea. Asemenea titlurilor lor apelind substantive generice, lucrările

Retrospectiva
Marin Gherasim,
Muzeul Național
de Artă, 1998

ALEX. ȘTEFĂNESCU

Întîlnire ratată

Un bătrân cu o sacosă în mână – o sacosă de pinză, cu minere de lemn – mergea încet pe trotuar, în fața mea. De sub basca bleumarină îi ieșeau pletele albe, prea sărăce pentru a-i acoperi în întregime gâtul slab, cu tendoanele în relief. Deși era un soare proaspăt, de primăvară, bătrînul purta galosi.

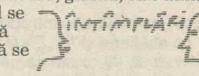
La un moment dat, prin stînga noastră a trecut, depășindu-ne, o femeie în vîrstă cu un aer grăbit. Văzind-o, bătrînul s-a bucurat vizibil, ca și cum n-o mai întîlnise de mult și își dorea să-o întîlnească. S-a luminat la față și i-a spus numele cu tandrețe, întîinzîndu-și mîinile spre ea:

– Silvia!

Dar Silvia nu l-a auzit.

Bătrînul a încercat atunci să se facă remarcă strigind-o. Însă strigătul lui, slab, răgușit, era bruiat de motoarele mașinilor de pe stradă.

În vremea aceasta, femeia se îndepărta tot mai mult. Alarmat, bătrînul a încercat să mărească și el pasul. În zadar. Cu picioarele nesigure, ca niște bețe frînte în pantalonii bine călcăti, nu reușea decât să execute un dans carăgoș. Încheiat în scurt timp lingă zidul cel mai apropiat. Rezemăt de zid, gîfind, cu o mînă dusă la inimă, bătrînul se uită fară speranță după femeia care continua să se îndepărteze.

sim și un fel de *architect-teolog vizual* care și vede profesia în termeni extatici sau devocaționali. Iar arta sa poate fi definită ca *o exaltare bine măsurată*, căci ea îmbină exigența formei aulice cu excelenta picturală și cu controlul rational al efectului.

Probabil că nu e întâmplător că datorită acestor premise personale, ambiției artistice bucureștenie și disoluției politice din jur, Marin Gherasim s-a îndreptat de pe la mijlocul anilor '80 către direcția *neo-bizantină* sau *neo-ortodoxă*. Așa cum am încercat să demonstreze în altă parte, cred că se poate spune că această direcție – dincolo de afilierea religioasă a unora dintre promotorii ei – a încercat să propună pe plan local o anume sinteză: achiziția modernă a abstracției și o raportare la orizontul simbolic și la fundalul spiritual al bizantinismului, încercind să recupereze astfel rădăcinile spirituale (unii le-au numit mistice) ale artei moderne, despre care vorbează la începutul acestui articol.

În expoziție, serile de lucrări din anii '80-'90 – intitulate *Synthronon, Cetate, Carte*, apoi *Scut, Armură, Coif*, pentru a culmina mai recent cu *Arheikon, Cartea cărilor, Diotic, Poliptic* – relevă prin chiar titlurile lor o evoluție a interesului artistului de la zona arhitectonică, prin zona arheologică, către zona teologică. O evoluție logică, ținând seama de contextul pomenit, care nu duce lipsă nici de unele accente „patriotice”, „identitare”, în lucrări intitulate prea apăsat *Câmașa, Memoria eroilor, Pomenirea străbunilor* sau *Crucea Basarabiei*, care totuși nu distorsionează estetic de restul ansamblului. E semnificativ că în acest context Marin Gherasim ar putea fi numit mai degrabă *neo-bizantinist* decât *neo-ortodox*, pentru că împlicarea lui în grupul *Prolog* de la sfîrșitul anilor '80 și în aspectul misionar al grupării *Anastasia* din anii '90 au fost minime și discrete, iar arta sa manifestă aceeași măsură în utilizarea emblemelor acestei direcții.

Gindită contrapunctică, juxtapunind lucrări din perioade diferite care stau totuși bine împreună, ampla retrospectivă de la *muzeul Național* și o demonstrație că Marin Gherasim s-a găsit devreme ca artist și a rămas fidel vocației lui de *pictor-architect de forme esențiale*. Dincolo de opțiunile sale ideologice sau religioase, formele acesteia rămân impresionante, pure și e umitor să constați că în ciuda timpului pe care l-a păstrat o anumită intensitate și prospețime, care salvează întregul expozițional de la o anticipată datare, repetitivitate și monotonie. Privite de un ochi critic occidental, aceste forme pot părea ca încadrindu-se pur și simplu currentului arhitectonic din pictura abstractizantă a anilor '60-'70 sau, mai degrabă, datorită plusului de „exotism” spiritualist sau autohtonist, direcției arheologizante din pictura postmodernistă. Privite de un ochi de aici, ele pot provoca apologetice discursuri partizane și confesionale ori acide comentarii sociologizante și politicizante, inevitabile în această vreme a „confuziei ideologice”. Dar ele în sine rămân. și strălucesc. și iradiază.

„Treppte” – 1977

propun impozante forme sintetice, apodictice, massive, monumentale, care invocă și urmăresc să facă sensibilă, perceptibilă vizual și emoțional, „ideea” pe care o intrupează și care leagă pe de o parte de planul material și pe de altă parte de alte planuri mai generale, culturale, simbolice, spirituale. Preocupat și teoretic de simbol, Marin Gherasim împărtășește pasiunea *formei arhetipale* și cu alții pictori precum Sorin Dumitrescu sau Paul Gherasim, dar el e mai sistematic și mai coerent în tentativa lui de a propune o *artă edificatoare* cu mijloace pur vizuale, care – făcând apel la forme geometrice elementare, nimbrate doar discret de o atmosferă arheologică sau devotională – face apel în fapt la nevoia noastră de ordine și de cristalizare interioară ierarhică, cu sens, din adîncul subconștiștientului nostru personal, dar și cultural.

Căci Marin Gherasim este un „artist-cărturar”, care teoreteizează, scrie, publică fragmente de jurnal, eseuri, studii savante, un plastician preocupat de actul artistic ca *demers cultural total*, ceea ce și rarăsim în cultura română. Pentru Marin Gherasim a picta și tot atât o edificare de sine pe cît e și o edificare de imagini – și actual artistic astfel înțeles are ceva esențial în comun cu actual arhitectului, al legiuitorului sau al teologului. A te apropia de forma înseamnă la el a invoca *ideea de Formă*, care, manifestată în nenumăratele regnuri ale realului, pune ordine în haos asemeni actului divin de creație din neant. Pe această linie de gîndire, Marin Gherasim

Cronologie personală

Presimtind o lectură cu tepi și biciuri de ignoranță, am așinat luni de-a rîndul să intru de-a binelea în cartea profesorului Lucian Boia, despre care auzisem și cîsim numai lucruri de extremă: că e formidabilă și deschizătoare de drumuri, sau că e un monstruozitate antinatională. Că e în chip acut oportună, în aburale auto-misticătoare ce ne încorjoară, sau că e totalmente inopportună, într-o vreme marcată de revisionismul maghiar, de planurile vizând federalizarea României, sau de-a dreptul anulararea ei ca stat unitar etc. Că, vezi Doamne, demersul și concluziile lui Boia ar cam reedita linia Rösler-Roller, dat fiind că veștejește tocmai pilonii istoriografiei noastre (unitatea și continuitatea) dînd apă la moară campionilor ideii României ca stat multinational. Dar și că, în fond, omul nu minte deloc și că pledează exact invers, adică în sensul mindrei națională.

De fapt, ordinea lucurilor a fost cam aşa: cu chiu, cu vai am reușit în 1995, 1996 și 1997, cu ocăzia Tigrurilor de carte, să pun mîna pe deja-faimoasele (între specialiști și studenți) volume publicate în regim de curs universitar la *Editura Universității București*, dedicate *Miturilor istorice românești și Miturilor comunismului românesc* (I-II). Ele conțin studii și comunicări științifice elaborate/prezentate la colocvii organizate de *Centrul de istorie a imaginarii* de la *Universitatea bucureșteană*, sub direcția lui Lucian Boia. Așteptam încheierea suitei de miturile comunismului, pentru a "cerca un comentariu „concluziv”, cînd acumăi a apărut la *Nemira* o selecție reprezentativă (dacă nu cumva ambele volume reunite) despre care, adică, voi scrie aici într-o din săptămînile viitoare.

Dar cum să glosezi lucrarea disciplinilor fără să-l citești pe mentor? Astfel incit am așteptat *Istorie și mit în conștiința românească* (1997) asediat de, cum spuneam, prejudecătele unor bătrîni prieteni, iritat înții de toate de absența oricărei dimensiuni comparatiste.

Nimbul legendar cu care sînt înconjurate figurile istorice (mai ales cele care fac obiectul miturilor fondatoare), mitizarea istoriei, cultul eroilor, ocultarea viciilor, minimizarea erorilor și, în general, polemica istoriei în scopuri moral-patriotic-pedagogice – sînt realități existente *dintotdeauna* și absolut *la toate națiunile*. De ce trebuie, mă întrebam, să rezulte că numai noi suferim de delir de grandeare, de complexul persecuției, vinovății absoasne și mitomanie istorică? În oricare trăiră civilizață există și variante de punere a accentului istoric: în manuale, rău (conspiracia, trădarea, suita nesfîrșită a crimelor, uzurpările, jocului dublu etc.) râmine în umbră, dar în tratatele de specialitate trece-n prim-plan. Trimit rapid la un singur exemplu: tratarea Revoluției franceze de la 1789 în istoria pedagogiei în Franță, așa cum este incriminată aceasta de J.F. Revel în *Cunoașterea inutilă*. Tot așa, există o istorie academică și una a gazetării, una a retoricii patriardarde sau populiste și o altă a diplomaticilor, una a militarii și alta a spionajului etc. etc. Pe scurt, cum spune profesorul Boia, „nu există istorie obiectivă” și „există la toate nivelurile un proces inevitabil de mitificare a istoriei”.

Pe altă parte, rob al propriilor prejudecăți fiind (doar) sintem, fiecare în felul său, rezultanta unui anume sistem de propagandă, aveam nevoie de un răstimp de rumeat cenuș. Într-un interviu acordat *Adevărului* la 11 iulie curent, după ce afirmă că „trebuie puțin corectată imaginea pe care o avem despre propriul nostru trecut. Eu recomand cările domnului Boia”, Andrei Plesu spunea, pe drept cuvînt: „Noi gîndim uneori ca și cum am fi fost o insulă de dezastră într-o lume care era în ordine. Nu suntem niște victime unice ale istoriei! Au fost spații cel puțin la fel de chinuțe ca ale noastre – gîndiți-vă la Polonia, care a dispărut pentru anumite perioade de pe harta Europei. Vreau să spun că nu trebuie să ne facem o psihologie de profesioniști ai suferinței. Astă în primul rînd e fals, iar în al doilea rînd este demobilizator, ne trans-

CRONICĂ DE CARTE

DAN C. MIHĂILESCU

Pernele istoriei

formă în victime eterne și ne dă o scuză pentru orice amoralitate.

Or, tocmai aici era problema: că nefiind nicidcum o excepție, eram totuși judecați ca atare, în cartea profesorului Boia.

Ei! Am tot pricötis lucrurile pînă cînd – fericire, o, venire al României! – Lucian Boia și-a dublat analiza imaginarii istorice la români cu o aplicare la istoria universală: *Jocul cu trecutul. Istoria într-o adevăr și ficțiune*, apărută recent la *Humanitas* și în cîrca prefață se scrie:

„Cercul este astfel închis. Mi-am propus într-o primă etapă, în *Istorie și mit în conștiința românească*, să descrie sensurile raportării românilor la propria lor istorie. Însă români nu fac excepție, decît prin anume, accente particulare. Există o logică a istoriei în generație, un mecanism propriu reelaborări și actualizării trecutului”.

Astfel incit, odată ce, istoricește, mi-am revenit în fire, ne vom înțela întreaga cronica: azi despre români, săptămîna viitoare despre străini, iar apoi despre *Miturile comunismului românesc*. Înși're mărgărite!

Insomnii la antipod

Cum în comunism adevărată istorie se perpetua oral; de la bătrîni la tineri și de la specialiști năpăstuiți de cenzură, dar cu un public redutabil, înspre neofiti prea puțin dispuși să se-mbete cu apă rece, de bună seamă că cei mai mulți dintre noi și-au pierdut de timpuriu virginitatea în cele istorice, ca să zic așa. Știam, adică, de răzmeritele de la 1907, de pildă, că de mult se legau de Rusia lui 1905 și de propaganda bolșevică trecută graniță, sau de Mochi Fiser, precum și de realitatea (de la 200 la 10 milioane) a cifrelor mitice de 11.000 de morți. Îl respectam pe Mihai Viteazul cel din manual, dar îl știam și pe „condotierul” lucrînd antiungurește și fără scrupule în numele Vienei coticătă și abil duplicitare. Știam de masoneria lui Tudor din Vladimîr, ori de faptul că, de departe de-a fi fost înal, alături și cu pletele negre-n vînt, ca-n tabloul lui Aman, omul fusese, se pare, bondoc, blonzu și roșietic la față. Auzisem speculații privind componenta etnică a legionilor române, ori a coloniștilor trimiși aici de imperiu. Știam că exilul multor pașoptiști fusese plătit de turci, într-o proprie le linistire, sau că și Ghica, și Bălcescu se visaseră bine mersi domnitori în Principate. Știam că fanariotismul era departe de-a fi fost exclusiv o mizerie și o plagă mortală, drept pentru care trebuie dusă mai departe teoria lui Iorga din *Cultura română sub fanariotii* (1898). Auzisem de procesul optantilor din Transilvania, de Maniu și minile de aur, de plătirea de către Regat a unor fruntași ba-

sarabeni, în scopuri unioniste, de „pactul” Marghiloman/Ionel Brătianu de la 1915-’16, de Vasile Roătă ca om al *Siguranței* (ca, de altfel, mare parte dintre comuniști ilegalizați, ori precum destui dintre legionari), tot așa cum stiam de ce i-a trimis Antonescu în linia întîi pe frontal rusesc pe Haig Acterian și compania, în vreme ce pe Gheorghiu Dej și pe ceilași „academicien” de la Doftana și Tg. Jiu îi ținuse la cîldău, în vedere eventualului schimb de stațefă...

În fine, cine nu consideră că istoria bătăliilor aeronaționale dintre *Wehrmacht* și *Armata Roșie* este o copilarie (vorba vine) față de crîncene, labirintica luptă de la 1945, dintre aliații americani, englezi și ruși pentru a puni mîna pe arhivele germane, pe retelele spionajului nazist și, mai ales, pe fabuloasele rezultate ale experiențelor medicale și aeronautice ale cercetătorilor nemți – apoi acela nu știe ce va să zică într-adevăr istoria.

Pe scurt, vreau să spun că, pentru mulți din generația mea, istoria mare e și temniță, iar istoria mică e totul. Predarea dogmatică, selectivă și stupidă a istoriei ca propagandă de partid, malformarea fapticului nud pe temei ideologic și etic-exemplar, folosirea trecutului ca pretext megalomaniac al prezentului ceaușist și permanenta sacrificare a *detaliilor esențiale* în numele tezismului de ansamblu – nu a făcut decât să ne expédieze direct la antipod. Adică – trebuie să recunoști – la cealaltă extremitate. Acolo unde, fatalmente, vezi totul ca joc dublu și triplu de contrari complementare, acolo unde ajungi să-ți explici, de-o pildă, *toată revoluția rusă* prin finanțarea lui Lenin de către serviciile lui Parvus, unde familia Elenei Lupescu și priapismul lui Carol II ajung să pară mai importante decât cutare conjunctură internațională și.a.m.d. Voluptatea de a rătaci prin cotloane, prin arcanele istoriei mici, considerind că absolut tot ce se vede, tot ce se petrece la suprafață este decor de carton și teatru de păpușă este, într-adevăr, un vicuț. Asuncinău-nu-se adevărul, am devenit perversi. Iar „overdoza” omoară în primul rînd buna-credință și bucuri-simt în evaluarea faptelor. Sîi simtem mulți, foarte mulți în situația asta, suferind mai cu seamă de vizuirea conspirativă asupra istoriei.

Adevărul e că, și aici, ideală este situația la mijloc. Într-e, cum ar veni, credința eminesciană cum că „rău și ură dacă nu suntem/nu există istorie” și adevărul lui Tipătescu, spus lui Cațavencu, sumă cînismului jocului care guvernează dintotdeauna marile decizii ale istoriei: „iubite și stimabile, nu înțeleg pentru ce într-o bărbătuță cu oarecare pretenție de seriozitate, să mai încapă astfel de meșteșuguri și rafinării de maniere, astfel de tirade distilate, cînd situația e așa de împedite! Ei! să lăsăm frazele, nene Cațavencu! Astea sunt bune pentru gură-cască... Eu suntem omul pe care d-ta îmbeti cu apă rece! Spune bărbătește: ce vrei de la mine? Ce vrei?”.

Ce se vrea de fapt

Pentru cei care, citind superficial carte, încă se îndoiesc de buna ei credință și persistă în ideea că ea culpabilizează românitatea, destabilizează istoriografia și furnizează material secesionismului, am selectat mai întîi contextele privind generalitatea fenomenului abordat. „*Miturile fondatoare au fost reelaborate*” în funcție de „organismul național actual. Fenomenul este general european” (p. 15). „Logica imaginarii își are regulile ei. Revolutionarii francezi invocau Sparta și Roma republicană” (p. 29). „Cît despre fragmentarea teritorială românească în Eevil Mediu, de ce ar fi existat o Românie unită într-o Europă profund

Lucian Boia,
Istorie și mit în conștiința românească,
Editura Humanitas, 1997
310 pp.

fragmentată?” (p. 150). „Cum se vede, despre români se poate spune orice. Ca despre oricare alt popor. Pînă la urmă demersul etnopsihologic nu face decât să izoleze și să relieveze calități și defecte general umane” (p. 173). „Cela-lalt este un personaj omniprezent în imaginarii oricărei comunități. Jocurile alterității se constituie într-o structură arhetipală” (p. 177). „Nu ne aflăm în fața unui procedeu tipic românesc. Dimpotrivă, nimic nu este mai universal, mai arhetipal, decât personalizarea istoriei și a resorturilor social-politice” (p. 224). În fine, să nu mi se spună că, la p. 163, unde se pledează în favoarea studiilor regionale, în descendența aceluia „tablou al Frantei” reconstituit de Le Roy Ladurie și Paul Dumont, se pledează în subtext pentru... autonomia Ardealului! Dacă o luăm așa, atunci ar trebui arestați cei care spun bancuri „cu ardeleni” și „cu moldoveni”, partidul lui Simirad ar trebui scos în afara legii și chiar Miorița, cu ai ei „unu-i moldovean, altu-i vrîcean” etc., ar intra sub incidența acuzației de lezăre-jun.

Fapt este că, precum în cunoscutul final de basm în care, la rostirea flecărui adevăr, minciinosul îi mai fugă cîte-o permă de sub șezut pînă ce rămîne cu fundul pe piatră goală, analizele lui Lucian Boia spulberă iluzie după iluzie în ce privește monocrină mitică a imaginariului nostru istoric, dar – atenție! – nu întră anularea prin demitere, ci pentru *reevaluarea* și resuscitarea prin nuantare. Sîi, mai ales, prin de-dramatizare. Ce se vrea este, aşadar, pe cît de lipsede, pe atîta de admirabil: „o istorie de nuante” (p. 223).

Da, la noi, boierii au fost mai liberali, cel puțin la început, decât burghezia și, de sigur, nu „masele de oameni ai muncii” au impuls liberalismul: „nu clasele de jos și nu o burghezie practic inexistentă au fost, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, purtătoarele ideii de progres” (p. 12). Nu atît luptele cu turci au salvat existența principatelor, ci simplul fapt că poziția noastră era una excentrică în raport cu direcția lor de înaintare către centrul Europei (p. 63). Iar faptul că lancherul de Hunedoara este una și aceeași persoană cu Hunyadi János nu-l face cu nimic mai prejos decât Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul (p. 153). El bine, insistența lui Bălcescu – „marele istoric al unității naționale” – pentru apropierea dintre revoluția română și cea ungură putea duce la sacrificarea autonomiei Transilvaniei (p. 161).

La fel de adevărăat este că, la noi, „naționalismul cu finalitate europeană este tot mai mult acoperit de naționalismul autohtonist” (p. 49), că obsesiunea privind sinteza daco-română ale extremității interbelice s-au transferat la extrema stîngă a ceaușismului (p. 110), că „Jupitele românilor cu turci încă nu au salvat Occidentul, nici nu au sărăcit iremediabil România” și că „răminerea în urmă a societății românești nu se explică nici prin ineficiență sau prin „lenea” românească, pe care unii sunți tentați să o opună eroismului și luptei necurmărate, răspunzind astfel unei mitologii prin mitologie. Pur și simplu, românii aparțin altor zone europene, care a rămas în urmă” (p. 182). La fel este de adevărăat că, astăzi, geopolitic, „România nu se mai află între Franță și Statele Unite, ci între Rusia și Germania” (p. 199), că „tentativa imperială nu este dominantă în imaginariul istorico-politic românesc”, ceea ce nu ne poate face să uităm faptul că Burebista a fost un cuceritor, pur și simplu (p. 214), tot așa cum nu se cedează să exaltăm exclusiv solidaritatea factorilor de decizie, în unele momente de răscruce istorică, uînd destul de contexte de dezbinare a acestora (v. nota de la p. 282, precum și concluzia: „în secolul nostru, societatea românească s-a dovedit mai curînd divizată decât unită”).

Firește, din trecut oricînă potrăiua orice, oricînd: „istoria justifică întotdeauna orice”, se spune la p. 32. Cum efectele acestei afirmații sănătoase serioase, reclamînd o abordare în consecință, vom reveni săptămîna viitoare.

Spectacolul politic german, în fază sa electorală, ne îndeamnă la cîteva reflecții, a căror valabilitate, chiar dacă inversată, și-ar descreperi legăturile și cu evoluția românești.

Sistemul politic german funcționează, după 1949, în RFG și după 1990 în Germania reunificată în parametrii statului de drept și ai democrației liberale. Și în România, după 1989, și după intrarea în vigoare a Constituției, în 1991, există, teoretic, stat de drept și democrație liberală. Comparația dintre cele două sisteme politice este aşadar legitimă. Ne vom lúa însă și măsurile de precauție: în Germania, democrația funcționează de 50 de ani, iar tradițiile culturii politice a liberalismului sunt mai dezvoltate decât în România, în ciuda tradițiilor autoritarismului și dictaturii. Germania răsăriteană, atât de asemănătoare României comuniste pînă în 1989, a fost preluată, la reunificare, cu arme și bagaje, fiind inclusă într-un sistem politic performant, în care tranziția sau post-tranziția n-au mai devenit aliburi obligatori, ci cel mult realități insulare, de mentalitate, mai mult decît de realitate. Germania a avut apoi șansa unei reeducații politice și naționale radicale în 1945, prin prezența militară occidentală, care a dublat ocuparea propriu-zisă cu un proces intensiv de grefare a instituțiilor democratice într-un teren minat de nazism. Denazificarea s-a produs, instituțional, în forță și fără exceptii, chiar dacă ulterior, la începutul anilor '50, ea a fost oarecum edulcorată și, în cele din urmă, abandonată.

În sfîrșit, Germania s-a bucurat, în măsură mai mare decât a suferit în urma ocupării militare, de beneficiile irepentibile ale Planului Marshall. Această împrietere, unică în istorie, între moștenirea unei vechi culturi liberale, a nazismului, o înfringere catastrofă, urmată de prezența benefică a învingătorilor, a configurării sistemului politic german postbelic un start exceptional. Ceea ce a urmat au făcut germanii însăși. Cu instituții ale unei democrații funcționând ireproșabil în datele sistemului federal, cu o presă și justiție complet denazificate încă din primii ani, cu un statut internațional reăgăsit în comunitatea euro-atlantică.

Unde încep comparațiile cu România?

România a cunoscut, în 1989, o victorie împotriva dictaturii comuniste. A urmat democratizare: o împlinire între instituții noi, cu componentă practic neschimbătă, asigurată de elitele ceaușismului, între moștenirea economică falimentară și ieșirea în arena economiei de piață, fără experiență și fără mijloace financiare necesare. Primii guvernanti germani după 1949, inclusiv fostul cancelar Kohl, au avut o experiență directă a războiului și a nazismului. Angajamentul lor prodemocratic a fost deci obligatoriu, chiar vital și pentru ei și pentru clasa politică germană. În România postdecembriștă, clasa politică a ceaușismului a preluat firmele și lozincele democrației, cu vechii simboluri și vechele mentalități și, ceea ce putea fi în orice caz evitat: cu o voimă politică de menținere a tuturor avantajelor ceaușismului plus a avantajelor personale ale capitalismului. Rezultatul este, în cazul Germaniei: o țară prosperă și cu o democrație super-funcțională; în cazul României: o involuție periculoasă spre autoritarism, capitalism etatist și naționalism de stat păvăzat în exterior în euro-atlantism de paradă.

Sînt prea mari, aşadar, diferențele dintre cele două republici europene pentru a căuta să găsim similitudini în-

EMIL HUREZEANU

O cale atît de lungă...

curajatoare. Germania de altfel nu se compară cu nici una din țările postcomuniste, în aceste privințe. Există însă, și în România și în Germania, oameni politici cu responsabilități de partid, gubernamentale și naționale, mai mult sau mai puțin onești și convingători, dar care, la unison profesează, cel puțin în arena publică, principii democratice. Ei pot fi comparați oricind: poartă aceleași cravate, nici germane, nici românești, ci, eventual, italienești, vorbesc, mai mult sau mai puțin fluent, îndeosebi vulgar europeană a seminariilor și conferințelor cu puizerile de steluție la reverul sacoului marca **Boss**, săn mari amatori de talk-show-uri televizate și nu scapă vreo ocazie să folosească telefonul mobil, atunci cînd săn inconjurăți de admiratori sau alegători.

În aparență vieții mondene, toți politicienii europeni seamănă unii cu alții. Nu mai au timp să citească, electoratul și, în general, problemele oamenilor îi deranjează tocmai cînd își aranjaseră o recepție, un consiliu de administrație retribuit sau o întîlnire de curioție cu o practicanță. În spatele aparentelor există însă diferențe fundamentale. În 1996, noiembrie, alegătorii au fost pierdute de Ion Iliescu. Membrii guvernului Văcăroiu s-au retras odată cu telefoanele și calculatoarele din birouri. Au pierdut alegătorii, și-au pierdut privilegiile imediate. Și-au păstrat aerul de învingători, apolombul și seninătatea, și privilegiile de durată, ca și cum România postnoiembristă, încărcată de datorii și falimente, ar fi fost desantată miraculos din ceruri, iar ei săn primii chemăți să-l plingă de milă. Nici o demisie, nici o remușcare, nici o scuză. În schimb, dublarea energiei vocale și triplarea decibelilor nepuținiei, mascătă în grija față de patria amenințată de capitaliști, unguri, fundația Soros, federalism sau supra-justiția anti-corupție. Domnul Iliescu flanează pe marile bulevarduri, tot mai desfundate, ce-i drept, ale puterii din 1965, practic, fără întrerupere. N-a tras concluzii necesare în 1990. Probabil, nu era încă momentul. În 1992 a candidat ca președinte democrat și a cîștigat. Nu mai conta trecutul. În 1996, același Ion Iliescu pierde alegătorii, dar nu se predă. Campania electorală, bazată pe împărtășirea de gunoj natural pe tarlaua electorală, n-a încreat niciodată, în ciuda celor 9 ani care-au trecut de la revoluție. Ion Iliescu e încă lider de partid. Ultra-naționaliștii înveninează că aceeași impunitate viață publică a țării. Continuătatea comportamentelor obscene și aberante ale personajelor politice deținute din partidul comunist și secuitatea a tuturor avantajelor ceaușismului plus a avantajelor personale ale capitalismului. Rezultatul este, în cazul Germaniei: o țară prosperă și cu o democrație super-funcțională; în cazul României: o involuție periculoasă spre autoritarism, capitalism etatist și naționalism de stat păvăzat în exterior în euro-atlantism de paradă.

În Germania, campania electorală a oscilat între două categorii de ofensivă: Kohl l-a acuzat pe Schröder că e superficial și că programul său economic și

politici are consistență unei budinci care, scăpată pe jos, devine de necuperat. Schröder l-a acuzat pe Kohl că este omul trecutului și că ce-i prea mult nu-i sănătos.

După alegeri, Kohl și-a anunțat imediat ieșirea din scena politică, de partid și de stat, cu zîmbetul pe buze, iar Schröder nu mai pridiește, de cîteva zile încoace, cu omagile la adresa marilor artizan al Germaniei reunificate.

Partenerul de la München al fostului cancelar, ministru de Finanțe Theo Waigel, și-a anunțat și el demisia. Liberalii și-au declarat imediat intenția de a intra într-o opozitie preparatoare, și pentru ei și pentru noua putere.

Împreșcatul cu noroi, așa-zisul „dirty war” – răzbior murdar, pe care Vargas Llosa îl consideră de neînvins, din păcate, în memorile sale electorale – nu sănătoșă fatalitate latino-sud-est-europeană, ci opțiunea în cunoștință de cauză a unor oameni politici irresponsabili, de care România a fost literalmente împințită în ultimii 9 ani.

Ministrații rămîn în funcții la București pînă cînd săn demisi, indiferent de eroriile lor patente: nimeni nu pleacă niciodată, nici de la dreapta, nici de la stînga. În Belgia ultimului an, au demisionat doi miniștri de Interne din cauza unor scandaluri judiciare și a tembelismului unor subordonăți mărunți. În România tuturor proceselor aminate sau cîștigăte de borșa, a fărădelegii cu epoleti de polițist și jandarm, miniștrii de Interne sau Justiție își sporesc importanța.

Nu sunt posibile aşadar multe comparații între țări ca Germania și România. Între politicienii germani și cei români și o groapă uriașă. Cei din urmă o adîncesc fără încetare. Din nenorocire, e aceeași groapă care-i despărte, tot mai mult, și de propria societate.

CITITORII DIN STRĂINATATE

se pot abona la revista "22" achitind la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunând-l în conturile deschise la Banca Comercială Ion Tîriac – Sucursala Doamnei (menționând CODUL SWIFT: CBITROBU):

(pentru dolari în contul 402400230030, pentru mărci în contul 402400230031, pentru franci francezi în contul 402400230035, pentru lire sterline în contul 402400230032, pentru franci elvețieni în contul 402400230033, pentru lire italiene în contul 402400230034) sau (pentru orice fel de valută) trimînd un cec (money order) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

Pentru a nu se retine un comision foarte mare de către bânci, rugăm abonații căroia le stă în putință acest lucru ca platîre care se fac prin cec (nu virament) să se facă prin ceruri platibile în SUA și exprimate în dolari SUA sau prin ceruri exprimate în mărci germane și platibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
- Europa	80 \$	40 \$	20 \$
occidentală	140 DM	70 DM	35 DM
și Israel:	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF

- Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia 40 \$ 20 \$ 10 \$

- SUA, Japonia, Australia: 100 \$ 50 \$ 25 \$ sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

3 octombrie 1998 – Cea de a 8-a aniversare a Unității Germane

La 3 octombrie 1998 se împlinesc opt ani de la reunificarea Germaniei. După cincizeci de ani de separare impusă și de dezvoltare politică și istorică diferită, Germania divizată și-a regăsit unitatea statală.

In anii care s-au scurs de la reunificare, landurile din vecnea Republică Federală Germania au pus la dispoziție și au transferat anual circa 150 miliarde DM în teritoriul fostei RDG pentru așa-numita „reconstrucție a Estului”. Succesul acestor eforturi, întreprinse în ambele părți ale Germaniei, se vede: ceea ce a fost separat în mod forțat atâtă vreme este pe cale de a se uni.

Acesta este motivul pentru care – după cum a declarat ambasadorul german în România, domnul Dr. Wolf-Dietrich Schilling, cu ocazia Zilei Unității Germane 1998 – „evenimentul istoric al unificării Germaniei se aniversează în țară într-un cadru festiv, iar în străinătate se sărbătorește cum se cuvine cu partenerii și prietenii noștri ca Zi Națională Germană”.

„Serbarea Zilei Unității Germane aici, în România – a declarat ambasadorul german în continuare –, ne amintește faptul că pentru România și Germania anul 1989 a avut însemnatatea sa în destinul lor. În noiembrie a căzut zidul Berlinului, în decembrie s-a prăbușit dictatura comunistă în România” (...)

Domnul ambasador Dr. Schilling a cerut insistență să nu ne mulțumim cu cele realizate și să nu stăm cu mîinile în sin. Relațiile dintre state și popoare ar necesita o grija permanentă. „Am toată încrederea că între România și Germania cooperarea va avea succes și în viitor – în interesul țărilor noastre”, a încheiat domnul ambasador.

Date puse la dispoziție de Ambasada Republicii Federale Germania la București

Redactor-șef: GABRIELA ADAMEȘTEANU
Redactor-șef adjuncț: RODICA PALADE
Publicist comentator: GAEL ANDREESCU
Grafician: DAN PERJOL

Contabil: ALINA RĂDULESCU
Sel. dep. marketing: IRINA VLADĂ IONESCU
Asistent marketing: MIHAELA CUCU
Sel. departament Public: IULIAN ANGHEL

Redacție: Razvan TUDOR (politică, cultura), Alice Taudor, Radu Mărculescu, Madalina Chișop (social, cultură), Sandu Iordache (social, politic)
Diluzare, abonamente: Constantin Satallă, Alexandru Petre
Secretar: Alina Matei
Corecția, operare calculator: Rodica Toader, Mara Stefan, Aurelian Crăciun, Cătălina Florea
Casierie: Mihaela Antonescu
Responsabil de număr: Sandu Iordache

RUBRICI
Comentariu politic: EMIL HUREZEANU, H.-R. PATAPIEVICI, DAN PAVEL, CRISTIAN PREDA, RADU CALIN CRISTEA, I. BOGDAN LEFTER

Comentariu economic: ILIE SÉRGHEANU
Sociologie comunitară: VLADIMIR TISMANEANU

Cronică literară: DAN C. MIHAILOIU

Viziune urbană: MARIANA CELAC

Arhive Secrete: CLAUDIO SECASCU

Coloană și satulorice: IRINA NICOLAU

Jurnalul: ALEX ȘTEFĂNESCU

Teatru: IRINA COROIU

Ecoologie: N. RADULESCU DOBROGEA

PS: săptămâna pe secol: ANDRAZ BURDALESCU

Consilier consultativ: 22°SORIN ALEXANDRESCU, 22°SORIN ANTOHL, MIHAILA BIRINDEX, ANA BLANDIANA, MIRELA MARTIN, 22°SRBAN ORISCU, SERBIAN PACOSCU, II. R. PATAPIU VICI, MIHAI SORA, VLADIMIR ITSMANIANU, ION VIANU

Tiparit la RHM PRINTING SRL, Telemadăcute computerizată, 22° Redacția și administrație: București, Calea Victoriei 120, Tel/Fax: 311.22.08, 314.17.76; e-mail: r22@r22.sfs.ro, http://www.dnb.ro/22/

Număr apărut cu sprijinul Fundației pentru o Societate Deschisă și Fund for Central and East European Book Projects

ISSN-1220-5761

DIN SUMARELE VIITOARE

• Suplimente „22 Plus”: „Salonul de carte Cluj-1998”; „Schimburi academice Fulbright în România” • Interviuri cu Lucia Hossu-Longin și N.C. Munteanu • Mihnea Berindei: o analiză a perioadei ceaușiste • Gelu Ionescu: „Despre Tudor Vianu în ultimii săi 20 de ani” • Catherine Durandin: „De la liberalism pașoptist la ortodoxismul anilor '30” • Irina Nicolau: „Tecle și Mioi” • Cazul universității în limba maghiară văzut de: Andrei Cornea, Dorin Teodorescu • Lansare de carte: Marea călătorie. Viața și moartea inginerului Gh. Ursu, de Victor Bârsan.